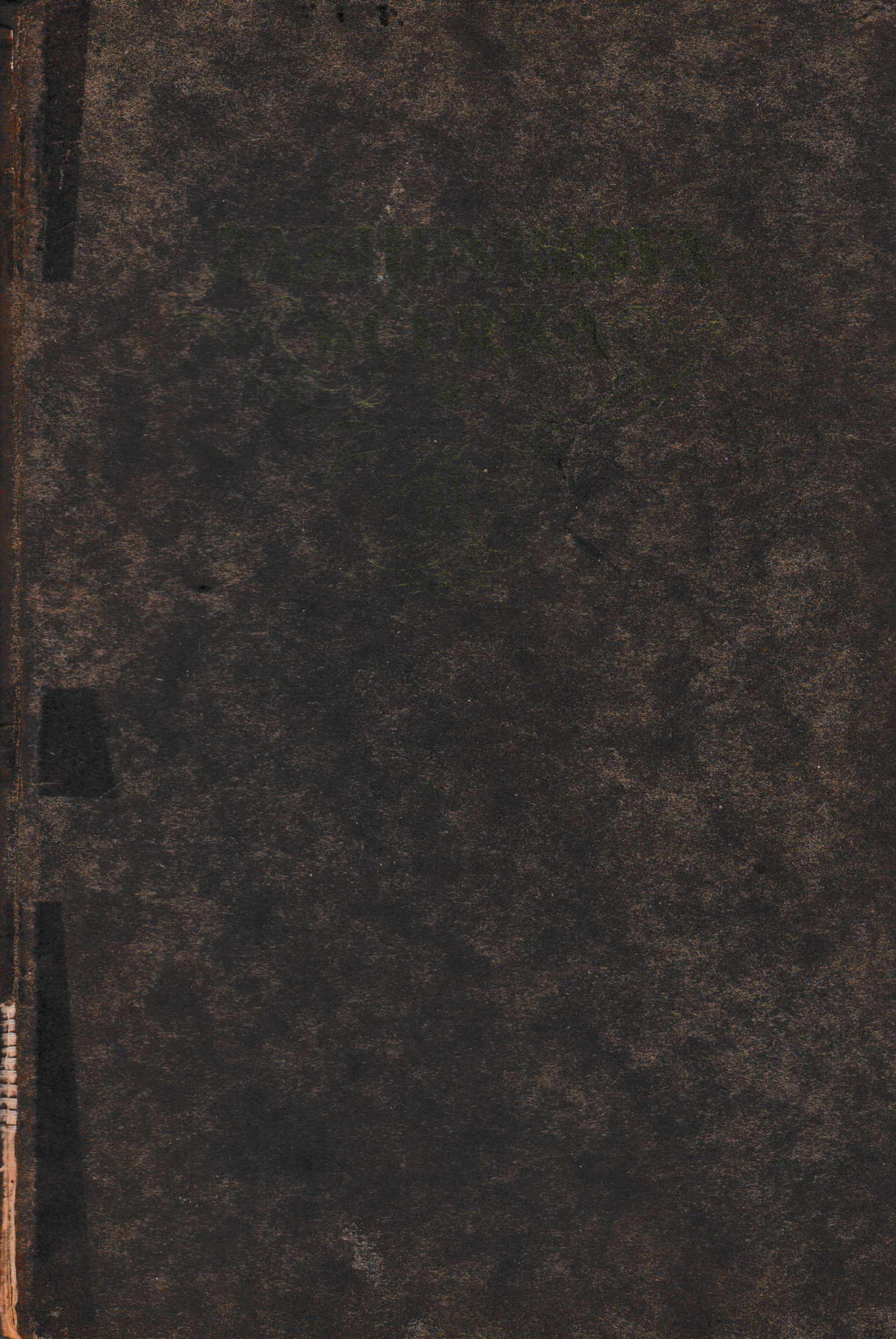

H. COURTHS-MAHLER

ZAKUPNIKOVA KĆERKA

H. COURTHS-MAHLER

ZAKUPNIKOVA KĆERKA

NAKLADA
„TIPOGRAFIJE" GRAFIČKO-NAKLADNOG ZAVODA D. D.
U ZAGREBU

ZAKUPNIKOVA KĆERKA

„Ne uviđaš li, Đuro, da je to potrebno?"

„Da, da, majko, ti imaš pravo, to ti moram priznati."

„No dakle! Nemoj da ja uvijek uzalud govorim. Ne pomaže ništa, ja ne mogu više gospodariti, kako bih željela. To nije napokon nikakvo čudo, jer ću doskora navršiti šezdesetu. Ukratko, ti moraš da se opet oženiš, na posjed Brandnera treba da dođe žena, koja će da me zamijeni novom, svježom snagom."

Stara gospođa, mudra i energična izražaja u licu, a koja je već u ranu zoru za cijeli dan bila gotova sa svojom neprijatnom ali ispravnom toiletom, duboko uzdahne. Ona mora da je mnogo i uvjerljivo govorila o temi, o kojoj je već često puta bilo govora između majke i sina. Sada je mehanički gladila rukom po bijelom stolnjaku, ukrašenu lijepim starim čipkama, i na hrpu zgrtala mrvice, što su otpale od bijeloga hrskava kruha. Pritom je žustro pogledavala na sina.

Đuro Brandner bio je čovjek od trideset i pet godina. On je bio prilično visoka uzrasta, vitak i elastičan. Žile su mu bile kao od čelika, lice izrazito i suncem opaljeno, kao da je saliveno od svijetle mjedi. Duboko smještene, čeličnoplave boje oči nalazile su se pod bridovito izbočenim čelom kao u sigurnom zakloništu skrivene i gledale su sada gotovo zlovoljno prema majci.

Uz dubok uzdah otisne on ispred sebe posuđe za zajutrak s teškim srebrnim jedalima te podboči rukom glavu, dok je nervozno gladio kratko srezanu, vrlo tamnu kosu.

„Dakle za ime božje, majko, ti mi nikako ne daš mira," istisne on kroz zube.

Gospođa Ana Brandnerova naglo se uspravi, a njezine izražajne sive oči, koje su rijetko kada izdavale njezina čuvstva, veselo sijevnu.

„Zar zbilja, Đuro, mogu li te držati za riječ? Hoćeš li napokon napustiti svoj otpor?"

On se smijao napola ljutito, napola s humorom.

„Hoću li? Ne, majko. Ali ima nešto jače od moje volje — moraš. I jer je to „moraš" jače, prilagođujem se — ali teška srca, to mi možeš vjerovati. Ne će mi biti lako da se drugi put oženim iza rđava iskustva, što sam ga imao u prvom braku."

Ana Brandnerova tiho uzdahne.

„Pa da, ja ti vjerujem. Tom žalosnom iskustvu dijelom bio si sam kriv, moj sine. Ti si bio izabrao, a da nijesi promislio. To se uvijek osvećuje. Meni je još i danas zagonetno, kako si mogao takvu ženu dovesti pod krov Brandnera — takvog zvrka, takav vjetrenjast, lakomislen stvor bez ikakve unutarnje vrijednosti," reče ona i kao neki tihi prijekor podrhtavao je u njezinu glasu, kao obično, kad je dolazio govor na bivšu njezinu snahu.

Đuri se namršti čelo. „Ah, majko, ti to svojim jednoličnim mirom, svojom bestrastvenom naravi ne možeš nikada pravo da shvatiš. Doista ja sâm nosim krivicu za sve moje žalosno iskustvo, jer sam nesmotreno uletio u brak, mlad i budalast, kakav sam već bio. Ali ti ne znaš, kako je onda u meni izgledalo. Ti si me od djetinjstva i prestrogo držala na uzdi sve u strahu, da bih ja mogao popustiti mojoj vrućoj krvi, mojoj nagloj naravi i osjećaju. Otac je to bolje shvaćao, jer je i on u mladosti bio natrčica. A kad je on htio da mi u čemugod kroz prste progleda, ti to nijesi dopuštala. Pa budući da si ti nad ocem u neku ruku vladala svojom stalnom mirnoćom, slabo je on utjecao na moju odgoju. Ja sam uvijek bio nekako kao na uzici. Ne, ne — to ne smiješ shvatiti kao predbacivanje, majko, ti si imala pravo, meni je trebala uzda. Hoću samo da ti to jednom objasnim. Dosada nikada nijesam mogao o tome da govorim, ali sada treba obračunati s prošlošću i zato ću ti priznati, kako sam došao na onu budalaštinu. Vidiš, kad sam onda po prvi put pošao u svijet, da se posvetim gospodarstvenom studiju, obuzela me neka omama, omama od slobode, da su svi lanci raskinuti. Gospode Bože, alaj sam bio u nekom ludom raspoloženju! Sve što si ti nastojala u meni umjetno da zatomiš, izbijalo je sada svom snagom. Ja sam bio baš mlad, majko, i bio sam nagle, vruće krvi. To se ne može osuditi. Što si me ti čvršće sputana držala kod kuće, to je neobuzdanije bjesnilo moje omamljivanje u slobodi. I kraj ove nerazboritosti ipak je bilo lijepo, uistinu, ja se ne kajem. Čudo je samo, da sam kraj svega tog ipak nalazio vremena za ozbiljan rad, čemu je valjda razlog čestitost mojih pređa. Oni su mojoj goropadnoj ćudi ipak namrli zdravu srčiku svoga bića. U slobodi provedene godine nijesu bile izgubljene. A onda umro je otac. Tada mi je preostajala još jedna godina slobode. Tu u kući preuzela si ti sav teret na svoja ramena, samo da ja uzmognem nesmetano da dovršim svoje studije. Kad sam onda sve svršio — znaš, majko, bojao sam se da se povratim u prijašnji, tako skučeni život. Prije svega bojao sam se upliva, što ćeš ga ti sigurno opet imati nada mnom, jer sam te od srca volio, jer sam morao, gotovo preko svoje volje, nada sve da štujem tvoju sposobnost, tvoju svijest za dužnosti, tvoj jaki, cilja svijesni karakter i jer sam znao, da me nada sve voliš, usprkos tvoje navike da zapovijedaš. Premda bi ti mučke pridonijela i najveću žrtvu, ako bi ta za moje dobro bila potrebna, ipak sam i to dobro znao, da se ti nikada ni na što ne bi dala skloniti, što bi držala da je za me škodljivo — pa makar ja to ne znam kako želio. Onda to sve nijesam pregledao tako mirno i trijezno kao

danas. Ja sam bio upravo u godinama, kad u čovjeku sve vrije, kipi od života, i umišljen sam bio, da ću biti tek onda pravi muž, ako se suprotstavim tvom uplivu. Mladenačkim žarom težio sam za tim, da ti već na početku pokažem, da sam ja nesamo gospodin plemeniti od Brandnerhofa, nego da sam gospodar samoga sebe i da ja ne dam od sebe raditi što tko hoće. Ja sam upravo gorio od želje za kakvim samovladalačkim činom."

„Da," reče njegova majka lako, dobroćudno se rugajući, „i onda si mi u kuću u triumfu doveo onu mladu gospođu u buntovnom stavu. Iz vaših očiju odsjajivala je namisao: „Mi hoćemo, da nam ti nimalo ne imponuješ, mi hoćemo da živimo i uživamo, hoćemo da Brandnerhof postavimo naglavce. I molim, da od nas sve lijepo odstraniš, što se zove dužnost i životna zbilja."

Đuro se morao nasmijati, kako je majka izvrsno ocrtala ovim riječima njegovo tadanje raspoloženje.

„Da, majko, tako je to bilo. Ja sam još na povratku kući bio kao opojen mojom uzvišenošću, ali dogodilo se nešto izvanredno. — Ovdje u Brandnerhofu dosta brzo ishlapila se ona opojenost, premda ti baš ništa nijesi u tom pogledu ni poduzela ni učinila, nego si samo tiho i nesmetano vršila svoje poslove. Sasvim sama od sebe razbistriše se moja zbrkana čuvstva i misli. Potajno sam se u sebi veselio radi osjećaja i svijesti, da gospodin plemeniti od Brandnerhofa ima nesamo prava, nego i dužnosti, veselio sam se, što sam praktički mogao primijeniti ono što sam naučio. Prava srčika Brandnerska prokrčila je sebi put i sama od sebe zauzdala naglu, vruću krv, jednom riječju, ja sam postao razborit čovjek. Ali što sam ja postajao mirniji i samom sebi jasniji, tim više upadalo mi je u oči, da Lota nije ona žena, koja bi meni odgovarala. Moguće je i to, da se ona drukčijom pokazala iza vjenčanja a prije da je

preda mnom odigrala komediju. Ukratko, doskora sam dotle dotjerao, da sam svoju ženidbu okajao kao tešku pogrešku. Spočetka gledao sam sa začuđenjem, poput čovjeka, koji se iza sna probudio, onda s dubokim stidom i s prikrivenim užasom, koga sam to sebi o bok stavio u opojnosti čuvstava. Lota je pristajala za družicu lakomislenom, obijesnom studentu, ali nije pristajala za družicu čovjeku, koji se svom ozbiljnošću vraća k životu. Kao karikatura činila mi se ona u okolini, u koju sam je lakomisleno presadio. Brandnerhof nikako nije bio okvir za stvorenje, kakvo je bila ona. Ona se kao kćerka glumčeva bila priviknula na drugačiji život. Tako je došlo, što je moralo da dođe. Ja bih jedva mogao išta da prigovorim Loti, što je ona bila posve drukčija, nego sam ja to želio. Ona je bila pravo dijete svoga roda i odgoje. Pa premda je ona odrasla u građanskoj kući svoje tetke, ipak je pripadala bohemi."

Majka žestoko odmahne rukom kao na obranu.

„Ne brani je. — Ona se dosta bestidno ponijela. Tako nisko ne smije žena da padne."

Uzdahnuvši nasloni se Đuro na svoju stolicu.

„Ti moraš o njoj tako suditi, to je osnovano cijelom tvojom naravlju, a ja znam — ti si radi moje promašene ženidbe više trpjela nego ja sâm. Radi toga često sam se divio tebi i tvom miru."

Kao od bola namršti stara gospođa čelo.

„Mom miru? Ah, sinko moj, kako je malo mirno u meni izgledalo u ono užasno doba."

„Tim upravo divljenja vrednije bilo je tvoje samosvladavanje. Za nj bio sam ti zahvalan u dubini svoga srca. I vjeruj mi, te dvije godine moga braka učinile su, da sam dosta brzo dozreo do muža i dovele su me do spoznaje, što si mi ti. Kad je onda Lota za mračne i maglovite noći napustila Brandnerhof, nije mi ni nakraj pameti bilo, da radi toga osjetim bol. Naprotiv, ja sam odahnuo kao spasen, kao oslobođen nekoga mučnog prokletstva. Nije me

boljelo, što je ona pobjegla sa slikarom, koji je cijelo vrijeme svoga boravka upotrebio, da joj zavrti mozgom. Trpio sam samo radi tebe pod dojmom skandala, koji sam ti naprtio mojom rastavom. I ja sam se zavjerio, da ću popraviti ono, što sam tebi skrivio tom prenaglom ženidbom. Tako, majko, sada je sve to između nas objašnjeno, mi o tom ne ćemo nikada više govoriti i potrudīti ćemo se, da sve zaboravimo. A budući da ti ja dugujem zadovoljštinu, budući da u Brandnerhof mora opet da uđe jedna žena i budući da ću ja ovaj put sklopiti brak samo razborom, pristajem napokon, da mi ti izabereš družicu. Ja sâm doista nemam želje, da se po drugi put oženim. Kako sam dosada kroz više od pet godina dobro prolazio bez žene, tako bi bilo i nadalje. Ali ti čezneš za mirom, za izdašnom pomoći i — za snahom po svojoj volji. Tako dakle neka bude, ja se pokoravam. Pritom ću možda bolje proći, nego da sâm opet biram. Jesi li sada zadovoljna?"

Stara gospođa nagne se preko stola i uhvati sina za ruku.

„Ne govori, sine moj, tako rezignirano. Vjeruj mi, ti ćeš ponovno oživjeti, drugačiji ćeš postati, kad budeš uza se imao mladu ženu. Kao što je onda, za đakovanja, tvoja burna želja za slobodom bila prirodna, tako je u čovjeka u tvojim godinama ta tupa rezignacija neprirodna. Ja sam čekala i čekala, ne ćeš li se obratiti na jednu drugu. Da ti ne ćeš još jednom izabrati onako nerazumno, znala sam, i zato sam ti mirne duše mogla sve da pustim navolju. No čini se, da su tebi radi lošeg iskustva s Lotom sve žene postale ravnodušne. Ti ni da bi pogledao ikoju djevojku, teška je to pokora s tobom. I tako eto moram ja napokon da po duši biram za tebe, a bog dao da budem sretne ruke.

Đuro uzdahne.

„Tko bi to unaprijed znao! Ja nemam baš osobitog mišljenja o ženama, izuzevši dakako Tebe."

„ Zar zato, što si se na zlu namjerio? To je ludo, moj dragi Đuro. Ima, bogu hvala, isto toliko valjanih i kreposnih žena kao i muškaraca, a od svih mladih djevojaka, što ih ja poznam, zakupnikova Katica nije samo najpristalija, nego i najbolja, i najpoštenija i najčestitija."

Đuro se ugrize za usnice i zagleda se preda se razmišljajući. Pokušao je, da predoči sebi Katicu Suntheimovu u svojoj kući. Dosada on je za nju tako slabo mario kao i za druge žene i djevojke i jedva bi mogao predočiti sebi, kakve su joj boje oči i kosa, premda ju je katkada sastajao, jer je kuća zakupnika Suntheima stajala na drugom kraju sela Brackenfelda, rastavljena samo dugom seoskom cestom od Brandnerhofa.

Što je inače znao o njoj i o njenim prilikama, bilo je malo pa ništa.

Znao je, da je ona pretposljednja kći zakupnika Suntheima, koji je imao još tri kćeri i dva sina. Zakupnik se naveliko bavio voćarstvom i sađenjem rasade. Njegov dvadesetipetgodišnji sin Oton i dvadesetijednogodišnji Vilko pomagali su mu u poslu. Za njegovu ženu kao i za kćeri bilo je na pretek posla, jer su one uz kućanstvo imale voditi brigu za nekoliko krava, za svinje i za raznovrsnu perad, a osim toga prema prilici imale su izdašno pomagati u vrtljarstvu. Same su šivale sebi rublje i odjeću, a na pomoć bila im samo jedna služavka. Najstarija kći zvala se Marija i imala je već trideset godina. Ona je bila, kao i sva Suntheimova djeca, veoma pristala, ali je već počela da vene. Druga kći Jelka bila je u dvadeset i šestoj godini, a malo je šepala. Zatim je po redu išla Katica, kojoj su bile dvadeset i dvije godine. Porodična mezimica, petnaestgodišnja Valerija, polazila je još školu u obližnjem gradu.

Sve u svemu živjelo se u zakupnikovih prilično oskudno. Za kćeri u slučaju potrebe mogla bi se smoći čedna oprema, to je bilo sve.

No posjednik Brandnerhofa nije se morao ženiti radi novca i imanja, on je bio veoma imućan čovjek.

Brandnerhof je već kroz stoljeća bio imanje iste porodice i uvijek je prelazio na sina u nasljedstvo. Uopće, čudna li slučaja, već kroz generacije rađa se u Brandnerhofu samo po jedan sin.

Tako se bogato imanje nije rasparčalo, a svaki Brandner osjećao se dužnim, da poveća ono, što je nasijedio. Komad zemlje za komadom priklapan je velikom imanju, a Brandneri u cijeloj okolini vrijedili su više nego mnogi ponosni plemići po krvi. Pred dvjesta godina bili su oni priprosti poljodjelci, podanici grofa Brackenfelda, po kom je selo dobilo ime.

Od nekadanjeg grofovskog dvorca ostala je još samo slikovita ruševina na jedinoj brežuljastoj uzvisini, koja se uzdiše iz prostrane, plodne doline. A nekadanja seljačka koliba razvila se u uzorno imanje.

Grofovi Brackenfeld osiromašili su, a žilavo pleme nekadanjih kmetova posjedovalo je sva grofovska polja. Brandneri bili su valjani i štedljivi, marljivo su radili i stečene četvorke spravljali u stari hrastov sanduk, koji je bio poput željeza čvrst.

Novo doba opažalo se već odavna i na Brandnerhofu, i to u obliku nove željezničke pruge, koja je prolazila kraj Brandnerhofa. Sada su Brandneri imali svoj imutak položen u dobrim, sigurnim papirima u državnoj banki. Stari sanduk za novac stajao je još uvijek u Đurinoj radnoj sobi pokraj naočite, od požara sigurne kase. U njoj se čuvaju stare knjige, za koje nema mjesta u kasi.

Brandneri nikada nijesu bili škrti, a to im nije bilo ni potrebno. „Živi, a daj i drugomu da živi", o tom načelu govorile su brojke u starim knjigama, ali i o razumnoj štedljivosti, radi koje nikada nije bila ni jedna stvar tako neznatna a da se na nju ne bi pazilo ili da bi se dopustilo, da propadne.

Gdjekoji od Đurinih pređa bio je u mladosti napržica i lola kao i on sam, ali kad su se izbjesnili, svi su se sami od sebe popravili i postali razboriti očevi porodice.

Središte Brandnerhofa činila je još i sada stara zidanica kuća, koje su temelji bili od teških kamenih ploča, a zidovi od opore opeke. Imala je duboka zjala za prozore i prkosila je već kroz stoljeća buri i oluji. Toj djedovskoj kući s vremenom nadokalamljena su dva prostrana krila, kao što se inače tako nadograđuje na gospodarske zgrade.

Sve zgrade činile su jedan golem četverokut, kojemu se u sredini nalazio dvor. Njemu na istočnu i južnu stranu pružali su se orijaški voćnjaci i povrtnjaci, na sjevernu stranu mnogo jutara veličanstvene hrastove i bukove šume. Zapadna strana gledala je na veliko jezero, koje je pripadalo Brandnerhofu i kojega je obilna riba godišnje odbacivala velik dohodak. Izmedju kuće za stanovanje i jezera prolazila je cesta.

Osim toga Đurin je otac sagradio tvornicu konzerva, u kojoj se sada prerađuje gotovo sve voće i povrće, što rodi na imanju. Komad pjeskovita tla, koji prije gotovo ništa nije nosio, gajenjem šparga učinio je Đuro novim vrelom dohodka.

Tako se gomilalo bogatstvo na bogatstvo, a činilo se, da je sreća svemu sklona. što Brandneri započnu Radi toga dakle nije Đuri bilo potrebno da se ženi radi novca A njegova lukava majka govorila je u sebi, da je za Brandnerhof potrebnija jedna čestita, marljiva gospodarica, negoli kakva bogatašica, koja bi bila nesposobna i nemarna i koja bi postavljala veće zahtjeve nego čedna zakupnikova Katica.

Ana Brandnerova već se dugo ogledavala za drugom ženom svom sinu. Njezin izbor odmah na početku pao je na kćeri zakupnikove, samo se kolebala izmedju najstarije Marije i Katice. Obje su

bile djevojke po njezinu ukusu, zdrave, čestite, marljive i strogo odgojene. Konačno činila joj se Marija ipak nešto prestarom za njezina vatrena sina.

Ona je već počela da vene. Njoj bi bilo teško prikovati Đuru uza se i učiniti ga sretnim. Jelka i onako nije dolazila u račun, jer je šepala. Premda je ona inače bila zdrava i isto tako veoma pristala, ipak se na nju nije moglo misliti. Gospodarica velikoga Brandnerhofa mora biti hitrih nogu, ako hoće da sve ide kao na uzici.

Tako dakle preostade Katica. Činilo se, da je ona baš ona prava, osobito i zato, što je ona međutim navršila dvadeset i dvije godine, bila je dakle u najboljim godinama za udaju. Majka i sin govorili su sada mnogo o Katici. Majka je bila puna pohvale.

Đuro nije imao šta da navede protiv Katice Suntheimove, premda mu je srce pri pomisli na nju bilo upravo mirno i hladno. Da je ona bila pristala, vitka uzrasta, da je imala divne kestenjaste pletenice i bistre, smedje oči, koje su se kao zlato ljeskale, rječito mu je majka ocrtala. Njezinu lijepu put, kojoj kao jabučinu cvijetu nije moglo sunce ništa da naškodi, a koje je u buri i oluji ostalo začudo mladoliko, gorljivo je veličala. Da je ona bila tijelom i dušom zdrava i puna dobrih i pohvalnih svojstava, majka mu je već ponovno rekla.

Ukratko on je sada bio potpuno uvjeren, da je majka vruće željela, da joj Katica Suntheimova postane snahom. Da li će ona i njemu za ženu pristajati, bilo je dakako drugo pitanje. Mislio je, da nikada više ne će moći da zavoli koju ženu — a to bogme nije ni htio. Ne smije se više nikada dogoditi, da na njegov nutarnji život upliviše bilo koja žena. O tom je bio načistu.

„A znadeš li ti, hoće li se ona htjeti da uda za mene, majko?" napokon zapita.

Ana Brandnerova ponosito podigne glavu. „Ona te vrlo voli, Đuro. Za to nemaj brige."

On naglo ustane. „Dakle, majko, sve tebi prepuštam navolju. Ako to već mora da bude, zašto Katica ne bi bila tako dobra kao svaka druga? Ali me što je moguće više poštedi s kojekakvim „radi toga i toga." Nastupati kao nježni prosac, udvarati i slične stvari — za to me ne ćeš dobiti. Radi kratko, bez boli i izvedi sve na čistac."

Gospođa Brandnerova žustro potvrdi glavom. „Budi, Đuro, bez brige, to će ići posve lako, ti ne trebaš ništa činiti nego samo reći zadnju riječ. Sutra u nedjelju otići ću do zakupnikovih i sve ću s njima ugovoriti. Katica je odgojena u strogoj poslušnosti pa ne će činiti nikakvih poteškoća."

Đuro se zaprijeti prstom: „Majko, majko, — ja mislim, ti znaš, da me ona voli! Ne bih znao, kako bi ona na to došla, jer mi jedva da se poznajemo, samo smo kadšto izmijenili koju udvornu riječ."

Mati malo pocrveni. Ona uopće nije znala, što misli Katica o njezinu sinu. U svom materinskom ponosu držala je kao samo po sebi razumljivo, da njega mora svaka djevojka da voli.

„Pa ipak, Đuro, naravno da te ona voli. Pa kad to i ne bi bilo, malo bi ona, kao i svaka druga, pomišljala, da postane tvojom ženom."

Đuro se naglo postavi pred majku veoma ozbiljna izražaja u licu.

„Majko, obećaj mi, ako ona sama od sebe ne pristane, ni na koji način ne smije to da se dogodi pod tuđim uplivom. Za ime božje, ne dovodi u kuću žene, koja bi došla protiv svoje volje", reče on naglašujući.

„Ali, Đuro, kakva pomisao! Protiv svoje volje? Ja bih željela da vidim tu djevojku, koja se ne bi sretnom držala, kad bi tebe mogla da dobije za muža."

On učini naglu kretnju kao na obranu. Ali sada je za me već vrijeme, ja moram u polje. A ti sad izvedi sve — nadajmo se — sretno do kraja. Do viđenja o podne!"

Pružiše jedno drugom ruke, a Đuro otputi se iz sobe brzim, elastičnim korakom. Odmah izatoga vidjela ga je majka s prozora kako jaše.

Stupila je za zavjesu i pratila ga žarkim pogledom. U tom momentu dosta očito sjao joj se iz očiju nježan materinski ponos.

A onda, kad joj je on iščeznuo iz vida, prožme je lak drhtaj, zar će biti dobro, da mu ona bude providnost. No s odlučnim izražajem podiže glavu.

„Zar da Brandneri izumru, zar da moj sin bude zadnji Brandner? O, ne — on mora paziti, da mu rod ne izumre."

Tako je u sebi tiho govorila. Ona ne smije više da dopusti, kako se on sve više i više gubi u nekoj ravnodušnosti spram žena. Katica bi bila za njega već ona prava. I kad on bude jednom u naručju držao lijepo, mladoliko stvorenje, sigurno će se opet razbuditi njegova vruća krv, a onda će sve biti dobro. Ona stisne ruke i pogleda prema nebu.

„Pomozi, oče nebeski, učini ga sretnim, on je moj jedinac," šaptala je vruće.

Tako je stajala jedno vrijeme, a da se nije maknula. Tada ispravivši se prijeđe rukom preko očiju, koje su sada opet gledale jasno i mirno.

Ona pritisne na električno zvonce, koje je visjelo nad stolom. Odmah izatoga uđe mlada, živahna djevojka. Ova je imala na sebi, kao i sva služinčad u kući, tamnoplavo, laneno odijelo, široku, bijelu kecelju i usku bijelu kapicu. Gospođa Brandnerova zapovjedi joj, da pospremi stol. To se dogodi hitro i vješto. U Brandnerhofu bila je samo čestita služinčad.

Izatoga lagano prošla je Ana Brandnerova ispitujući pogledima dugim nizom soba. Uređujući prelazila je njena ruka amo tamo po pokućanstvu. Gotovo u svim prostorijama stajao je, kao u jedaćoj sobi, težak, osobit namještaj, ponajviše od tamnosmeđe orahovine. Sve su to bili prekrasni, dijelom već vrlo stari primjerci, koji su na svojim

mjestima stajali čvrsto sljubljeni i tako nekud sigurni, kao da su se srasli. A i bili su svi načinjeni upravo za ono mjesto, koje su zapremali.

Cijela kuća bila je uređena dolično i prikladno. Nigdje tu nije bilo ni štogod premalo, ni štogod previše. Sve pokućanstvo bilo je u plemenitoj, ravnoj crti, a malo ga je nastalo u novo doba. Ono nije bilo načinjeno ni prema kakvoj modi, ali je upravo radi toga svaku modu preživjelo. Pričinjalo se, da su Brandneri imali uvijek dobar, osobit ukus, a imali su dosta novaca, da ga pretvore u djelo. Jednoliko prema starom namještaju nabavljani su kasnije svi ostali predmeti. Tu nigdje nije bilo modnih budalaština, nije bilo stolova, na koje ništa nijesi mogao postaviti, nije bilo pokućanstva za sjedenje, na koje nijesi mogao da sjedneš. Sve je bilo lijepo, a ujedno i praktično. Kao što stara porodična kuća, tako su bila uređena i nadokalamljena krila. Ukoliko je zgrada izvana izgledala jednostavno i bez ukrasa sa svojom glatkom facadom, svojim neuglednim prozorima, utoliko je iznutra bilo sve udobno, skupocjeno i nekako osobito.

Ana Brandnerova ponosito baci pogled kroz širom otvorena vrata na dug niz soba. Ona je lagano prolazila sad na jednu, sad na drugu stranu kroz sobe. Tu u desnom krilu bila je soba za svečane zgode i za posjete, a svršavalo se to krilo velikom dvoranom za gozbe. Upotrebljavala se ta dvorana samo za velike svečanosti. Postrance u lijevom krilu nalazila se biblioteka, Đurina radna soba, soba za stanovanje gospođe Brandnerove i kao završetak neke vrste zimski vrt, u kom je stara gospođa odgajala rijetke i strane biljke, što joj je činilo mnogo veselja.

U sredini, u staroj porodičnoj kući, nalazile su se sobe za stanovanje i jelo. U kutu bile su spavaće sobe, za goste, komorice za rubeninu, prostorije za zalihu i slično. Velika kuhinja s dvije nuzgredne

prostorije: za serviranje jela i ispiranje posuđa nalazila se straga u prizemlju izvan kuće.

Za služinčad nalazile su se prostorije za spavanje u jednoj od gospodarskih zgrada.

Ukratko ,Brandnerhof bio je jedno baš ponosno imanje. Ukus njegovih vlasnika — što je lako shvatljivo — ugladio se s vremenom. Sada Brandnerhof nije bio više seljačko dobro, nego gospoštija, i Ana Brandnerova doista mogla je tim biti vrlo ponosna. Doduše i ona je svoje učinila, da je imanje povećala marljivošću i štedljivošću, bez obzira na to, što je kao miraz donijela golem imutak. Ona se osjećala kao da je rođena Brandner i bila je ponosna na razvitak potomstva, kome je po udaji pripadala i komu je dala jednoga nasljednika. A njezin sin bio je od glave do pete prožet tim plemenitim ponosom.

Ona je lozu vukla iz ugledne, imućne trgovačke porodice iz grada u sjevernoj Njemačkoj. I u njezinoj porodici veoma su se cijenile tradicije svake ruke. Njezin jedini brat umro je, ali je ostavio dva sina. Obje sestre bile su joj udate za ugledne, imućne ljude. Jedna je još živjela u rodnom gradu, druga u Genfu. Često se medjusobno nijesu vidjevale, ali su ih još uvijek vezivale čvrste veze.

Ana Brandnerova imala je dovoljno razloga, da se zadovoljno mogla obazreti na svoj prošli život. Velike oluje daleko su bile od nje, a sitnih životnih briga nije nikada poznavala. Ali uza sve to ona je bila marljiva žena, svijesna svojih dužnosti i požrtvovna majka.

Samo nekoliko godina voljela bi iz svog života izbrisati — to je bilo vrijeme Đurina nesretnog braka. Ponosna gospođa neizrecivo je trpjela radi nevrijedne svoje snahe, koju joj je Đuro u svoju kuću uveo u pretjeranoj čežnji za slobodom. Tim lakomislenim stvorom osjećala se ona povrijeđenom i poniženom i s obzirom na svog sina i ujedno s obzirom na cijelo svoje potomstvo.

Nikada prije ni poslije nije upoznala žene, koja bi na ovakav način pogazila sve žensko dostojanstvo. Dugo vremena nije mogla shvatiti ni pregorjeti, da joj je Đuro to učinio. Ali danas, iza njegova iskrena priznanja, došla je na to, da ga shvati. Možda je ona, u materinjoj brizi, prema njemu ipak bila prestroga.

Sada — sve je svršeno i unaprijed mora biti zaboravljeno. Sutra će ići za Đuru u prosidbu, da sebi po svojoj vlastitoj želji dovede u kuću novu snahu. A ta ne će sa smionom obiješću i bezdušnom lakomislenošću izrugivati se posvećenim uspomenama Brandnerhofa, ta ne će ljenčariti do podne u krevetu i ostali dio dana valjati se po divanu čitajući i griskajući slatkiše. Ona se ne će šmucati po kući do kasnog popodneva u svilenoj, čipkama obrubljenoj jutarnjoj opravi, ne će k stolu dolaziti s nepotpuno uređenom kosom i svakakve frivolne kuplete pjevati, kako je to činila prva Đurina supruga. Ah ne, Katica Suntheimova sasvim je drugo stvorenje, upravo po njezinu ukusu, to je osjećala. I premda Katica nije bila nikakova sjajna partija, premda je rođena u čednim prilikama, ipak dolazi iz kuće u kojoj vlada odgoj i red. Katica bit će svijesna svih prednosti, što će joj pripadati, ona će kao buduća gospodarica Brandnerhofa spojiti dužnosti s pravima. Ona će se pokazati dostojnom vedre sudbine, što je čeka. Ana Brandnerova ni pomislila nije na mogućnost, da Katica Suntheimova možda ne bi baš osobito željela da postane gospodaricom Brandnerhofa i ženom Đure Brandnera.

Kuća zakupnika Suntheima bila je jednostavno sivo okrečena zgrada, nalazila se posred velikog povrtljarstva, a sada u rano proljeće gdje se sve zelenilo i cvjetalo, upravo je ružno izgledala među svom tom krasotom od cvijeća. Sastojala se od prizemlja i dva kata, ali je s čela imala samo četiri prozora i bila crvenim crijepom pokrivena. Jedino, što

je kući davalo prijatniji izgled, bili su čisti prozori sa zavjesama, bijelim kao snijeg, koje su bile zakrpljene, i jedna vrlo velika, sa kozjom krvi obrasla sjenica koja je bila postavljena pred kućnim ulazom i kućna vrata zakrilila bujnim zelenilom. Cijeli vrt bio je ograđen drvenom trošnom ogradom. Na zadnji dio ove drvene ograde nadovezan je bio rasadnjak, koji nije bio ogradjen, a pružao se sve do široke rijeke, odakle su uzimali vodu za natapanje biljki, kad ne bi bilo kiše. Uski šančevi isprepleli su se po cijelom vrtu, da odvode vodu u one dijelove, koji su udaljeni od rijeke. Nedaleko od kuće za stanovanje bili su u zemlju umetnuti staklenici, a pokraj njih bila je gomila zemlje crnice, koju su sa gnojem pomiješanu prema potrebi dodavali tlu, da ga učine plodnijim.

Uz drvenu ogradu stajali su svuda okolo cijeloga zemljišta grmečci svakovrsnih jagoda. Jedan dio vrta bio je određen za sitno, patuljasto voće, a drugi za povrće, koje je zakupnik prodavao u Brandnerovu tvornicu konzerva. Kako je ta tvornica konzerva dobro uspijevala, mogao je Đuro da osim svog vlastitog priroda upotrebi još i prirod zakupnikov i nekih malih posjednika.

To je dakle bila kuća i okolica, u kojoj je uzrasla Katica Smitheimova.

Gospođa Ana Brandnerova pohađala je katkada gospođu Suntheimovu na kratak čas ili ju je pozivala u Brandnerhof. Premda su obje gospođe bile različite i premda su prilike njihove bile tako malo slične, ipak su se dobro razumijevale, ta na ladanju upućen si na saobraćaj sa susjedima. Jednaki stepen obrazovanosti činio je također vezu među njima.

Već višeput govorila je Ana Brandnerova sa gospođom Suntheimovom o tom, kako bi njezina vruća želja bila, da jednu od zakupnikovih kćeri dobije za snahu.

Takve izjave vrlo su usrećavale gospođu Suntheimovu. Ipak ona nije sudbinu svojih kćeri vidjela u ružičastom svijetlu. Za siromašne djevojke činilo se, da se uopće ne će naći muževi, pa makar one bile ne znam kako lijepe i čestite.

Ona je puna brige gledala, kako joj najstarija vene, a da je nijedan muškarac nije poželio, premda je komu tomu oko zapelo o nju. I druga njezina kći dotjerala je već dotle, kad počinje rezignacija. A Katica? Da, i ona je došla u doba povoljno za udaju; a ne će dugo potrajati, pa će i Valerija, mezimče prispjeti na istu točku. Ah, teško je, vrlo teško je za majku, da pri svem tom ništa ne može pomoći, nego se bavi ovako mračnim razmatranjem. Kolika sreća ukaza joj se u izgledu, da Đuro Brandner, pristao, stasit muškarac, s tolikim posjedom zaprosi jednu od njezinih kćeri. U časovima odmora i tišine postavljala je sebi pitanje, kojoj bi od njih najviše željela tu sreću.

A da ni u jedne od kćeri ne probudi nade, nije s njima nikada govorila, što je gospođa Brandnerova natuknula. Za to će još uvijek biti vremena, ako doista što bude na stvari.

Ni ona nije na to mislila, da bi se koja od njezinih kćeri predomišljala, da postane ženom Đure Brandnera. Tako namučena i uposlena žena nikada nije imala vremena, da misli na duševni život svoje djece. Životna nevolja otupila ju je. Nju je veselilo, ako je mogla svoju djecu okrijepiti sa dosta jela i pila, ako su sve noge po redu bile obuvene u čitave cipele i ako su svi imali iole pristojno posvečano odijelo, jer uvjiek se teško izlazi na kraj u porodicama, gdje je mnogo djece. Rasadnjak i vrtljarstvo nijesu donosili mnogo čistog dobitka, premda su svi — izuzevši premladu Valeriju — marljivo radili, a gospođa Suntheimova vrlo štedljivo vodila kućanstvo. Bilo bi trebalo još toliko i za najčednije zahtjeve.

A gospodin zakupnik previše je trebao za svoju vlastitu osobu. Samo za njega nije se smjelo štediti, on mora sve da ima. Na fine cigare i dobra vina trošio je on više, nego cijela njegova porodica za sve potrebe. Svake godine poduzimao je putovanje na više nedjelja, posve sam, da se, kako je govorio, oporavi od briga i malo osvježi.

Da bi njegovoj supruzi mnogo potrebnije bilo jedno malo osvježenje, da je ona od „misere porodičnog života" kako je on običavao govoriti, mnogo više imala trpjeti, da je svu nevolju i brigu navaljivao na njezina slaba pleća, to nije uviđao.

Nitko od njegovih nije se usudio da mu to kaže. On je bio despota u svojoj kući, sve je podlagao svojoj volji i držao je „strogi zapt". Ni o kojoj stvari „nijesu žene smjele pisnuti," inače bi odmah upao sa svojim grom i pakao. „Kod mene vlada red", tim je označivao za sebe vrlo ugodno, ali za svoju porodicu veoma nesnosno stanje. Kad je bio osobito raspoložen, dopuštao je svojim dvjema sinovma katkada po koju slobodnu riječ. Tada im je poklanjao jednu od svojih dobrih cigara i davao im po jednu čašicu vina. U njegovim očima muškarci su daleko više vrijedili nego žene.

A o njegovoj osobi, a njegovim naklonostima i pasijama ni sinovi se nijesu usuđivali da koju riječ prozbore i oni su se morali držati strogoga zapta. Jedini član porodice, koji se katkad usuđivao, dakako kradomice, da se opre očevu despotizmu, bila je šiparica Valerija, koju su svi kratko zvali Valy. Ona je majku vrlo nježno ljubila, a za oca onda nije ništa ostajalo. Pametno dijete gledalo je sve oko sebe otvorenim očima i spoznalo samoprijegorno mučeništvo svoje majke. Što je otac svoju djecu ugnjetavao, nije nju tako pakošću ispunjavalo protiv oca, ali što je majku podjarmio i zlo s njom postupao, ogorčavalo ju je.

Bilo je to u nedjelju ujutro, kad je Ana Brandnerova htjela da pođe u kuću zakupnikovu u

prosce za svoga sina. Porodica zakupnikova sjedila je u velikoj sjenici pred kućom pri doručku.

U toj prostranoj sjenici običavali su zakupnikovi ljeti da sve obroke jela uzimlju. Za to je bila i sagrađena.

U sredini stajao je dugi stol, a kraj vrata mali stolić za serviranje. Oko stola bile su poredane proste, čvrste stolice od drva. Samo u pročelju stola nalazio se za domaćina velik, udoban naslonjač od trske, sav obložen mekim jastucima. Ta stolica znala je glasno škripati pod težinom ovoga tirjanina, kao da prigovara, što ne služi kao odmaralište za suhu, umornu suprugu zakupnikovu.

Na stolu bio je stolnjak bijelo i plavo iskockan, na rubu s većim kockama. Sunce je posulo po stolnjaku sjene kozje krvi.

Na njemu stajalo je priprosto, bijelo posuđe od porculana. U sredini omašna kanta za kavu, pokraj nje tanjur s maslacem i zdjela s pekmezom od voća. Dvije košarice s bijelim i crnim kruhom išle su od ruke do ruke oko stola.

Pred domaćinom stajala je malena, srebrna kantica puna masna kajmaka.. Samo pred njim stajao je tanjur, pun narezane, sočne šunke.

Šutećke sjedili su svi oko stola i mašali se čedno za jelom. Zakupnik bio je, kao obično, rđave volje. On je običavao uveče da ispije svoju mjeru za dobro spavanje, a ujutro bio je teške glave. Njegovo puno pocrvenjelo lice, lice jednoga neumjerenjaka, nateglo se u bore, pune prijetnje, dok se na okruglom, usvjetlanom čelu slegla kao neka oblačina. Iz nezakopčane košulje virile su na šiji dvije nabubrene otekline. Glava je bila kao u razdražena bika, koji svaki čas hoće da navali.

Njegova supruga sjedila je njemu nasuprot nevesela, ogorčena izražaja u licu. Mršavo tijelo bilo je od mnogog, teškog rada pognuto, a oči izgledale su kao ugasle. Na toj ženi nije se više vidjelo, da je jednom bila isto tako lijepo stvorenje kao nje-

zine kćeri. Ona je često bojažljivo pogledavala u lice svoga neraspoloženoga supruga i obazirala se neprestano kao moleći i zaklinjući na šiparicu Valy, da ne bi ona kojim nepromišljenim izrazom izazvala oluju, što se slegla na očevu čelu.

Valy bila je preko cijele nedjelje u gradu u kući udovice, gospođe Birknerove, da redovito polazi školu. Ona je sada bila učenica više djevojačke škole i morala je još godinu dana pohađati tu školu. Da se uzmognu kćeri njezine barem donekle obrazovati, morala je majka da to provede uz naprezanje cijele svoje energije. I druge sestre po redu bile su na prehrani kod gospođe Birknerove, koja je u isti mah naučila mlade djevojke dobru vladanju.. Za sve to nije primala kneževske nagrade, novca uopće vrlo malo, ali je zato znala doputovati po koja košara voća i povrća, po koja koka i maslac i jaja iz zakupnikove kuće u kuhinju gospođe doktorovice. A s tim je ona bila vrlo zadovoljna.

Valy je dolazila svake subote podveče kući na kolima, kojima se vozilo mlijeko, jaja, maslac, voće i povrće na prodaju u grad, a u ponedjeljak rano ujutro vraćala se na isti način.

Kako nije bila trajno u kući, tako se već malo otresla očeva zapta, katkad se malo i naprćila, ako je on bio prenesnosan, a često je izlanula koju prpošnu riječ. To je onda dostajalo, da se na kuću surva katastrofa sa svim očevim običnim psovkama, a i ponajviše provalilo je baš onda, čemu se Valy nije toliko mogla načuditi. Otac je tada imao izgovor i razlog, da cijeli dan hoda tako olimpijski namrgođen po kući i da svakoga počasti sa svojim „ljubaznostima", na koga se namjeri.

Gospođa zakupnikova stoga je uvijek bila u stotinu briga, da njezina najmlađa kći ne izlane štogod, pa ju je neprestano držala na oku i pogledom je suzdržavala.

To je obično i pomagalo, jer Valy, kako je spomenuto, žarko je voljela majku i susprezala se, da je ne rastuži.

Doručak se svršio, a da se zakupniku nije nadala prilika, da iskali svoj mamurluk. Uživanje izvrsne kave, koju je on svakako okrstio „napojem," a što je njegova supruga morala tiho i strpljivo da podnosi, osvježila je i njegov duh. Svi su potiho odahnuli, kad je od sebe odgurnuo šalicu s tanjurićem i naredio najmlađem sinu Vilimu, da mu zapali jednu od njegovih skupih cigara. Promumljavši pozdrav zaputi se iz sjenice, da se za probavu prošeće po vrtu.

On je to nazivao „malo ogledati se". „To malo ogledati se" bio je gotovo i jedini njegov posao.

Valy zatapša nogama u brzom tempu, odahne iz dubine duše i reče glasno i razgovijetno: „Hvala Bogu!" Onda vrlo spretno zgrabi jedinu krišku šunke, što je od oca ostala, a kojom se brat Oton upravo htio da osladi.

„Derište", reče on smijući se.

Valy mu se nasmije.

„Brzina nije nikakvo čarobnjaštvo, hoćeš li polovicu?"

„Zahvaljujem. onda ne će ni za jedno ništa ostati."

„Otonu moraš dati šunku", opomene majka.

„Neka joj bude, majko", reče Oton dobroćudno. I Valeriju vukući za debelu pletenicu k njoj okrenut nastavi: „Ali drznica si ipak."

Valy spokojno pojede šunku.

„A kako to, Otone? Ovdje i onako vrijedi više sila nego pravo. A šunka izvrsno prija. Da sam ja „Zevs", i ja bih za zajutrak svako jutro njom obložila svoj kruh.

„Ne smiješ uvijek „Zevs" govoriti, Valy" reče majka prikorno.

Valy skoči i nježno je zagrli.

„Ah, draga majko, to ipak nije protiv ugleda. Zevs bio je moćan, silan gromovnik s munjom i tutnjavom i slično. A ja moram oca upravo s njim da uspoređujem. „Zevs" se i izgovara brže nego „tatica", a onda ima još jednu prednost, da nitko ne zna, koga se to tiče. Sada me, ljubljena majko, nemoj više koriti, ta danas je nedjelja — a sutra već riješit ćeš se svoje nestašnice na nedjelju dana."

Uzdahnuvši pogladi je majka po kosi i ne prikori je više.

Vilim i Oton napuste tada sjenicu, da još neke potrebne poslove obave u vrtu, premda je bila nedjelja. Marija uredi stol, Jelka sjedne pred sjenicu s hrpom ručnika, koje je trebalo prikrpiti, a majka ode u kuću s košaricom za kruh.

Katica pođe za njom, no odmah se povrati s ručnom košarom. S njom se zaputi daleko u vrt prema lijehama, da donose salate i povrća za ručak.

Valy pojuri za Katicom, svojom sestrom miljenicom.

„Čuješ, Katice, dopuštaš li da pođem s tobom," poviče glasno.

Katica se okrene. Veseo smiješak preleti joj prekrasnim licem. Ona stane, da pričeka sestru, dok je ne stigne i pogladi je po kosi.

„Nestašnice, kako si opet raščupana, a ja sam ti pletenicu tako čvrsto splela."

Valy joj se objesi o ruku poskakujući pokraj nje.

„Nemoj da mi pokvariš Gospodnji dan s kakvim moralnim bubnjem. Nije tome davno, Katice, štosi ti izgledala kuštrava. Zato se doista ne može ništa. A nestašnica ja nijesam nikakva, Katice. Da sam ja jedna od takvih, ne bih kod kuće izdržala takav život, nego bih pobjegla u široki svijet.«

Posljednje riječi izgovorila je Valy sa strastvenim naglaskom. Katica se preplašeno obazre, da nije otac gdje u blizini, ali ga na svoje umirenje opazi

daleko na kraju, gdje kroz mala vrata u ogradi nestaje u rasadniku.

„Dječja glavo," prikori je tiho, „kakve su to lude riječi?"

Valy ovije ruke grčevito oko lijepe, vitke sestre i pogleda užarenih očiju prema njoj.

„Ah, budi ipak pravedna, Katice, ti bi najradije sa mnom pobjegla. Mi obadvije isto osjećamo, to ja znam. I ti si često izvan sebe, kad moraš da gledaš, kako je otac nesnosan."

Katica uprepaštena zatvori joj rukom usta.

„Ta šuti za ime božje!"

Valy prkosno zabaci glavu.

„Kako se vi svi bojite oca! Onda nije nikakvo čudo, da nas on sve tiranizira. Ah nas — to bi bilo svejedno — ali kakav je prema majci, to me uzbuđuje i neizrecivo muči. A dok ja odrastem, Katice, onda ćeš moći šta da doživiš. Ja se ne ću dati zastrašiti. Tada ću se ja isprsiti i kazati ocu onako temeljito, kako on neopravdano postupa s majkom. Vi svi ste kukavice, da to dopuštate, nema u vas srčanosti. Stiditi se svi morate, što se ne zauzmete za majku."

Katica duboko uzdahne i čvrsto privine sestru k sebi.

„Ah, Bože,, dijete, lako je to reći. Mi ne možemo ništa promijeniti. Majka ne dopušta, da joj se pomogne. Molim te, ne budi bezobzirna."

Valy opazi strah u Katičinim očima i obriše si s lica navrele suze

„Mi bismo joj morali pomoći protiv njezine volje. Ah, Katice, ti si inače tako srčana djevojka. Mi smo potajno već po koju tu veselu šalu izveli usprkos „Zevsu" i njegovim strijelama. Ali licem pred njim i ti si kukavica."

Katica svojim smeđim očima, koje su se kadšto zasjale kao da je u njih palo sunčano svijetlo, turobno je gledala preda se.

„Mala, luda Valy, ti štošta još ne možeš da shvatiš. Otac je ipak naš hranitelj, mi svi o njemu ovisimo."

Valeriji nestrpljivo zadrhtaju ramena.

„Naš hranitelj? Je li to zbilja tvoje osvjedočenje? Što on čini, da nas prehrani? Zar vi svi drugi ne radite više nego on? Zar je on samo zato toliko vrijedan, što je muškarac? Majka privređuje deset puta više nego on, ona radi, često preko svoje snage, od rana jutra do kasne noći, nikad sebi ne priuštava odmora, nikada ništa ne traži za sebe. Kad oca ne bi bilo, sve bi išlo bez njega kao na koncu. Ali neka majka najednom napusti posao, neka braća prestanu raditi, pa i vi tri, onda ćete opaziti, tko je hranitelj. Otac se pri svem čini tako važnim, a majka ga nažalost još podupire u tom mišljenju. Sve dobro pripisuje ona njemu, gdje se on već i onako mnogo brine za svoju osobu. Da se mi djeca moramo ograničavati i biti čedni, uviđam bez okolišanja; ta ja uopće ne smijem još ništa poželjeti, jer ništa ne privređujem. A zašto majka nema ista prava kao otac. Zašto ona mora da se dadne od njega izjedati, zašto ona nikada ne smije činiti što hoće, nikada ništa odlučiti, a da prije nije dobila njegovu privolu? Nije li majci mnogo potrebnije, da jednom što poduzme za svoje zdravlje? Zar ne bi majci više koristila vina za jačanje nego ocu, koji od vina dobiva crven nos i rđavo raspoloženje, gdje mu je liječnik kazao, da mu škode jaka vina? Ne bi li već jednom majci bio potrebniji odmor i mali oporavak nego ocu? Ah, tako bi ti mogla postaviti još stotinu pitanja."

Katica gledala je kao izvan sebe u strašću uzbuđeno lice mlade sestre. To što je ova upravo izgovorila, već se ona potiho čestoput pitala. Ona je već nedavno gledala, kako otac zloupotrebljava svoj ugled, da majku ugnjetava i ponizuje. I još bolje nego Valy mogla je ona prosuditi, kako je

majka marljivija, čestitija, nesebičnija i požrtvovnija nego otac.

Već često puta zaboljelo ju je u duši, kad je vidjela pocrvenjele oči majčine od suza, što ih je gdje u potaji lila. Da li su i ostale sestre isto osjećale, što Valy i ona, nije znala. Marija i Jelka sigurno su već otupile, a braću vidjevala je gotovo samo pri jelu ili u prisutnosti očevoj. Ona sama sve, što je osjetila, bojažljivo je kao grijeh u sebi zatvorala i nikada se ne bi bila usudila, da svoje misli izreče riječima.

A sada evo izgovorila je sve to njezina mlada sestra. Kao neka oluja izbilo joj je to iz pluća, disala je uzbuđeno, oči joj se sjale od suza, a okruglo djetinje lice dobilo je začudo zrele crte.

Katica zabrinuta nježno privuče njezinu glavicu k sebi. Dosada vidjela je ona u Valeriji samo jednu obijesnu, djetinjski nestašnu vragoljanku, s kojom je pokatkad veselo ludovala, kad je mladost prekipjela i — naravno samo onda, kad oca nije bilo kod kuće. A evo sada morala je doći do spoznaje, da se to dijete muči svakakvim teškim mislima.

»Moja mala Valy, — mi tu ne možemo ništa, baš ništa pomoći. To moraš da uvidiš. Nama ne dolikuje, da odsuđujemo oca."

„Oh, samo da majka hoće, ja bih njoj sama pomogla, ja se ne bojim. Ali ona se boji! Jučer sam čula, kako ju je otac sasvim prezirno nazvao „ludom guskom." Doista — ja sam to na svoje rođene uši čula, a i vidjela sam, da je majka zbog toga plakala — ali istom, kad se otac udaljio. Ni jedno me od njih nije opazilo. Kad sam je zatim vidjela gdje plače, pala sam joj oko vrata i zapitala je: „Ljubljena majko, zašto sebi tako što dozvoljavaš — ja ću ocu kazati, da je on prema tebi zao, posve zao!" Oh Katice, na smrt je problijedila i zaprepastila se. I strogo, kako je još nikad nijesam vidjela, rekla mi je: „Da nijesam nikad više, Valy, čula takovih riječi! Ne zaboravi na poštovanje prema svom ocu!"

Oh, Katice, u mene nema baš ništa poštovanja prema ocu. Da, straha doista imam katkada, i to od njegovih batina i mrskih riječi, ali poštovanja, ne. I voljeti ga ne mogu, baš nikako ne mogu."

Katica je povuče za sobom prema jagodnjaku, da je malo povrati k svijesti.

„Ne muči se, Valy, s tako teškim mislima. Ta, ja te gotovo ne prepoznajem. A ti si još dijete, moraš postati veća i razumnija, prije nego sebi o svem tom možeš stvoriti sud. Sada više ne ćemo na to misliti. Samo ti voli majku i čini, što ona od tebe želi, tada ćeš joj mnogu gorku olakšati i razveseliti je. Tim, što se na oca goropadiš, zadaješ majci samo novu brigu. A to je sigurno, da ti ne ćeš."

Valy naglo zaniječe glavom.

„Oh ne, Katice, doista ne. Majka mora i znati i osjećati, kako mi je vrlo draga."

„To joj možeš pokazati na svaki drugi način, zar ne? A sada daj razvedri tvoje veselo lice, ja te ne mogu vidjeti tako ljutitu i ražalošćenu. Kroz cijelu sedmicu veselim se nedjelji, jer se tada u kući vidi jedno nasmijano lice. To nam je svima tako potrebno kao svagdanji kruh."

Valy poljubi sestru.

„Ti si predobra duša, Katice. Dakle se doista veseliš, što sam ja nedjeljom kod kuće?"

„Doista, sestrice. Kad si ti kod kuće, opažam najmanje to, da sam još mlada. Inače to čestoput zaboravim u svom jadu. Al' vidi — evo već dozrijevaju prve jagode! Ne zavodi li te to? Nabrat ćemo ih nešto za poslije objeda. Ta danas je nedjelja. Onda ćemo od majke isprositi lončić kajmaka pa ćemo od njih izbiti snijeg."

Valy zajujuče. Njezin jad bijaše zaboravljen. Ona je bila ipak pravo dijete, koje brzo zaboravlja.

„Hm, fino! Katice, malo vanilije moraš s kajmakom istući, to divno prija."

„Dobro, i to, ti sladokusnice."

Sestre se dadoše na posao. Valy je bila pritom posve zadovoljna i revno je tražila najljepše i najkrupnije jagode.

Katica naprotiv nije mogla mislima da se udalji od onoga, što je sestra rekla — i na što je sama često mislila. Udes majčin činio joj se vrlo teškim. Pa ni njoj samoj nije život ništa obećavao u roditeljskoj kući. Rado bi pošla u svijet, da postane samostalna i da svojim jakim rukama sebi osigurava opstanak. Ni najnapornijega posla nije se bojala, a i u najovisnijem namještenju bila bi samostalnija nego kod kuće, to je sigurno.

No ona je i predobro znala, da je otac ne bi pustio. Ta ni braća nijesu smjela u svijet. Otac je tražio od sve djece, da se i protiv volje prilagođuju njegovim odlukama. On im je označio usko područje, gdje su morali da razviju svoje djelovanje. Oni su mu bili jeftina i revna radna snaga, oni su gotovo sav posao sami obavljali. On ih je nužno trebao za svoju osobnu udobnost, a da bi ih pustio, premda je uza sve to uvijek mumljao i grdio, da on mora „nasititi tolike ralje." Na sreću svoje djece pritom nije mislio. Njemu je bilo glavno, da na njih natovari dužnosti, koje su njemu samomu bile teške i nezgodne, da na njima iskaljuje svoju srdžbu, kad je bio rđave volje, jer mu što nije ispalo za rukom ili jer se slabo osjećao iza uživanja teških jela i pića.

Pri svem tom držao se zakupnik za najboljeg oca i supruga. On je sebi u prilog upisivao, da svojoj djeci pruža siguran dom, da su pošteđeni od gladi i bijede. Njegova supruga nije se usuđivala, da protiv njega istupi i da mu taj lijepi san razbije. Bojažljivo je uklanjala sve, što bi mu moglo biti neugodno. Tako su se eto razvijale njegove tirjanske naklonosti sve više i više.

Katica je u sebi malodušno govorila, da ni za nju, kao ni za njezine ostale sestre, nema izlaza u slobodu. Tako će se to neprestano nastavljati. Svake

godine nešto će od njezina mladenačkoga veselja izblijediti, a što u njoj još sada katkada hoće da izbije.

Ona će se smiriti i otupiti kao Marija, Jelka i majka. Što da joj u tim prilikama oživljava izglede za budućnost!

A Valy, njezina vesela, obijesna mala sestra još će se pokunjiti, kad bude opet stalno kod kuće. Ona će se onda naučiti, da svoje revolucionarne misli zadrži za sebe, dok prema svemu, kao i ostali, ne otupi. Ništa tu ne koristi, nitko ne može ocu stati na kraj, svi stoje pod njegovim pritiskom.

Katica duboko uzdahne. Sada odreže prijeko, na drugoj strani vrta nekoliko glavica salate i postavi ih u svoju košaricu.

„Kad bi se ipak kako dospjelo van iz ove neprijatne tjesnoće", pomisli bezutješno.

Valy dobaci prema njoj jednu veselu primjedbu i skoči u nekoliko skokova preko gredica k njoj. U istom času otvore se mala vrata u drvenoj ogradi i pokaže se zakupnikova moćna, spora spodoba. Valy brzo povuče sestru za grm, gdje se izgubiše njegovu pogledu.

„Zevs obilazi! Skrij se, draga dušo, inače bi mogao udariti pljusak", reče ona na svoj slobodarski način.

Pridržavajući dah čekale su one u svom zaklonu, dok otac nije prošao. Onda odahnuše i lagano se povratiše u kuću.

Katica je ove nedjelje vršila službu u kuhinji. Sestre su se mijenjale u svim kućnim poslovima. Valy se dragovoljno ponudi, da će Katici pomoći. Ova smješeći se prihvati njezinu ponudu. Znala je dobro, da će joj se Valy iznevjeriti. Kad svijetlo sunce mami, ne izdrži ona dugo u kući.

Katica sada priveže veliku, bijelu kecelju i navuče rukave, da zaštiti priprostu, plavu opravu od platna. Onda započne revno da vrši svoju službu. Valy pokuša iz sve snage da se pokaže korisnom.

No kad je služavka ušla, da Katici bude pri ruci, reče ona smijući se: „Znaš li što, Katice? Mnogo kuharica — zagorjela kaša. Radije ću izići i pomoći Jelki pri šivanju."

„Pazi, da sebi ne naškodiš pritom", bocne je Katica smijući se.

Valy se smiješno isceri i nestane je.

*
* *

Nešto kasnije od jednoga sata dođe ona opet u kuhinju s velikom bukom.

„Katice, majka ima posjetu, gospođa Brandnerova je tu. Na sebi ima prekrasnu, crnu svilenu opravu sa čipkama i povlakom. Veoma odlično, velim ti. Tako otmjeno izgleda kao grofica. Mislim, da je upravo došla iz crkve, jer kako bi inače došla tako svečano, zar ne? A majci je rekla, da ima s njom nešto važno da govori, ja sam to čula. Otišle su u posjetnu sobu, a otac je odmah iza njih pošao unutra s licem, no — kao ulje, velim ti. Ako su strani ljudi kod nas, on je sama prijaznost.

Katica se prestrašeno obazre za služavkom, ali ta je sa zdjelom otpadaka od povrća otišla u štalu u času, kad je Valy ušla. Katica odahne.

„Tako, tako, dakle tu je gospođa Brandnerova. To me veseli radi majke, ona tako rijetko kada ima kakvu zabavu, a gospođa Brandnerova jedna je otmjena, razborita gospođa."

„Doista, zar ne? A otac bi se sasvim dobro mogao udaljiti, da majka što od toga ima. Ako je prisutan, samo će on govoriti. Samo da mi je znati, što hoće gospođa Brandnerova od majke. Ona izgleda tako svečano."

„Tko bi znao, Valy, mi ćemo to i onako čuti od majke."

Valy se vine na kuhinjski stol.

„Ti, Katice, Brandneri su silno gospodski ljudi. Reci mi, jaše li ovuda često Đuro Brandner?"

Katica malo pocrveni.

„Nijesam na to pazila."

Valy joj odozdo zaviri u lice.

„Tko vjeruje!"

„Ali, Valy — zašto ti to ne ćeš da vjeruješ?"

„No znaš, nemoj zavlačiti. Ti inače nijesi bila takva. Zar ne znaš, kako smo prošloga ljeta o velikim praznicima uvijek za ogradom na njega čekale, kad je jahao u svoju tvornicu konzerva? A kad je onda prispio, uvijek smo se otimale o rupu od čvora, kroz koju smo ga mogle vidjeti."

Katica se zbunjeno smijala.

„No da, za šalu, ono je bila djetinjarija," reče ona braneći se.

Valy naprći donju usnicu.

„Oh, ne pravi se ludom, kroz godinu dana nisi ostarila. Dakle ozbiljno, vidiš li ga često, da još ovuda jaše?"

„Vrlo rijetko. Zašto hoćeš da to znaš?"

„Oh, samo tako. Znaš, on mi se silno sviđa, premda je ponajviše tako užasno ozbiljna lica. Ali ako se smije, strašno je pristao. A onda za mene je veoma interesantno, što se razišao sa svojom ženom."

„A tko ti je o tom pripovijedao?"

„Naš mljekar. Nedavno susreo nas na konju Đuro Brandner, kad sam se vraćala kući na mljekarskim kolima. Znaš, taj podvoz svakiput mi se čini jako primitivnim, ja se sebi sama uvijek činim kao tele ili ovca, koji je enpassant natovare."

Katica se smijala.

„Poznavanje samoga sebe prvi je korak za popravak, a s time i za besmrtnost."

Valy skupi ustašca.

„Lako je na tuđi račun šaliti se. Doista nije nimalo ugodan osjećaj, kad te kao životinju otpravljaju. Samo kad to ne bi bilo tako daleko. Al' da, što sam htjela reći — Đuro Brandner susreo nas upravo tamo, gdje cesta zavija u šumu, znaš tamo kod triju hrastova. On se smijao upravo zabavljajući se, kad me je vidio gdje čučim na svežnju slame. Dakako mi nemamo onakve fine kočije kao on. Vrlo uljudno skinu on šešir i pozdravi me. Ja se snađem i kažem mu: „Ili mi se smiješite, ili mi se rugate, gospodine Brandnere?" Tada se on opet nasmije i reče mi veselo: „Veseo sam radi vaših sjajnih očiju, gospojice zakupnikova. Isporučite moj pozdrav kod kuće." S tim riječima odleti naglo od mene. Kako on raskošno izgleda na konju, znaš sama."

„A pozdrav si zatajila," našali se Katica prijekorno.

Valy sažme ramenima.

„Sasvim nenamjerno, ja sam ga zaboravila jednostavno radi zanimive pripovijesti, što mi ju je mljekar pripovijedao o braku Đure Brandnera i o njegovoj rastavi."

Katica je marljivo čistila listove zelene salate.

„Mljekar bi se s tobom morao o drugim stvarima da razgovara," reče ljutito.

„Ali molim te , to je bilo upravo do mahnitosti zanimljivo. Bez daha sam slušala, da mi koja riječ ne izmakne. Kaži mi, Katice, jesi li ti poznavala gospođu Brandnerovu?"

„Samo površno. Bila sam onda, kad je Đuro Brandner doveo svoju mladu suprugu u Brandnerhof, u gradu kod gospođe Birknerove. Vidjela sam je, naravno, tek nekoliko puta."

„Je li zalazila k nama u kuću? Ja se toga nikako ne mogu sjetiti."

„Tebi je bilo istom kakvih osam godina. Osim službenog pohoda ne znam, da li nas je još kojiput počastila svojom osobom."

„Hm. No, na koncu nijesmo ništa tim izgubili. Je li bila pristala?"

„Više nego to — kao slika lijepa. Mogu shvatiti, da je zaludila muža da se u nju zaljubi, kad se njom protiv materine volje oženio."

„Je li ti bila simpatična?"
„Ne znam, Valy. O tom nisam razmišljala."
„Moj Bože, zar tu treba razmišljanja. Netko mi se svida — ili ne svida — pa gotovo.'"
„U svojim simpatijama i antipatijama nijesam ja kao ti. Mislim, ona nije na me zlo djelovala. Mnogo se smijala, a i ja sam se onda još rado smijala."
„Mljekar veli, da je bila vrlo lakomislena."
„Vidi, vidi, što taj mljekar sve ne zna."
„Da, a ona je onda s nekim slikarom, koji je slikao gradinu, jedne mrkle i maglovite noći pobjegla," primijeti Valy važno.
Katica stavila si zadaćom, da prvom prilikom upozori mljekara, da ne vodi takvih razgovora s tako mladom djevojkom kao što je Valy.
„Ti ne smiješ slušati takve brbljarije, Valy. Štošta se govori, što nije istina."
„Ali to je bila živa istina. U cijelom Brackenfeldu nije se tada ni o čem drugome govorilo, a Đuro Brandner lutao je okolo blijeda, mrka lica, da su ga se ljudi bojali. Jamačno je bio neizmjerno nesretan. A bit će da radi toga još sada izgleda tako ozbiljno. Možda još i sada tuguje zbog nevjere svoje supruge."
Katica prala je salatu vrlo odlučno i slagala je u veliku zdjelu.
„Znaš li šta, dijete? To su stvari, koje se nas ništa ne tiču. O tako šta nemoj razbijati glave."
Valy skoči sa stola.
„Bože — ne budi samo tako gadno pedantna. To ti baš nimalo ne pristaje. Poza jedne učiteljice čini te smiješnom. Više te volim, kad si vesela", progunđa ona.
„Da, da, bit ću opet vesela, čim ti konačno prestaneš s tom tužnom pripovijesti."
Valy se okrene na peti.
„Ne, na takvoj vrsti veselja zahvaljujem ti se najponizije i s najvećim poštovanjem. Razumijem

te. Hoćeš, da me nestane ispred tebe, dok se ne promijeniš."
S tim riječima ode.
Na vratima sudari se s Marijom, koja je upravo ulazila u kuhinju.
„Katice," reče Marija svojim blagim, simpatičnim glasom, „moraš odmah doći k roditeljima. Oni su s gospodom Brandnerovom u sobi za posjete. Gospođa Brandnerova hoće s tobom da govori."
Katica začuđeno podigne oči.
„Sa mnom?" zapita ne vjerujući.
„Da, da, brzo samo, dotle ću ja pripaziti na jelo."
Katica u čudu zanjiše glavom. Ipak poslušno odloži kecelju i zaštitne rukave, pogladi rukama svijetloplavu lanenu opravu, koja je, usprkos sve jednostavnosti, ipak isticala lijepe, plemenite crte njenoga vitkog, mladog stasa, dadne Mariji neke upute i ode van.
Vani u uskom, opekom popločanom hodniku baci još jedan brz, ispitujući pogled u ogledalo, koje je bilo postavljeno između dva stalka za odjeću, nekoliko jogunastih uvojaka privede razboru, zatim stupi u sobu za primanje.
To je bila jedna od onakvih soba, na kojim se vidi, da se rijetko upotrebljavaju i koje zato djeluju neprijatno. Namještaj se sastojao od baršunaste garniture — od divana i od četiri stoca — od okruglog stola, na kojem je bio lijep, od Katice izvezen stolnjak, od ukusnog ormarića, od police sa sitnim ukrasnim predmetima, od klavira, nekoliko stolica i od jednoga ćilima, komu su boje već prilično izblijedjele. Na prozorima visjeli su vrlo lijepi i čisti zastori, a pred peći stojao je izvezen zaslon, ručno djelo marljive Jelke.
Ana Brandnerova sjedila je u stolici prema Katičinim roditeljima i s dopadnim pogledom gle-

dala u lijepu i živu djevojku, koja se pred njom učtivo poklonila i poljubila je u ruku.

Katica se smeđim očima pitajući nemirno ogledavala na majku, koja se zaludu trudila, da kradom otare rupcem navrele suze radosnice. Bojažljivo i nemirno pogledavala je Katica i oca, kao da kuša u njega naći uzrok suzama majčinim.

Ali njegovo lice odražavalo je tešku ljubaznost i dobro raspoloženje — rijedak prizor za njegovu porodicu.

Sad ustane otac i pristupi Katici. Uhvati je čvrsto za ruku i upiljivši svoje oči u njezine upravo hipnotizirajući je pogledom reče neobično mekim i blagim glasom: „Moja draga Katice, tebe i nas zapala je velika sreća, koje ćeš se ti — nadamo se — pokazati dostojnom."

Katica silom otrgne svoj pogled od očeva. Nekako joj je neobično bilo teško i tjeskobno pri srcu. Gotovo strašnom pričinila joj se neobična blagost očeva. Zbunjeno gledala je prema majci, koja joj se sva suzna blaženo smiješila. A onda pogleda gospođu Brandnerovu, koja joj je uz dobrostiv smiješak glavom domahivala.

„O čem govoriš, oče?" reče tiho i instinktivno podiđe je osjećaj, kao da bi morala osloboditi ruku ispod strašnoga pritiska očeva i pobjeći kao pred kakvom strašnom kobi.

No zakupnik ne ispusti njezine ruke. On se važno udari u prsa, kao da podjeljuje kakvu veliku sreću i reče svečano:

„Dakle, moja draga Katice, gospođa Brandnerova iskazala nam je veliku čast, da kod tvoje majke i mene zaprosi tvoju ruku za svoga sina, gospodina Đuru Brandnera."

Katica se trgne, a lice joj naglo problijedi. Opet pokuša da oslobodi svoju ruku, ali otac ju je čvrsto držao, a očima se opet zabušio u njezine oči. Tada nastavi:

„Nadam se, kćeri moja, da si svijesna, kolika te sreća zapada ovom prosidbom i da je u svojoj poniznosti primaš iz moje ruke."

Katica bila je kao uzeta pod teretom njegova pogleda. Sada, u ovom času nije znala, da li joj je ta prosidba ugodna ili neugodna. Činilo joj se neozbiljnim, što je tu čula.

„To nije moguće, to ne može biti," istisne promuklo. Zakupnik se nasmije dobroćudno.

„Pogledajte samo, poštovana, milostiva gospođo — naša Katica ne može da se snađe u svojoj sreći, prevladala ju je," reče svojim uljenim glasom.

Katica htjede da se obrani, ali otac je zadrži u svojoj vlasti.

Onda spusti glavu i zatvori oči. Poništena pomisli u sebi: „Ako me Đuro Brandner želi za ženu, zašto sam nije došao, da me upita, hoću li biti njegova?"

Ona je podsigurno osjećala, da se on dosada uvijek vrlo ravnodušno prema njoj vladao. Nikada za nju nije imao topla pogleda, nikada značajne riječi.

Ne bez potajnog sviđanja gledala je ona uvijek za njegovom visokom, vitkom pojavom, kad bi projahao. Da je prije toga htjela iskreno da odgovori na Valerijino pitanje, morala bi bila priznati, da je dosta često puta gledala kroz rupu od čvora u ogradi, kad je jahao. Njegovo karakteristično lice s jakim, muškim crtama uvijek joj se činilo vrlo interesantnim, a ozbiljni, često pače mrki izražaj njegovih očiju uzrokovao joj je kucanje srca. I ona je mislila, da on još nije prebolio nevjere svoje žene, pače, da je još voli. Nije mogla pomisliti, da je ta ljubav bila prolazna. A nikada nije mogla da shvati, da bi jedna žena svojevoljno mogla da napusti čovjeka kakav je on. Često je razmišljala o sudbini Đure Brandnera i nalazila je interesantnom, najmanje toliko, kao i Valerija.

A bila je svijesna toga, da mu nije stalo do nje i da za njega nema nikakva značenja. Pa i nije moglo biti drukčije. On je bio odličan, bogat posjednik Brandnerhofa, a ona siromašna, čedna kći jednoga zakupnika.

I evo sada ovdje sjedi njegova majka i prosi je za svoga sina. Omaglica uhvati Katicu. Ona je bila vrlo svijesna, kako joj se sjajan vidik otvora za budućnost, znala je, da joj se nikada više ne će nàdati takva zgoda, da se oslobodi ovih tijesnih, nesnosnih prilika u očevoj kući.

Ovakve nemirne misli naganjale su joj se u glavi, dok je čas blijedila, čas se crvenila i borila se, da se snađe. Tada nenadano ispriječi se u njoj pitanje: „Zašto on želi tebe — upravo tebe za ženu, zašto ne koju drugu? Možda mu vrijediš — a da to ne znaš — više negoli misliš?"

Topla struja navali joj k srcu, tako da je ono nemirnjački zakucalo. Jedan časak pođiđe je dah veselja, što je njegov izbor pao upravo na nju. Možda bi mu jednoga dana mogla nešto da vrijedi, ako mu postane ženom?

Što vrijedi njoj u ovom časku, časku naglih, brzih želja, bogatstvo Đure Brandnera, sjaj Brandnerhofa. Kao slutnja neke velike, neshvatljive sreće prože joj cijelo biće. Već sama mogućnost, da bi je jednoga dana mogao voljeti čovjek kao Đuro Brandner, prema kojemu je uvijek pozirala nekim divljenjem, ispuni je dubokim nemirom.

Ovaj uzavreli osjećaj sreće brzo se ugasi.

„On nikada više ne će ženu voljeti. A da sam ne dolazi, dokaz je, kako sam mu ravnodušna", mislila je ona, dok je gledala, da se sabere.

Odahnuvši prijeđe rukom po očima i ogleda se, kao da se probudila iza sna.

Zakupnik se nasmije malo usiljeno.

„Osvijesti se, Katice!" vikne on opominjući je.

Njegova supruga malo je uznemireno gledala prema Katici. Zašto je tako tiha, zašto premišljava

tako dugo? Za ime božje ne će valjda učiniti kakvu ludost? Katica bila je uvijek nekako čudnovata, sasvim drukčija od ostalih svojih sestara, uvijek je govorila i činila baš ono, čemu se nijesi nadao. Ali dakako, u ovom slučaju ima samo jedan odgovor. Ta ne može biti nikako drukčije, nego da tu prosidbu prihvati s mnogo veselja. Ah, da je ona mogla prije da govori s Katicom, da joj prodre u svijest i svojski joj ocrta svijetle strane te udaje. Ali gospođa Brandnerova kod tog je ostala, da se Katici u njezinoj prisutnosti kaže prva riječ o toj stvari.

Gospođa Brandnerova htjela se sama o tom osvjedočiti, kako će Katica primiti tu ponudu. Spokojno je sada čekala, dok se Katica snađe. Stara gospođa motrila je svoju buduću snahu s nekim ganućem. Kako je zabliještena sjajem, što je pred njom sinuo.

Inače tako razborita gospođa nije ni slutila, što se zbiva u nutrini Katičinoj.

Zakupnik bio je nestrpljiv. Što je palo ludoj djevojci na um, da se tako dugo predomišlja, mjesto da objeručke prihvati. On se nenadano okrene i gurne je, uhvativši je čvrsto za mišice, pred gospođu Brandnerovu. A onda reče popravivši svoje riječi osornim prizvukom: „No, govori već jednom, Katice, i reci gospođi Brandnerovoj, kako se sretnom cijeniš, da je njezin i njezina sina izbor pao na tebe."

Katica pogleda dolje na fino, razborito i dobro lice stare gospođe. Ana Brandnerova ispruži joj ruku ususret smiješeći se, dok iza njezine stolice stane zakupnik, odakle je strogo i osorno gledao u Katicu.

„Drago dijete", reče gospođa Brandnerova uz smiješak, „shvaćam, što ste iznenađeni. Ipak se nadam, da ću svom sinu donijeti povoljan odgovor."

Bila je čvrsto uvjerena, da ona obilje sreće razasiplje nad ovom lijepom, vitkom djevojkom, a na njezin pogled, da joj je voljko oko srca.

Mjesto svakog odgovora međutim Katica zapita prigušenim glasom i drhtavim dahom: „Zašto je izbor gospodina Brandnera pao baš na mene, a zašto nije sam došao, da me pita, hoću li mu postati ženom?"

Malo neugodno dirnuta gledala je Ana Brandnerova u velike, ozbiljnosti pune oči djevojčine. Onda se opet nasmije dobrostivo.

Zakupnik pak pogleda u Katicu mrko i prijeteći, da se prepala i okrenula se k majci, koja ju je gledala s molbom i zaklinjanjem. Onda opet pogleda u lice gospođe Brandnerove tražeći odgovor.

Gospođa Brandnerova pogladi Katicu po ruci umirujući je.

„Zašto? Doista, moje drago dijete, moj sin je, recimo, malo plah. On me je zamolio, da ja mjesto njega učinim uvod. Ja mu imam u neku ruku da olakšam posao. Muškarci su u ovakvim stvarima uvijek malo nezgrapni. A to je manje važna stvar, zar ne, drago dijete? Naš je izbor poslije zrelog promišljanja pao na vas, jer se nama čini, da ćete vi biti najzgodnija družica u životu za moga sina. Mi poznamo sva dobra vaša svojstva, koja su stoga jamstvo, da ćete biti dostojna gospodarica Brandnerhofa. Ja se veselim, da ću poslije tužnog iskustva, što je već prošlo, upravo vas dobiti za snahu. Vi ste mi vrlo dragi, i uvjerena sam, da ćemo se dobro razumijevati. Pod mojim vodstvom brzo ćete se uživjeti u svoje dužnosti, a koja vas prava čekaju, možete si misliti. Ja vam istom ne trebam da razlažem, da ćete se dobro udati i da bi svaka djevojka bila ponosna, da postane žena moga sina."

Katica saslušala je te riječi s neopisivim čuvstima. Pritom bila joj je važna samo jedna rečenica: „Naš izbor poslije zrelog razmišljanja pao je na vas." U Katičinu srcu kod tih riječi nastala je zima

i praznina. Jasnije joj se nije moglo kazati, da je Đuro Brandner prema njoj sasvim ravnodušan, a da je želja gospođe Brandnerove bila, da joj ona postane snahom. Trijezno i stvarno odvagnute su jedna prema drugoj njezine kreposti i mane, a rezultat je konačno dokazao, da će se ona pokazati sposobnom za gospodaricu Brandnerhofa. Đuro Brandner dao bi sebi s istom ravnodušnošću nametnuti drugu ženu, ako bi se koja slučajno pokazala zgodnijom.

Ta posljednja misao nagna joj krv u lice. Zabaci glavu, i već joj je na usnicama bio niječan odgovor. Ali tada opazi strah u majčinim očima, opazi mrko, puno prijetnje lice očevo. Kao uzeta zabulji se u njegove ledene oči, koje su zapovijedale. Kao blijesak prođe njom spoznaja, da je ova udaja može da oslobodi od nesnosnog proganjanja ovoga čovjeka, koga je ocem zvala, a koji je njezinu srcu bio stranac. Ona reče u sebi, da joj otac nikada ne bi oprostio, ako bi otklonila ponudu, koja je i njemu u izgled stavljala stanovite prednosti. Kakva bi to bila muka? Bojala se budućnosti, osorno odbijanje nije htjelo na njezine usnice.

Ne očekuje li je usprkos svega ipak mnogo ljepši život u Brandnerhofu negoli ovaj, što ga provodi kod kuće. Dobra stara gospođa pruža joj simpatiju i poštovanje, a Đuro Brandner je čovjek plemenite, otmjene naravi. On će sigurno učiniti, da joj uza se i bez ljubavi učini život podnošljivim. Oh — ona bi bila zadoovljna, ako joj on pokaže samo malo saučešća. Njezino srce tako je čedno u svojim zahtjevima. A nije li u najmanju ruku to znak njegova poštovanja, njegova povjerenja, da je nju baš odabrao? Zar se ne može odatle razviti topliji osjećaj, ako se ona potrudi, da mu se dopadne? Šta joj preostaje, ako odbije ovu prosidbu? Ni jedan drugi prosac ne će doći, a sigurno ni jedan koji bi njoj samoj bio tako simpatičan kao Đuro Brandner. Ona će uvenuti i ocvasti kao i sestre, a

iz godine u godinu duša će joj se ribati o svu tvrdinu i neimaštinu, što je vladala u očinskoj kući. Zar ne će onda gorko okajati, što nije pošla ovom stazom u slobodu? Oh — a majka! Kako ona nemirno i bojažljivo gleda u njezine usnice. Ona će s njom morati da trpi od tvrdine očeve, kad on bude bjesnio i psovao, što nije objeručke prihvatila ponudu. A kako bi se ona neizrecivo veselila, što joj se najmanje jedna od kćeri tako dobro udala.

Katica duboko uzdahne. Odluka njena stvorena je. Ona se sagne i poljubi u ruku staru gospođu i reče tiho, nesigurna u glasu:

„Poštovana, milostiva gospođo — moram moliti za oproštenje — sve mi je došlo tako neočekivano ,tako iznenada. Ja ne znam, što imam da učinim i kažem, molim za obzir. No zahvaljujem se veoma, što me držite dostojnom, da postanem vaša snaha."

Kao da odahnuše svi u sobi, napetost popusti u licima. Zakupnik zadovoljno klimne Katici, njegova supruga nasmijana blaženo zatvori oči, a Ana Brandnerova nasmiješi se dobrostivo prema Katici.

„Da, da, dijete, vjerujem vam, da ste malo ispali iz ravnotežja. No sad smo složni, zar ne, i ja mogu svom sinu javiti, da ste sporazumni, da mu postanete suprugom. On će onda doći danas popodne, da vas etiketno zaprosi od vašeg oca."

Katica sama nije znala, kako joj je pri srcu. Najradije bi još i sada zaviknula glasno, puno muke — ne, ali za to nije imala snage. Ovako kimne glavom za znak da pristaje. Ana Brandnerova nježno je pogladi po ruci. Izgledalo je, kao da ju je tim primila pod svoje okrilje. Katici je to godilo. Osjećala je, da joj stara gospođa iskazuje mnogo dobrote. Ova je povuče na stolicu pokraj sebe i stane je gotovo nježno promatrati. Ganula ju je lijepa djevojka svojom čednom nesigurnošću. Nije ni slutila, kakav boj bjesni u duši Katičinoj. Njezino

smućeno vladanje držala je za veselo iznenađenje i smetenost.

Smiješeći se nastavi:

„Zar ne, drago dijete, vi ćete stvar olakšati mom sinu. Sve ono zato i zato pri zarukama muškarcima je neprijatno. Pomozite mu malo, da prebrodi tu neobičnu situaciju. Kao što rekoh, muškarci su nešto nezgrapni, a pametna žena to već razumije."

Katica nije znala, što da na to odgovori. Ona promuca nekoliko riječi. Učini joj se, da je gospođa Brandnerova bila s tim zadovoljna.

Kao u snu sjedila je Katica pokraj nje i dobro je čula, da su roditelji o svem i svačem razgovarali s gospođom Brandnerovom, ali o čem su govorili, to ne bi znala reći.

Kad se zatim iza nekog vremena podigla gospođa Branderova, ustade i ona mehanički. Klonula, kao da je učarana, dopusti da je stara gospođa zagrli i u čelo poljubi. I ona se sagne i na rastanku prinese njezinu ruku k svojim usnicama.

Gospođu Brandnerovu otpratili su sve do vrata, a tada osta Katica sama s roditeljima.

Majka plačući i smijući se pala je Katici oko vrata i uzbuđeno veličala njezinu sreću, a otac hodao je gore dolje po sobi velikim koracima i izvanredno zadovoljan u licu i davao oduška svom dobrom raspoloženju s nešto buke i usiljenosti. Ni Katica ni majka nijesu se na to obazirale. One su se samo nijemo gledale okom u oko i od srca se ljubile. A onda se sve staložilo u Katici: Uzbuđenje je uzmaknulo pred vedrim mirom, a ona si preduzela, da će svoju sudbinu odano čekati. Pa ma šta joj sudba donijela, sve će mirno na se uzeti i truditi će se, da to promatra samo s dobre strane. Mirno i svladavajući se vrati se zatim u kuhinju. Majka je htjela da je oprosti od kuhanja, ali ona to odbije. Dobro je, da je sada imala posla, da se odvrati od nemirnih misli, punih iščekivanja.

Marija je pogleda s pitanjem u očima.

„Što je htjela od tebe, Katice, gospođa Brandnerova?"

Katica pogleda u fino, ocvalo lice sestrino. Da li bi se ona na njezinu mjestu i na časak predomišljala? I iznenada učini joj se, da je nezahvalna prema sudbini, što se sama nije mogla veseliti nad sjajnim udesom, koji joj je određen. Zar ona nije bila u zavidnom položaju prema sestrama?

Ona s velikom srdačnošću nenadano zagrli Mariju i poljubi je u usta. Mariji udari krv u lice, tako impulzivnih nježnosti silom prilika vrlo se rijetko nalazilo u kući zakupnikovoj. Marija reče u sebi, da se s Katicom moralo dogoditi nešto vanredno.

„Ti si uzbuđena, sestro?"

Katica kimne priznavajući i pogleda vlažna pogleda u isto tako lijepe oči sestrine.

„Draga Marija, nešto se sasvim rijetko dogodilo. Ali — ja ti to ne mogu reći — ne mogu o tom govoriti. Idi k majci, ona će ti to pripovijedati."

Marija ode van, a Katica ostane sama u kuhinji. Stajala je jedno vrijeme, da se nije micala, rukama stisnutim na srcu, a disala je duboko i teško.

Sumnjivo praskajući šum iz peći prestraši je. Za ime božje — da nije izgorjelo pečenje.

Trijezna svakidašnjost tražila je svoje pravo, a Katica bila je vična, da svoje dužnosti savjesno ispunjava u svakom raspoloženju.

Sada je opet sasvim mirno i hladno vršila svoju dužnost.

Poslije nekog vremena nahrupi u kuhinju Valy i s klicanjem baci se sestri u naručaj.

„Katice — ah, Katice," jecala je smeteno.

„Što ti je, Valy, zašto plačeš?"

„Oh, moj mili bože — takvo pitanje, Katice, ja sam sva izvansebe od raskoši! Ti ćeš postati ženom Đure Brandnera, kako velika, velika sreća! Kako ti

je pri srcu, najmilija Katice? Bože moj, kako možeš ovdje u kuhinji tako mirno stajati, to ja ne razumijem. Zar ti nijesi sva izvansebe od blaženstva? Jednoga tako rezolutna, interesantna čovjeka, koji nam se činio kao kakav kraljević iz bajke! Tko bi to bio mislio, kad smo za ogradom virili kroz rupu od čvora. Ne, kako ti to mirno uzimlješ. Pomisli samo, Katice, gospođa plemenita od Brandnerhofa, vlastita ekipaža i tisuće drugih krasota. Ja jednostavno ne shvaćam, da od veselja ne poludiš."

Sva iznemogla prestane.

U Katičinu licu neobično je podrhtavalo. Ona pritisne svoje obraze na Valerijino vruće lice.

„Dijete — znam li, da je to za me sreća?"

Valy se bez riječi zapilji u nju, a onda potrese sestru za ramena.

„Ali, Katice, Katice! Što odavde odlaziš, već je velika sreća. Ah — ja bih se na tvom mjestu od veselja prekometala."

Sada se Katica morala nasmijati.

„To bi lijepo izgledalo, ti derište. A sada me ostavi, inače jelo ne će biti gotovo na vrijeme, a onda znaš, da je otac bijesan."

Valy zaniječe glavom.

„Ne, što si ti neobično stvorenje, Katice. Radi mene mogla bi danas zagorjeti sva nedjeljna pečenja i svi očevi na svijetu pobješnjeti, mene to ne bi zabrinjavalo. Zevs je uostalom začudo blage volje, mene je pače od šale potegao za nos. Ali to je sporedno. Ah, Bože, kad si predočim, kako ćeš ti, Katice, famozno izgledati kao gospođa plemenita od Brandnerhofa. Reci, da li ću te smjeti često da pohađam? U Brandnerhofu je silno otmjeno. Ja sam već jednom prošla kroz cijelu kuću. Kad sam posljednji puta čestitala Novu godinu gospođi Brandnerovoj, sama me je vodila kroz sve sobe. Rekla sam joj, da to vruće želim. Ti — takva divota — tu čovjeku pamet staje. Jesi li ti već vidjela sobe?"

„Ne, dijete, nijesam sve sobe. Samo one za posjete. I te su, razumije se, vrlo lijepe i skupocjeno uređene."

Valy je sva drhtala od vesele nestrpljivosti.

„Oh, Katice, ta daj se razveseli! Ja bih te neprestano drmala i tresla. Pomisli samo, o novcu uopće ne će biti govora, nosit ćeš svilenu odjeću kao gospođa Brandnerova, a naravno dobit ćeš i nakita. A onda će te Đuro povesti ispod ruke u crkvu — ne — bit ćeš prekrasna nevjesta. Ta i inače si najljepša od nas. Pa kad se onda budeš u svojoj kočiji vozila u grad, od trgovine do trgovine, kao što to čini gospođa Brandnerova, gospode Bože, hoćeš li i mene, Katice, jednom povesti sa sobom?"

Katica je morala da se nasmije radi njezina žara, ali i samoj njoj činile su se zavodljivim te od Valerije slavljene ljepote.

„Samo se ne veseli previše unaprijed, Valy. Tako daleko još nijesmo dospjeli."

„Ali, hvala budi bogu, doći će. Pomisli, Katice, majka veli, da se bojala, da ti ne bi rekla „ne". Tako si bila izgledala, kao da to hoćeš da učiniš. No — ja bih je već mogla umiriti, jer znam, da ti se Đuro Brandner silno sviđa".

Katica je duboko zamišljena gledala Valeriji u oči.

„Pa ipak je majka dobro vidjela, Valy. Ja bih mnogo radije rekla „ne" nego „da."

Valy zalomi rukama.

Dobrostiva nebesa, ti doista nijesi bila pravo pri svijesti."

Katica duboko uzdahne.

„Možda, sestrice. Svakako sam od iznenađenja bila tako smetena, da nijesam znala, što treba da učinim i kažem. A sada te molim, da me više ne mučiš pitanjima. Možeš misliti, da sam malo ispala iz ravnoteže."

Valy kimne razumijevajući.

„No, bez šale! Ja se već čudim, da si uopće pri pameti. Dakle, ostavit ću te samu. Ti — još najnovije! Zevs je donio vina iz podruma i naložio Mariji, kad bude stol prostirala, da za sve nas postavi čaše. Što veliš na to? Odsad ne ću se više ništa čuditi, ako bude Zevs s tobom postupao sa osobitim poštovanjem. Uostalom htjele su Marija i Jelka odmah doći da ti čestitaju, ali majka prestrašena zadržala ih je. Preuranjene želje ne donose blagoslova, a prije svega mora Đuro Brandner biti prisutan i pravovaljano s tobom vjeren. Oh, Katice, kako se majka veseli, ne možeš si predočiti. Zažarena lica i svijetlih očiju neprestano plače i smije se naizmjence. Onda opet gladi Jelku i Mariju po obrazima i govori: „Oh, kad bih znala, da ste i vi sretne kao i Katica." A sestre moraju je neprestano uvjeravati, da se tvojoj sreći od srca vesele i da nijesu ninajmanje žalosne, da njih nije odabrao Đuro Brandner. Ukratko, ova je zakupnikova kuća rasklimana od veselja nad tim velikim događajem. Čini se, da si jedina ti još normalna. Ali, naravno, to je varka — mogu misliti, kako u tebi izgleda — sve ružičasta magla, zar ne?"

Katica smijući se izgura je iz kuhinje.

„Sva si bez daha od silnoga govorenja, istrči se malo vani, to će ti dobro činiti."

Ona poljubi Valeriju i zatvori za njom vrata. Tada se nasloni na protivnoj strani i pomisli: „Kad bih sada mogla biti barem jedan sat nasamu." Sama nije znala, treba li da bude vesela ili tužna.

Pri ručku divile su se sestre Katici kao kakvu svjetskom čudu. Istraživale su, što je na njoj tako osobito, da ju je muškarac kao Đuro Brandner poželio za ženu. Čestitati nije joj smio još nitko, ali odjedamput bila je ona zanimljiva točka središnjica u porodici. Sam otac postupao je prema njoj danas na osobit način. Odlikovao ju je nekoliko puta sa izvanredno prijatnim pitanjem. Pritom je u sebi mislio, da bi ubuduće mogao nešto

povisiti cijene voću i povrću, što ga je odbavljao u Brandnerovu tvornicu konzerva. Kad je Brandner već njegov zet, treba da i on od njega što zaradi. Svakako je Katica ovom ponudom izvjesno odskočila od niveau-a, na koji je običavao da postavlja svoju »ženskadiju«. Katica pritom morala je neprestano da misli, kako bi danas bilo sasvim drukčije raspoloženje u očinskoj kući, da je ona slušajući svoj prvi impuls na ponudu gospođe Brandnerove odgovorila sa ne. Bilo joj je vrlo teško, što se ni o čem drugom nije govorilo nego o njezinim skorim zarukama.

Najtiše bile su Marija i Jelka. One nipošto nijesu sestri zavidale na sreći, koja je njih mimoišla, za to su obadvije bile previše dobroćudne i voljele su Katicu previše iskreno. Ali tiha bol i gorčina bila je ipak u srcima njihovim. Za njih je životni vijenac uvenuo, prije nego je procvjetao, a sav njihov život nije bio ništa drugo nego lanac neprilika, koji im je odredio izvršavanje dužnosti u neveselom dnevnom radu. One se ne bi nikad usudile, da svoje ruke ispruže za tako velikom srećom, kao što je sada, po njihovu mišljenju, bila dosuđena Katici. Mnogo čednije bile su tihe, skrivene želje njihovih duša. No čaša života prošla je kraj njih, a da nijesu smjele ni usnice nakvasiti. To su danas osjećale s osobitom oštrinom.

Majka je lebdjela između blaženosti prema Katičinoj sreći i sućuti prema obadvjema starijim kćerima. Premda je ta izmučena žena u svom braku proživjela malo veselih, ali zato mnogo tužnih i teških dana, ipak joj se činilo, da je žena jedino određena, da postane supruga i majka, osobito kad je znala, da joj kćeri imaju u očinskoj kući malo veselih i dobrih časova.

*
* *

Gospođa Ana Brandnerova, kad se vratila iz pohoda kod zakupnikovih, stupila je sa smiješkom na ustima u sobu svog sina.

Đuro je sjedio pri pisaćem stolu obavljajući poslovnu korespondenciju. Za potpunu besposlicu ni u nedjelju nije bilo vremena tako mnogo uposlenom čovjeku.

On odmah ustane od stola, kad je majka ušla, i uljudno joj primakne stolicu.

»Sine moj, sve je u najboljem redu«, reče stara gospođa zadovoljno. »Ti moraš samo da udovoljiš pristojnosti i da kod zakupnikovih zaprosiš Katicu. Najavila sam te za četiri sata popodne«.

Đuro duboko uzdahne i nasloni se, poduprvši se, na daleko izbočenu policu peći, koja je bila urešena umjetnički postavljenim kalićima.

»Dakle sad nema više uzmicanja, majko, miš je sada u mišolovki«, reče on napola smijući se, napola zlovoljno.

»Tako ružnu poredbu ne smiješ da činiš, Đuro«.

On prijeđe rukom preko čela.

„Imaš pravo, majko. To je govorila iz mene sladogorkost. Sve je dakle već uređeno."

»Sve je u redu, sine moj«.

»Dobro dakle, uživimo se u ono, čemu se nije moglo izmaći. Kako je sve išlo, majko, jesi li imala poteškoća?«

Gospođa Brandnerova ponosno uzdigne glavu.

»Poteškoća, kad Đuro Brandner, plemeniti od Brandnerhofa hoće da zaprosi ženu? Ti o sebi dosta slabo misliš.«

»Tako baš nije, majko. Svaki pravi muž svijestan je svoje vrijednosti, ako već ne će da se precijeni. No kod prosidbe često ne ide po vrijednosti čovjekovoj. A onda — ti zaboravljaš, da sam ja rastavljen sa ženom. To bi moglo brižne roditelje učiniti sumnjičavim."

»Moj Bože — ti si se rastao sasvim bez svoje krivnje, Đuro, a kod jednog muškarca to ništa ne znači.«

»Istim pravom ni kod žene to ništa ne znači. No pustimo to i reci mi, kako su te primili zakupnikovi kao provodadžiju.«

»Kao što sam predviđala, s mnogo veselja.«

»A zakupnikova Katica?«

»Oh, Đuro, to je bilo dirljivo. Od iznenađenja bila je spočetka smetena i nije znala, što da kaže. Čedno stvorenje, nije si moglo ni u snu zamisliti toliku sreću.«

Đuro pristupi k majci sasvim blizu.

»A znaš li ti, majko, da li je to za nju doista sreća?« zapita on, gotovo isto onako, kako je Katica zapitala Valeriju.

Gotovo srdito nastavi gospođa Brandnerova.

»Ali, Đuro, što ti to misliš? Ona će se na koljenima za to bogu zahvaliti. Kakve ona inače ima izglede? To se vidi na njezinim obadvjema starijim sestrama, koje uistinu nikako nijesu rđave djevojke. A ona će kod nas živjeti kao u raju, ako to isporedimo s njezinim sadanjim prilikama. Ti ne poznaš život kod zakupnikovih kao ja, sinko moj. Zakupnik je, među nama rečeno, egoista, tirjanin suprug i otac, on nema ništa za ženu, kamo li za kćeri — jedva nešto za sinove. U tome ne može me prevariti njegov poštenjački ton. Mora se samo vidjeti, kako svi njegovi sa strahom gledaju u njegove oči. No, ništa ne škodi, ako se Katica naučila, da bude ponizna. Tko je naučio služiti, samo taj znat će pravedno i mudro vladati. A da će ta ženidba biti za djevojku velika sreća, to je sigurno, u tom pogledu možeš biti miran.«

Đuro slegne ramenima.

»Ja se naravno moram u te pouzdati, majko. Pa ako je Katica Suntheimova s tim sporazumna, da postane mojom ženom, onda je dobro. Koliko stoji do mene, ne će se ona moći da potuži. Samo

da od mene ne zahtijeva kakvih zaljubljenih ludorija i šala!«

»O, ona je vrlo krotka i oprezna djevojka, koja ti se ne će ni na koji način narivavati, o tom sam osvjedočena. Uostalom ona je doista slatko, divno stvorenje i tako mlada i zdrava i duševno i tjelesno. Kad meni ovako staroj uzavrije krv kad je pogledam, to će mladu čovjeku, kakav si ti, jedva biti teško, da je bez usiljenosti primi u svoj naručaj. Za taj slučaj sam sasvim mirna. Moj sin nije od drva, još manje od kamena.«

U posljednjim njezinim riječima bilo je finog humora, a Đuro se morao nasmijati.

»U četiri sata dakle — u crnom odijelu i sa vjereničkim cvijećem u ruci moram da nastupim u zakupnikovoj kući? Želio bih, da je to već prošlo.«

Majka ga je mirila i uvjeravala, da će to sve ići već samo od sebe.

Točno u četiri sata stupi Đuro Brandner u jednostavno, usko dvorište zakupnikove kuće.

Valy je bila u zasjedi u sjenici iza živice kozje krvi, da ne propusti „historičkog momenta" kad ekipaža Đure Brandnera prođe pokraj drvene ograde, a on u »prosilačkom dresu« prođe kroz otvorenu drvenu kapiju. Sada je uzbunila cijelu kuću, da najavi njegov dolazak.

Napokon navali u sobu, koja je služila Katici i njoj kao soba za spavanje i odijevanje.

»On dolazi, Katice, on dolazi! Ti, jako fino izgleda — oh Bože — i tako otmjeno. I kitu cvijeća je donio. Slušaj! Zevs počinje najljepšu govoranciju kao dobrodošlicu.«

Ona se slušajući postavi uz vrata. Katica drhtavim prstima pričvrsti priprost, zlatan brošić, dar kumin za krizmu, na malen vratni izrez svoje jednostavne, bijele opravice od batista. Vrlo ubavo obavijao je taj izrez vitki, fini vratić i plemenito formirani zatiljak s lijepom, skladnom pletenicom.

Majka je željela, da ona obuče tu svoju najbolju opravu.

Sada sjedne kao bez snage na jednu stolicu, a izgledala je vrlo blijeda.

Valy stisne ruke na srce.

»Oh, Katice, i meni je za društvo sasvim neobično pri srcu, mogu zamisliti, kako te je strašno strah javnog sastanka. Kad sam na ispitu u školi imala da deklamujem jednu pjesmu, tako mi je od prilike bilo pri srcu. To ti je, kao da si se previše najela, a još si gladna da poludiš. Da samo za ime božje ne zapneš i onaj »da« čestito ne izgovoriš. I učini mi po volji, uštini se za obraze, da dobiješ malo rumenila, izgledaš kao mrtvac.«

»Molim, pusti me na časak samu, Valy,« izusti Katica.

„No da, Katice, — ja ću te uštinuti za palac, da se sve dobro svrši.«

S tim riječima ode iz sobe.

Katica se sa zatvorenim očima nasloni, a disala je teško. Najednom obuzme je strava, da stupi pred Đuru Brandnera. Zaludu se mučila da sebi predoči njegovu sliku. Uvijek se rasplinjavala u finu maglu, a srce joj je kucalo muklo i teško.

Ni Đuro Brandner nipošto nije u sretnom položaju. On koji se u svakoj životnoj prilici pokazao svojim čovjekom, koji se ničega nije plašio, osjećao se prema idućoj situaciji kao kakvo dijete. Kako je brzo i nepromišljeno sklopio prvi brak, tako je teško i promišljeno ulazio u drugi.

Da je on volio Katicu, da ga je srce vuklo u ovu kuću, onda bi mu lakše bilo proći sve te običaje. Ovako se plašio, da će ga mlada dama obasuti nježnostima i to isto od njega zahtijevati, kako to običavaju zaljubljene djevojke. On nije želio nježnosti a nije bio voljan da ih uzvraća. I radi toga bio je uvjeren, da će on manje dati nego li bude primio. To se protivilo njegovu otmjenom naziranju i činilo ga nujnim.

Nipošto nije bio tako tvrdo uvjeren, kao njegova majka, da će on usrećiti Katicu Suntheimovu. S tako vrlo pomiješanim osjećajima stupio je u dvorište, a već ovamo u susret izišao mu je zakupnik, koji je radi svečanosti ovoga dana isto tako obukao salonski kaput, primio ga rječitom i ostentativnom dobroćudnošću i otpratio ga u posjetnu sobu.

Ovdje se na Valerijinu uzbunu u svom najsvečanijem odijelu u stav postavila gospođa zakupnikova i nastojala grčevito, da izgleda mirno i iskreno.

Sve se doista dogodilo kao samo od sebe. Kratkim i priprostim riječima izvršio Đuro svoju prosidbu. Zakupnik se s njim izrukuje, pričini se, da je ganut, nazove Đuru s veličajnom povjerljivošću »moj dragi sine« i potapša ga po plećima. Već ga je htio da zagrli, ali rezervirano Đurino držanje odvrati ga od toga. Đuro se sada obrati prema majci Katičinoj s nekoliko kratkih i prijaznih riječi. Ona mu nije mogla da odgovori, ali mu stisne ruku koliko je čvršće mogla i pogleda ga takvim pogledom koji ga je dirnuo. Napokon proizvede i ona nekoliko riječi.

»Sva sreća ovoga svijeta vama i mojoj Katici.«

Đuro se nakloni i poljubi je u ruku.

Onda se prijazno zagleda majci u oči, pune brige. Te oči mnogo su suza prolile, u njima odražavala se muka jedne zlostavljene i izmučene duše ženske.

»Draga, poštovana gospođo, ja ću sve učiniti što je u mojoj moći, da vašoj gospojici kćerki priredim veseo i ugodan život,« reče on ozbiljno.

Zakupnikovo neprirodno vladanje instinktivno ga je samo od sebe odbijalo. O njemu nije imao baš najljepše mišljenje, a saobraćaj između njih dosada se ograničavao na najpotrebnije. No tiha, blijeda gospođa bila mu je simpatična i prema njoj nije mu bilo teško pogoditi prijazan ton.

Tada pozovu Katicu. On je stajao uz majku kod prozora, kad je ona ušla. Vrlo blijeda je bila i vrlo ozbiljna. S oborenim očima stajala je i čekala.

Brzo pristupi k njoj. Po prvi puta promatrao je pažljivo i ispitujući tu lijepu, vitku djevojku. I nešto u njezinu držanju, u njezinu licu gane ga protiv volje.

»Poštovana, milostiva gospodjice, vaši dragi roditelji dopustili su mi, da vas smijem smatrati svojom zaručnicom. Hoćete li mi i vi to isto dupustiti?« reče on mirno i ozbiljno.

Njezin glas jedva da je imao topliji prizvuk nego inače. S nekom neprijatnošću očekivao je, da će mu ona pasti oko vrata ili da će učiniti što slično.

Na njegovo potajno začuđenje i olakšanje ne dogodi se ništa takvo. Usprkos očevih pogleda i kretnja, koje su nalagale, dok je stajao iza leđa Đurinih, podiže Katica u tihom, ozbiljnom pogledu oči svoje prema Đuri i lagano reče:

»Pokoravam se onom, što su moji roditelji zaključili, gospodine Brandnere.«

Zakupniku udari krv u glavu. Nije li djevojka poludjela? Kako može tako hladno da postupa sa takvim proscem? Zar da se on još u zadnji čas predomisli?

Kašljao je prijeteći, no Katica slabo je na to pazila. U ovaj čas govorila je i činila ono što je morala, na što ju je čitavo njezino biće nagonilo.

Neki osobiti sjaj prođe Đurinim očima. Katičino vladanje iznenadilo ga je, ali nije nipošto bilo takvo, da mu se ne bi svidjelo. Ona se ne bi mogla ponijeti lukavije da mu se dopane. Hladna njezina rezerva oduze mu strah od očekivan'h nježnosti. I sada od prvi puta on je umiren, da mu se ta djevojka nikada ne će narinuti. Njegova majka ipak je imala pravo.

On se zagleda bezuvjetno zanimajući se i istražujući njezine oči. I tako su im počivali pogledi jedno vrijeme jedan u drugom.

U smeđim djevojčinim očima zlatnoga sjaja bio je izražaj, koji je Đuru sputavao i silio ga na razmišljanje. Znao je da sada prvi put gleda u ove čudnovate ozbiljne oči svom pozornošću. I po prvi puta sada svijesno osjeti, kako su čiste i jasne plemenite crte ovoga djevojačkog lica.

Doista, njegova majka imala je pravo, Katica Suntheimova divno je stvorenje, ličnost, koju je dosada mogao pregledati samo on, koji je ravnodušan postao prema svim ženskim dražima. Ova je djevojka doista zavrijedila, da je ko iz ljubavi uzme, a njega je boljelo, što joj ne može pružiti topla osjećaja.

On se sagne i uzdahnuvši reče:

„Dajte mi, draga Katice, svoju ruku kao znak da ćete biti mojom za sav život. Ne mogu mnogo da govorim. Dopustite mi, da dadnem izražaja svojim osjećajima. Budite osvjedočeni, da imam poštenu nakanu, da vam život uza me učinim lakim i ugodnim, koliko je samo moguće.«

Za jednu niansu glas mu je postao topliji. Katica je ipak osjećala, da te riječi nije diktovala kakva toplija sklonost. Zazebe je pritom, a bolan osjećaj zareže joj se u srcu.

U ovaj čas tako je malo trebalo s njegove strane, da ovo mlado, netaknuto srce učini sasvim svojim. Tlo je bilo već odavna za njega pripravljeno. Ona bi lijepom, pristalom mužu, koga je već odavna u sebi obožavala, ovom svojom radošću i zahvalnošću predala svoje srce, kad bi u ovaj čas njegova usta pogodila pravi izraz.

Njegovo vladanje dovede je do uvjerenja, da ju je on zaprosio samo iz izvanjih razloga. To je u sebi već znala, no još se uvijek nejasno nadala. Sada je i ta nada zakopana. I svjesnije nego dosada bila je uvjerena, da sklonost Đure Brandnera još uvijek

pripada njegovoj prvoj supruzi i da se nikada ne će prikloniti jednoj drugoj. Tako u samu sebe zabrtvi sve, što je prijatno i čeznutljivo u njoj htjelo da izbije. Pritom bilo joj je pri duši, kao da joj srce nikada više ne će moći da kuca toplo i veselo, kao da joj se mora cijelo biće da ukoči u jednoličnom, hladnom miru. —

I hladno i mirno položi svoju ruku u njegovu. Nekako nasilno zakupnik se snađe u situaciji.

»No, djeco, poljubite se i sve je u redu,« reče on smijući se.

Katica sva se zažari u licu, a fino zaokružena usta s toplim, crvenim usnicama stisnu se kao na resku obranu. Đuro opazi pred sobom užareno djevojčino lice, a resko stisnuta usta nenadano ga podraže, da izvrši zakupnikov nešto surov poziv. On brzo obuhvati Katicu i povuče je k sebi. No kad je htio da se dotakne njezinih usnica, ona instinktivno spusti glavu, da su mu se usnice dotaknule samo njezina čela.

U isti mah osjeti, da ona podrhtava u njegovu naručaju. To ga čudnovato gane. Od vitke, drhtave djevojke u njegovu naručaju strujala je kao neka magnetična struja u njegovo tijelo. Njegova vruća krv živo je kolala, i smješeći se mogao se sjetiti, kako je pravo imala njegova majka, kad je rekla:

„Moj sin nije od drva, još manje od kamena."

Dosada bio je ravnodušan prema Katici — sada ga je počela zanimati. Ona mu je bila od majke kao ponuđena, majka mu je rekla, da mu je ona sklona, a on je amo došao s osjećajem, da će više primiti nego li je mislio dati. A sada, kad mu je ta djevojka postala vjerenicom, kad je postala njegovom, iznenada se pokazalo, da se ona nipošto ne čini voljnom da mu se preda, pogotovo ne bez borbe.

Prilično znatno to odmah poveća njezinu vrijednost u njegovim očima. Borba ga je omamila.

Dok je on iza toga idućeg sata sjedio prema Katici u krugu sakupljene porodice, neprestano je gledao u njezino lice istražujući i ispitujući pogledom. Ona se uklanjala njegovim pogledima, no ipak je osjećala, da je on promatra. Naglo se kadšto na njezinu licu mijenjalo rumenilo i bljedoća. Ta igra boja osvajala ga je.

Moglo se opaziti, on je postajao zagrijaniji i vedriji, zabavljao se s Katičinom braćom i sestrama, dražio Valeriju, s kojom je odmah udario u oštar, povjerljiv ton i govorio i odgovarao na zakupnikova pitanja.

S Katicom je izmijenio tek nekoliko riječi. Bez veće pažnje primili su povjerljivo »ti«.

Onda se dogodilo kao samo od sebe, da su ostali nasamu. Zakupnik je potajno svojoj čeljadi očima dirigirao, da vjerenike ostave nasamu.

Katica je kao ukočena sjedila, dok Đuro naglo pristupi k njoj.

»Ti si veoma ozbiblјna i tiha, draga Katice.«

Ona je gledala preda se.

»To je u mojoj naravi,« odgovori lagano.

On sjede tijesno do nje na jednu stolicu, podboči se na koljena i zagleda se u nju istražujući.

»Mislim, da sam te vidio već veselijom i živahnijom nego danas.«

Ona stisne dlanove i pogleda prema njemu takvim pogledom, koji ga čudno uzruja.

„Ti jedva da si me dosada zapazio," reče ona tjeskobno.

Uhvati je za ruku, koju mu ona prepusti bez otpora.

»Znaš li to sigurno?«

Ona potvrdi.

»Da, to se osjeća.«

»Katkada osjećaj vara.«

„O ne. Ti jedva da si me pogledao, kad smo se gdje sastali.«

Znao je, da ona govori istinu, ali nije to ovaj čas htio da prizna.

»Varaš se, Katice, ja sam se — da — ja sam se već odavno zanimao za tebe.«

Ona ga pogleda otvoreno, ozbiljno.

»Zašto nijesi iskren? Jedan muž ne smije se nikada ispričavati.«

On se trgne.

»Katice!« poviče zaprepašten i podiđe ga neka postidenost.

On joj ispusti ruku. Ona stisne ruke i snuždi se. Onda reče lagano:

»Oprosti, ako nijesam odabrala prave riječi. Nijesam smjela da to kažem.«

On ju je gledao jedno vrijeme šutke i nije znao, hoće li se držati uvrijeđenim ili postiđenim. Ipak pobijedi u njemu bolji osjećaj. Opet uzme njezinu ruku i prinese je k usnicama. Onda reče u lakše šaljivom tonu:

»Na prošlost ćemo sasvim zaboraviti, a ja ću se trsiti oko što većeg poštenja. Pa ako se i nijesam već uvijek za tebe zanimao, činim to sada, a upalo mi je u oči, da si izvanredno ozbiljna i tiha.«

Ona odahne.

„To te ne smije čuditi. Ja sam učinila vrlo ozbiljan korak, a nije u mojoj snazi, što ne mogu tako lako preći preko toga."

Jedno su vrijeme šutjeli, a onda uđe u sobu — na Katičino unutarnje olakšanje — Valy i najavi, da je prostrt stol za kavu, pa vjerenici neka dođu u jedaću sobu.

Valerijinu živahnom i pozornom oku nija umaklo, da vjerenici nijesu, kako je ona bila očekivala, sjedili jedno kraj drugoga u nježnom zagrljaju, nego nekako ukočeno i kao po nekom kalufu. To joj se učinilo protiv programa.

Na veliko njezino začuđenje oni su odmah bili pripravni, da prekinu svoju osamljenost i da pođu za njom u jedaću sobu.

Đuro ispije šalicu kave, onda se preporuči, kad je već u ime svoje i svoje majke pozvao cijelu zakupnikovu porodicu — uključivši i Valeriju — za naveče u Brandnerhof na malu vjereničku proslavu.

Ovaj poziv voljko je bio primljen, a Valy bila je veoma oduševljena.

Tako se oprosti Đuro s jednim »do viđenja.«

Valy konstatirala je nezadovoljno, da je on poljubio Katicu samo u ruku. U sebi je psovala »ukočene vjerenike.«

„Kad se ja jednom budem vjerila, ne ću se držati tako drveno kao Katica. Ona je nesnosno ukočena,« mislila je Valerija i uzela si za zadaću, da joj prvom zgodom kaže svoje mišljenje.

Kad je Đuro otišao, zamoli ona da smije otići u svoju sobu, jer da je boli glava.

Dopuste joj da ode. Majka je smiješeći se pogladi po čelu.

„Lezi malo, Katice, da naveče izgledaš svježom«, reče joj ljubazno.

Katica potvrdi.

No ne legne, zatvori samo za sobom vrata, a kad je bila sama, iznemogla baci se u jednu stolicu.

Sada je još jednom promislila sve, što se danas dogodilo i što će joj život posve promijeniti. Prvi put danas bila je sama jedan sat i mogla je u miru sve promisliti. Ona je sada Đurina vjerenica. No ta spoznaja nije ju ispunila divnom slašću, kao što bi bilo, da ju je on isprosio iz ljubavi.

Premišljala je, što je s njim govorila. U nje je bila još neka tiha, plaha nada, da ga je k njoj ipak dovelo neko čuvstvo sklonosti i njegova vlastita želja. Kad bi joj bio kazao, da je zabluda i pomisliti, da je on ne voli— kako bi onda posve drugačije gledala u budućnost. Za nju bi bio život uz njega zamamljiv, kako bi onda bila blažena i srećna. No ta nada nije se ispunila. On je zaprepašten, kad ga je zapitala: »Zašto nijesi iskren?«, kad ju je htio

da uvjeri, da se već prije za nju zanimao. U protuslovlje nije upao — to nije mogao, ako nije htio da laže. Zahvalna mu je bila, da to nije učinio. A sada sve je hladno i prazno u njenoj duši. Ni trunka nade nije ostalo.

To je značilo, da treba sve djevojačke snove o sreći i ljubavi baciti u more. To bi bio nekoristan i tegotan balast na stazi života. Čovjek mora da se snađe s trijeznom zbiljom. Tako mora da ide.

No u srcu ipak ju je boljelo kod tih predpostavaka. Misli su joj neprestano htjele da odlutaju u zemlju sanja. Čim je sjela i zatvorila oči, pokazala joj se slika Đurina u gotovo opipnoj jasnoći. Sada se nije morala mučiti kao prije, da sebi predoči njegove crte. Posve jasno vidjela je pred sobom njegovu čvrsto izdjelanu karakternu glavu sa silnim čelom i duboko smještenim očima. U duhu slušala je njegov zvonki glas, gledala njegov smiješak, koji je njegovu inače ozbiljnom licu davao topao, sunčan izražaj. Tada je opet s grozom osjećala, kako ju je primio u naručaj i htio je poljubiti. Istom na surov poziv njezina oca ogrlio ju je rukom, a ona se od stida napola onesvijestila. Ona je bila stisnula zube i glavu spustila, da se njegove usnice ne dotaknu njezinih. Vjerojatno radi toga bio je vrlo veseo.

Zgrozivši se udari se rukama u lice. Kakav će to brak biti među njima? Duše im ništa ne će znati o zbliženju. Kao lancem usko svezani jedno kraj drugoga bit će zbliženi tjelesno, dok će im duše, razriješena jedna od druge, težiti za nečim dalje.

Katica nije znala, koliko je tako sjedila, kad netko žestoko podrma vratima.

„Otvori već jednom, Katice," poviče Valerija izvana.

Katica se prestraši i otvori vrata.

»Jesi li se napokon ispavala, Katice? Majka me nije prije pustila ovamo. No sad je već krajnje vrijeme, da se fino uredim za vašu vjereničku proslavu. Ja se užasno veselim, Katice. Vjerojatno da

će to biti vanredno fina gozba. Ja mislim, da i Zevsu već ide slina na usta. Pomoći ćeš, da spletem pletenicu, je li?«

Tako je Valy živo kipjela.

»Drage volje, Valy«, reče Katica prijazno.

Valy je poljubi.

»Nemaš više glavobolje?«

»Prošlo je, sestrice«.

»No, hvala bogu. To bi bila baš birana smola, kad ti kod tvoje vjereničke večere ne bi bilo dobro. Reci de, Katice, nemaš li komadić svilene vrpce za kosu? Ovo su moje najbolje. S tima doista ne mogu postići nikakve slave.«

Katica dragovoljno premetne svoju ropotariju u svom ormaru i nađe komad svijetloplave vrpce. To dadne sestri.

»O, famozno! Katice, ti si divna djevojka. Uvijek si ti pri ruci i dobra. No sad mi učini po volji i ne budi tako strašno ozbiljna. To čovjeku ide već na živce. Nešto malo dostojanstveno treba da izgleda vjerenica, ali ti pretjeravaš«.

Katica silom odbaci potišteno svoje raspoloženje i prisili se na veselje. A to je išlo bolje negoli je i mislila. Od sebe odagna sve mučne misli i pristane na Valerijinu živost.

Tako se dogodilo, da se sa svojima jedan sat kasnije zaputila u Brandnerhof prilično veselo raspoložena. A tamo primljena je sa svim počastima, koje su joj pripadale kao vlasnikovoj vjerenici. Ana Brandnerova priredila je vrlo dostojnu svečanost i sjala se sva u licu, kad je glavom domahivala vjerenicima.

Đuro i Katica te večeri nijesu dobili zgode, da se nesmetano razgovaraju. Katica je tako lijepo i milo izgledala sa svojim lako zarumenjelim obrazima i uzbuđeno sjajnim očima, da ju je Đuro morao uvijek iznova da promatra. I pričinilo mu

se sada već manje neugodnim, da tako lijepo stvorenje za ženu mora da dovede u Branderhof.

* * *

Za kratko vrijeme vjerenja, vjenčanje imalo se obaviti već za dva mjeseca, jedva da su vjerenici ostali jedan sat nasamu. Ni Katica ni Đuro nijesu nastojali da se tako što upriliči. Đurino vladanje prema Katici bilo je gotovo nesigurno. Ona mu je zadavala mnogo razmišljanja, mnogo više, negoli mu se mililo. On nikako nije namjeravao da se oženi takvom ženom, koja bi mu bila zagonetna i silom mu oduzimala svaki interes. Da će u Katici dobiti takvu ženu, činilo mu se najprije nešto neudobnim. Stoga je i pokušao da saobraćaj s njom svede na neki izvjesni, konvencionalni način. No kad taj način više nije želio, njegova vrela krv slomila je sve zapreke mudrovanja i namisli, a tada ili su drugi bili na smetnji, ili mu se Katica izmakla. Ona je u tom pogledu dotjerala do nekog izvjesnog virtuoziteta.

Pokraj svega toga ipak je gotovo dnevno dolazio u zakupnikovu kuću. On se uvjeravao, da drukčije ne može da bude. Cijelo selo promatralo je kao bez daha s nekim interesom vjerenike. Brandner od Brandnerhofa i zakupnikova Katica — tu je bilo građe za razgovor. Na bunaru i kod korita, za kave i piva nije bilo zanimljivije teme. Skori svatovi za svakoga bili su od važnosti.

Svi porodični članovi u kući zakupnikovoj radosno su pozdravljali Đuru. Gospođa sva se sjala od ponosa, kad ju je on poljubio u izradjenu ruku, braća napuštala su posao, da ga pozdrave, Marija i Jelka žarile se od ponosa nad tako pristalim, lijepim svakom, a Valy bila je s njim tako i tako dobar prijatelj i tražila je nedjeljama najveći dio njegove pažnje na sebe, jer i onako preko cijele nedjelje ništa nije imala od njega.

Samo Katica nije izlazila iz svoje rezerve prema njemu. Ona bila je mnogo hladnija i povučenija, negoli je Đuro i mogao samo željeti. I gotovo nikad da bi vidio veselog smijeha na njezinu licu.

Da li se ona uopće mogla pravo od srca nasmijati?

Kad se to jednom zapitao, sjeti se, da je nju i Valeriju jednom na prolazu promatrao, kad su se u sumraku ludile u vrtu. One ga nijesu primijetile. No njihov zvonki, veseli smijeh svratio je njegovu pažnju na obje djevojke. Tako toplo i srdačno odzvanjao je taj djevojački smijeh u duetu. Valeriju je već dosta često puta čuo gdje se opet veselo smije, otkad se vjerio s njezinom sestrom, ali Katicu nikad.

Već je kojiput htio da je zapita, da nije zaboravila smijati se i zašto, no do tog nije došlo. Ako je s njom razgovarao, gledala ga je svojim lijepim, zlatnoga sjaja očima tako začuđeno, da se pod tim pogledom osjećao poništenim kao kakav đak.

»Ona je zavrijedila, da je tko iz ljubavi uzme«, pomišljao je često, gotovo zastiđen, što je dopustio, da je njegova majka isprosi tako hladno.

Kadšto je mozgao, zašto je ona pristala na tu udaju. Da ga voli, nije vjerovao, zato je njezino vladanje bilo previše rezervirano. A da ju je zamamio samo sjaj za »dobrom partijom«, nije mogao dopustiti. Njoj nije pripisivao nijednog neplemenitog motiva i govorio je sebi vrlo ispravno, da je ona u ovom događaju više težila za njim. Po njegovu mišljenju nju nije mogla zamamiti ni njegova osoba, ni njegov posjed. Što ju je dakle prisililo, da se s njim vjerila?

Jednoga dana padne mu na um misao, koja ga jako uznemiri. Da je nije tko prisilio usprkos protivnom uvjeravanju njegove majke. Kad mu je na um došla ta misao, upravo je jahao kući.

On je više sati imao posla u polju pa je bio vrlo umoran i izgladnio.

Ta misao dala mu je povoda, da svom konju još više ubrza kas. Nije našao vremena ni da se preobuče, nego tako uđe k majci.

»Dobar dan, majko!«

»Dobar dan, moj sine! Jesi li se napokon povratio? Danas je bio sparan dan, zar ne?«

»Da, majko.«

Đuro se spusti u stolicu i poče nervozno da tucka držalom svoga jahaćeg biča po čizmama.

„Ne ćeš li se presvući, Đuro? Ja ću međutim narediti, da prostru stol za čaj.«

Ona pozvoni i izda nalog djevojci.

Budući da Đuro nije pokazao nikakva znaka, da će se podići, zagleda se u nj ispitujući.

„Jesi li se zbog čega ljutio, Đuro?"

»Nijesam, majko.«

»Izgledaš mi nekako čudno. Što ti je?«

Đuro se podboči na koljena i zagleda se pronicavim pogledom u majku.

»Majko — htio sam da te nešto zapitam. Znaš li ti sigurno, da Katica nije bila prisiljena, da postane mojom vjerenicom.«

Gospodja Brandnerova začudjeno odmahne glavom.

»Prisiljena? Ali Đuro, kako samo dolaziš na takvu ideju? Pa tko bi je prisilio?«

»Pa — možda njezin otac. Tako šta mogao bi on učiniti.«

»To je sasvim nemoguće, Đuro. Ja sam ti već rekla, da je Katica u mojoj prisutnosti čula prvu riječ o tvojoj prosidbi. A ja ti dajem riječ, da ona nije bila ni pod čijim uplivom i da nije bila prisiljena.«

Neko vrijeme gledao je šutke preda se. Majka sjedne do njega i stane ga pronicavo promatrati. Napokon podigne glavu i reče naglo:

»Molim, pripovijedaj mi još jednom posve točno, kako se to događalo. O tom si govorila samo površno.«

Ana Branderova ispuni mu želju. Gotovo riječ po riječ vrstala je sve sasvim točno, naravno tako, kako je ona sama to shvatila i u predmnijevanju, da je Katičino smeteno vladanje bilo prouzrokovano veselim iznenađenjem. Pa i to, da je Katica zapitala: „Zašto vaš sin sam ne dođe, da me zapita, hoću li mu ja biti žena i zašto je baš mene odabrao?« reče mu majka.

Đuro je slušao vrlo pozorno i pažljivo, no sada morao je sam priznati, da nije moglo biti ni govora, da bi je silili. Kad je majka svršila, pogladi ga rukom po čelu i reče smiješeći se:

»Jesi li sada zadovoljan?«

»Jesam, majko.«

»Zašto si došao na tu misao?«

»Ne znam —. Katica mi se čini jako hladnom i povučenom.«

Oči Ane Brandnerove dobiše neki posve neobičan izražaj. Fini smiješak, pun humora, što joj je kadšto poigravao oko usnica, pokaza se opet.

»Ta to je ono, što si ti, Đuro, želio. Ti si se tako jako plašio zaljubljenih igrarija i nametljivih nježnosti. Katica nije od onih, koje se muškarcu vješaju oko vrata. Ona je smjerna i puna takta. To ja na njoj osobito cijenim.«

Na Đurinu licu pojavi se stanovita neprijatnost.

»Pa ipak, majko, ja sam vrlo zadovoljan s njezinim vladanjem. Samo sam htio biti siguran, da ona nije bila prisiljena na tu vezu. Ta misao bila mi je nepodnošljiva. No ako ti misliš, da me Katica voli ili da mi je samo više sklona, onda se varaš. Ona je u svojoj unutrašnjosti prema meni tako hladna, kao ja prema njoj.«

Humoristični smiješak opet drhtnu oko usnica gospođe Brandnerove.

»Tko zna, moj sinko. Žena iskazuje svoju ljubav na vrlo različit način. Koje najdublje ljube, često pokazuju najmanje. Uostalom budi miran, to će u braku sve doći na red. Ti možeš biti sasvim siguran, da ti se Katica nikada ne će narivavati. Ona će biti uvijek onakva, kakvu ti budeš želio. Glavno je, da mnogo cijenite jedno drugo. Sve drugo doći će samo od sebe. Vi ćete, o tom sam uvjerena, vrlo harmonički međusobno živjeti. Oboje imate dobru volju, da svoje dužnosti izvršavate, oboje ste mladi i zdravi, pa ako vaš brak bude blagoslovljen djecom, onda ćete biti vrlo sretni.« Đuro se digne i pristupi k prozoru. To, što mu je majka rekla, moralo bi ga ipak potpuno zadovoljiti. No čudnovato, nipošto nije bilo tako. On se ljutio na sebe, što je tako mnogo morao razmišljati o Katici, što ga je ona neprestano zaokupljala. Premda nije htio sebi priznati, ta vjeridba trgla ga je iz njegova mira i jednoličnosti. Nešto ga je svaki dan vuklo u zakupnikovu kuću, pa ipak ju je uvijek napuštao razočaran i nezadovoljan. Katkada vruće je želio vrlo nemiran, da bude nasamu s Katicom. Želio je, da dokuči njezinu narav, a bio je uvjeren, da ga na njoj zaposluje samo ono zagonetno i nerazumljivo.

Što mu je majka rekla o Katičinoj povučenosti, nije mu stvar razjasnilo. No sigurno je ona kao žena bolje znala čitati u Katičičnoj duši, a nije našla ništa što bi uznemirivalo, inače ona mu to nipošto ne bi zatajila Umirujući se rekao je sebi, da mu je Katičina narav samo zato tako nerazumljiva, jer je njezino vladanje bilo prava protivnost onomu, što ga je na prvoj svojoj supruzi opažao. Lota ga je nježnostima i ljubavnim dokazima upravo obasipala — pa ipak ga nije voljela. Nije li moguće moglo biti, da je Katici on mnogo draži negoli je mislio i negoli je ona htjela pokazati usprkos svoje povučenosti.

Ova misao nipošto mu se nije činila neugodnom.

Opet se okrene u sobu.

»No dakle — nadajmo se, da će sve doći u svoj red, kako ti kažeš, majko. Sada ću se brzo presvući. Silno sam gladan i žedan.«

S tim riječima ode iz sobe. Majka je gledala za njim smiješeći se.

»Čini mi se, da on nije više prema Katici tako jako ravnodušan. Moralo bi se nešto osobito dogoditi, kad na njega ne bi djelovalo tako milo, slatko stvorenje. Muči se samo malo, moj sine, to će ti opet uzburkati krv. Inače bi mi zarđao.« Tako je umirena razmišljala lukava majka.

Odmah zatim donese djevojka na poslužavniku posuđe za čaj i smjesti ga na okrugli stol, što je stajao u uglu kraj prozora pred uzidanom sofom. U tom povjerljivom kutu najviše su majka i sin pili čaj, koji je u Brandnerhofa već od mnogo godina istisnuo popodnevnu kavu. To je bilo zamamljivo mjestance za kratak razgovor. Ljeti bilo je ovdje hladovito i svježe iza naporna rada na suncu, a zimi je peć na kaliće rasipala prijatnu toplinu.

Pristalo i kićeno poreda djevojka posuđe na bijelom stolnjaku od damasta, koji je bio urešen divnim čipkama. Takva platnenog blaga bilo je mnogo naslagano u velikim ormarima u Bradnerhofu, koji su bili uzidani u odjelima za rublje. Lijepi stari porculan i skupocjena srebrna jedala dnevno su pri jelu bila u porabi. Premda su majka i sin inače jednostavno živjeli, ipak se sjaj Bradnerhofa svuda očitovao u nekoj harmoniji i u svagdanjem životu.

Za Đuru bila je postavljena srebrna ploča sa sandwich-ima, za majku u srebro okovana košarica s malim kolačićima, koje je ona voljela s čajem.

Zatim djevojka zapali pod samovarom, koji je već bio napunjen vrelom vodom, spirit i u kotliću započne zujanje.

Odmah zatim opet uđe Đuro. On je zamijenio svoje jahaće odijelo sa lakim sako-odijelom i sjedne svojoj majci nasuprot.

Najprije govorili su štošta o poslovnim stvarima, a onda je izvijestila gospođa Brandnerova, da su sobe, određene za Katičinu ličnu potrebu i u kojima je trebalo štošta promijeniti i novo narediti, prilično već gotove, a sama da je nedavno bila kod zakupnikovih, da se uvjeri, kako napreduju poslovi oko Katičine opreme. Na zakupnikovu veliku radost nije on morao da dadne svojoj kćeri kakvu veliku opremu. Samo što je Katica za sebe trebala u rublju i odjeći, trebalo je novo urediti, inače je svega bilo u bogatoj mjeri u Brandnerhofu. Uza sve to nastojao je i pritom da svagdje štedi, najradije, da nigdje ništa ne potroši. Za njega bilo je samo od sebe razumljivo, da njegova žena i kćeri, premda im je vrijeme bilo određeno i premda su bile poslom preopterećene, sjede za šivaćim strojem i po mogućnosti sve same svrše. Pače i odjeću trebalo je da same naprave. Ana Brandnerova nije mogla gledati i nije htjela, da joj se snaha preradi, da blijeda lica i izmučenih očiju uđe u Brandnerhof. Smilovala se i na tešku sudbinu gospođe Suntheimove. Zato je izjavila, da ona hoće da dadne odjeću za Katicu napraviti u pomodnoj trgovini na svoj vlastiti trošak, a zakupnik da može tako ušteđeni novac izdati dvjema krojačicama, koje da dovrše rublje za Katicu.

Zakupnik pokorio se tom naređenju naoko ljubazno, no kad je bio sam sa svojim damama, mrmljao je ipak zbog nepotrebnih novčanih izdataka. Katica bila je već nekoliko puta sa svojom svekrvom u gradu, da tamo u prvim radnjama izvrši narudžbe i probe. Stara gospođa odabirala je za Katicu najljepše i najelegantnije, ali i pristale praktične oprave i kecelje za gospodarske poslove. Sve je moralo da bude lijepo i praktično. Činilo joj je mnogo veselja, da lijepu, vitku djevojku tako odjene, da

njezine prednosti izbiju na vidjeo. Činila je tako u prvom redu zato, što je htjela da njezin sin ima što pristaliju, dražesniju ženu, a drugo zato, što je sama u tom nalazila veselje. Ta svoje vlastite kćeri i onako nije mogla gizdati.

I nikada da bi joj bilo dosta. Neke osobito elegantne haljine dala je skrojiti pače u Berlinu. Brandnerovi su morali naime prema prilikama i društveno da reprezentiraju, bili su od susjednih posjednika često pozivani, dvaput godišnje pozivali su k sebi najotmjenije društvo. U tim prilikama mlada gospođa od Brandnerhofa nije smjela zaostajati za drugima.

Katica bila je često ganuta i postiđena dobrotom stare dame. Obje gospođe bile su jedna na drugu vrlo upućene. Gospođa Brandnerova bila je dobra, gotovo nježna prema Katici, koliko je to bilo moguće u njezinu inače povučenu vladanju. Katica joj je zahvaljivala s velikom usrdnošću. Inače nije ona bila tako čemu vična, bezbrižna i razmažena. Obadvije izvrsno su se razumijevale, obadvije bile su svijesne dužnosti, jaki karakteri sa izrazitim shvatanjem dublje životne vrijednosti. Što je Ana Brandnerova bolje upoznavala svoju buduću snahu, to je mirnija bila za sudbinu svoga sina uz Katicu. Po njezinu mišljenju sin joj je morao biti sretan uz takvu ženu.

No pritom je zaboravljala, da svaki čovjek ima svoje nazore o sreći i da je svaki vidi u drugoj slici.

Đuro je očevidno sa zanimanjem slušao, dok je majka pripovijedala koješta o svojim komisijama u Katičinu društvu i dobacivao tu i tamo po koje pitanje.

O zakupniku Ana Brandnerova nije se baš laskavo izražavala. Ona ga je manje trpjela nego prije, premda je on nastojao, da se prema njoj pokaže što pokornijim. Đuro je smijući se izvijestio, da Valerija o svom ocu govori obično kao o Zevsu.

Gospođa Brandnerova smiješila se.

»Valy je jako temperamentna, a šteta bi bila, da zakupnik svojim tiranskim odgojem uništi svježinu i prvobitnost njezine naravi. Zasada, dok je cijele nedjelje nema kod kuće, njegov upliv još ne može slomiti njezine snažne volje. No kad bude opet sasvim kod kuće, nadvladat će on svojom sebičnošću. Takvim sebičnjacima ne može nitko stati na kraj. Svako uviđa njegovu bezvrijednost, pa ipak nitko se od njih ne može da oslobodi."

„On mi je toliko nesimpatičan, koliko samo može da bude, majko, i ja nikada ne ću moći da budem prema njemu zagrijaniji."

„To nije ni potrebno, sinko moj. Mi ćemo se prema njemu držati što više rezervirano. Pravo je čudo, da su djeca toga čovjeka sva od reda krasna i čestita, tim čudnije, što njegova supruga u svojoj bojažljivosti pred njim samo potajno može da upliviše na odgoju dječju."

Iza nekog vremena Đuro ustane.

„Poći ću prijeko u tvornicu, majko, i to pješice, jer sam cijeli dan proveo na konju. Kad sam već tamo, naići ću malo k zakupnikovim. Imaš li što isporučiti Katici?"

„Ništa osim srdačan pozdrav, moj sine, jer smo se mi danas već razgovarale."

Đuro se nasmiješi.

„Ja ću doskora biti ljubomoran zbog Katice, majko, jer ćeš jednoga dana nju više voljeti nego mene."

Ona zaniječe glavom.

„Ti govoriš nešto, u što sam ne vjeruješ, jer znaš, što si ti meni. To mi nikada ne može biti ni jedan drugi čovjek. Katica mi je samo zato draga, što je tvoja. Naravno — ja ne bih znala nijedne, koja bi mi za snahu bila milija od nje."

Đuro se uspravi.

„Ja mislim, da ona to i zaslužuje, majko."

Ona ga pogleda mirno i ozbiljno.

„Jest, sine moj — o tom sam uvjerena. Ja nju poznajem dosta dobro, da to znam, pa i uza svu njezinu povučenost čitam iz njezine nutarnjosti kao iz kakve otvorene knjige."

Onda, adieu, majko. Do večere ću se vratiti.," reče Đuro iza male stanke.

„Adieu, Đuro!"

On se požuri odavde očito nestrpljiv, no ne priznade sebi, da ga je snašla želja, da se zagleda u Katičino ozbiljno, lijepo lice, u njezine oči zlatnoga sjaja.

Majka sklopi ruke.

„Bog neka sve na dobro svede — jedno je drugoga vrijedno", mislila je ona.

* * *

Bilo je jedne nedjelje predveče. Đuro je naglim korakom prevalio put do zakupnikovih. Kad je prošao kroz vrata u drvenoj ogradi, doskače mu ususret Valy. Već dugo nije bila kod kuće.

»..dan, svače!« poviče mu još izdaleka, a onda mu tako podrma rukom, da je on od šale iskrivio lice.

»Ako mi tvoj stisak ruke očituje stepen tvoje sklonosti, onda kod tebe mnogo vrijedim,« rekne on smijući se.

Ona se naglo okrene.

»Oh ti, nemoj željeti, da ti stisak moje ruke pokaže veličinu moje sklonosti — inače ćeš otići odavde s nekoliko smrvljenih prstiju.«

»Za ime božje — sva sreća, da za to ne dostaje tvoja snaga. Jesi li dakle već jednom pobjegla iz školske prašine?«

»Hvala Bogu.«

»Jesu li roditelji kod kuće?«

»Hm! Otac je straga u voćnjaku i vlada.«

»Kako to misliš?«

»Pa eto, on gleda, kako braća i ljudi rade, a za pratnju odapinje po koji grom i pakao. Majka

je sa sestrama u krojačnici i svi rade kao iz nužde. Pače i mene su odredili, da sučem konac i slično, no Katica mi je isprosila slobodu. I ona smije sada koju riječ da kaže, otkad je tvoja vjerenica.«

Đuro se smijao.

»Je li ona tim postala važna ličnost?« zapita on.

»No da, razumije se,« reče ona važno. »Vjerenica gospodina plemenitog od Brandnerhofa — ha, to je ipak nešto.«

»Misliš?«

»Oh, ne mislim ja to samo, nego i svi ostali. Pače Zevs dopušta sada Katici neko životno pravo. Oh, svače, kako se ja veselim vašim svatovima! Znaš, već vjerenička večera bila je silno fina. A vaši svatovi, to će biti događaj na ovom jadnom svijetu.«

Đuro se opet morao nasmijati. Polagano išli su jedno kraj drugoga.

»Čini li ti se svijet tako jadan?«

»Ja mislim,« odgovori Valy uvjeravajući iz duše. »Ti ni ne slutiš, kako se tužno živi pod jarmom očevim.«

Ona se udari po usnicama i brzo nastavi:

»Ah da, zapravo od toga ne smijem ništa da izdam. No konačno ti već spadaš u porodicu i bit će, da si sebi već sam stvorio sud, premda ti naš porodični život, tako reći, vidiš začinjen dragošću.«

»Tako — a tko ga začinjuje?« ispitivao je zabavljajući se.

»Pa tko, naravno Zevs.«

On je povuče za pletenice.

»Ako se ne varam, ti ne smiješ ni »Zevs« kazati.«

»Hoćeš li me bockati?« zapita ona zlovoljno.

»Budući da imaš par tako divnih pletenica, ne ću to učiniti.«

»Divne pletenice? No znaš, ako me budeš ljutio. Vječno su mi kuštrave, i Katica se uvijek svađa. Naravno, njezine su pletenice sada uvijek divno glatke i uredne, premda su za čitav pedanj dulje i

deblje nego moje. Kako ona to uređuje, meni je nedokučivo. Ona se češlja jedan jedini put i uvijek je tip top. Ja češljam i kefam kosu desetput na dan, a rezultat eto vidiš. No pustimo proklete pletenice. Da ne ćeš bockati, znala sam unaprijed. Zato si ti prefamozan čovjek. Znaš, pravo reći, ne priuštavam te nijednoj drugoj samo mojoj Katici.«

»Ti bi me inače sama zaplijenila?« šalio se on.

Ona se pokuca po čelu manje učtivo nego jasno.

»Besmislica, o tom ne može biti ni govora. Ja samo mislim, tako famozan čovjek mora imati i famoznu ženu. No, a Katica — znaš — ja ni pred kojim čovjekom nemam toliko respekta, koliko pred njom. Kad ti samo jednom osjetiš, kakav si našao biser u njoj. Prethodno čini se, da još nijesi došao do te spoznaje.«

Đuro zastane. Ta ga je tema vrlo zanimala.

»Tako, misliš li?«

»Valy mahala je glavom i ljuljala se gore dolje na nožnim prstima, dok je ruke držala na leđima.

»Naravno, ja uvijek mislim, što kažem. Stoga sam ja bete-noire u porodici, a to mi je donijelo već nekoliko puta grom i pakao. Znaš, od tebe se konačno ne može ni zahtijevati, da poznaš vrijednost Katičinu. Ona je tako užasno preplašena i zakopčana, samo da nitko ne bi upoznao njezine dobre strane. Pravo reći, nitko je ne pozna tako dobro kao ja, a nitko tako slabo kao ti.«

Đuro se uozbilji.

»Ti postavljaš smjele tvrdnje, Valy,« reče brzo, premda je vjerovao, da ona ima pravo. Čeznuo je samo za tim, da što više čuje o Katici.

»Ninajmanje smjele, ni za mrvicu! Vidiš, prema meni je onakva, kakva je uistinu. Mi spavamo uvijek u jednoj sobi, ja sam uopće mnogo s njom. Ako je otac prisutan, pokunjimo se svi i ne kažemo ni »mijau«. Ali ako smo same, onda je sve drugačije. No, a ti je gotovo uvijek vidiš u nazočnosti očevoj, pa

kako ćeš je onda upoznati. A ona je i bez toga sada postala tako strašno mirna i ozbiljna.

»Je li prije bila drukčija?«

Valy skupi ustašca.

»Naravno, sasvim drukčija. Znaš, otkad je tvoja vjerenica, silno je dobila na dostojanstvu. Misliš li, da ona sa mnom još ikad luduje u sumračje u vrtu, ako Zevs ode u svoje šupe? Ni traga tomu. Uvijek ima kakav važniji posao. Molim te, kao da veselje u ovoj suznoj dolini ne bi bilo najvažnije. Uopće, ja sam sebi vjeridbu zamišljala mnogo zabavnijom. Vi sjedite jedno pokraj drugoga tako ukočeno kao dva voštana kipa i tako uljudno konverzirate, da se čovjeku kosa ježi. Ništa drugo nego: »Dobar dan i adieu,« »danas je lijepo vrijeme« i »da i ne« i slično. Užasno! Katkad me peče u svim prstima. Ja se čudim samo mom savladavanju, da mi radi toga još nijesu usta izgorjela.«

»Zašto se ti to sve ne brineš, Valy?«

»Ljutiš li se zbog toga?« upita nemirno.

»Ne ljutim se, mala nestašnice.«

»No hvala bogu! Ti si razuman čovjek i ne padaš odmah u kojekakva stanja, ako se govori istina.«

»Ne, to ne činim. Čudim se samo, da nas ti tako pozorno promatraš. Je li to interesantno?«

Ona energično potvrdi.

»Dakako, silno interesantno.«

»I ti misliš, da Katica nije više tako vesela kao prije?«

Valy slegne ramenima.

»Bože, konačno ona to više ne pokazuje. Ona je sada uvijek tako zamišljena i zaljubljena, na mjesečini je i slično. Uveče sjedi uvijek kod prozora i zuri prema zvijezdama. Pa ako je ja zapitam, zašto se tako promijenila, onda veli: »Dijete, učinila sam jedan ozbiljan korak« No molim te kao da je udaja ozbiljna stvar. Može čovjek kod toga biti i veseo. No, kad se ja jednom budem udavala, onda ćete moći štogod da doživite od vesele vjerenice. Dakako,

udat ću se samo za pristala čovjeka, kao što si ti, jer tako kao moja majka ni za što na svijetu ne bih se udala. Ti, Đuro, reci mi — među nama — jeste li se već kojiput onako od srca poljubili? Koliko ja pazim, još nisam toga vidjela. Ili se to smije istom iza vjenčanja? Pitala sam već Katicu, no ona je kao rak pocrvenila i nije mi dala odgovora.«

On prizna tobože vrlo ozbiljno i skrušeno.

»No?« silila je.

»Je li ti to tako važno da doznaš?«

»Hm, vrlo.«

»No dakle — to se čini istom iza vjenčanja.«

Ona ga pogleda sumnjajući. Onda se pričini da joj je sinulo.

»Ah tako, sad znam, jer je sada oko vas uvijek tako mnogo ljudi. Tu se dakako ne može čuditi, ako u vas vlada još uvijek dvorski ton.«

On prizna tobože vrlo ozbiljno i skruženo.

Ona se objesi vrcajući se o njegovu ruku.

»Ti — hoćeš li da ti nešto odam?«

On je pogleda pozorno.

»Da,« reče brzo.

»Ali da nikome dalje ne kažeš.«

»Doista ne.«

»Poštena riječ?«

»Poštena riječ!«

»Hm! Ako dakle hoćeš nasamu Katicu vidjeti i s njom razgovarati, onda moraš ujutru između devet i deset sati ući odzada na mala drvena vrata u ogradi. Odmah nadesno nalaze se grmečci ribiza i kupina. Tu Katica u to doba svako jutro bere. Za njom po redu dolaze onda Marija i Jelka, dakle moraš točno paziti na vrijeme. U to vrijeme u blizini nema čovjeka: otac je s braćom i ljudima dolje na rijeci, a majka i sestre u kući. U nedjelju ne smiješ doći — onda sam ja uz Katicu i pomažem joj brati. Pa da se ne morate mene stidjeti, konačno tebi je ipak draže, da imaš jednom Katicu za sebe.«

Đuro joj stisne ruku.

»Ti si divna djevojka, Valy. Za ovaj nježni prijedlog donijet ću ti idući put, kad budem u gradu imao posla, funtu ekstrafinih pralinés u pension. Ili ih možda ne smiješ primiti?«

»Ah, naravno, ako ih ti ostaviš, gospođa doktorovica nema ništa protiv toga. Zar zbilja čitavu funtu? To je strašno gospodski od tebe. Ali znaš, dakako radi toga nijesam ti to rekla. Imam sažaljenje, što vas nikada ne puštaju nasamu. Čovjek može si misliti, da za vjerenike nije nikakva zabava, da uvijek služe za paradu. Sad ću ja nestati. Tamo odozdo pojavljuje se Zevs. Mislim, da te je već spazio. Međutim ja idem da najavim tvoj dolazak u krojačnici. Adjiis, svače — i misli na poštenu riječ.«

»I na pralinés, Valy, budi sigurna.«

Valy šmugne u kuću, a Đuro pričeka zakupnika, koji mu je marljivo već izdaleka domahivao.

Šaljiva zabava, što ju je Đuro imao sa Valerijom, zaposlila ga je duševno više negoli je htio sebi da prizna. On bi mogao Valeriju još dugo slušati, dok je govorila o Katici. Ako i uzme u obzir, da je njegova mlada svastika u svojoj obijesti štošta pretjerala, jedno bilo je pouzdano: da se Katica od vjerenja bitno promijenila.

Kako da to sebi protumači? On svakako zaključi, da će poslušati prijedlog Valerijin i da će Katicu već rano u ponedjeljak potražiti pri jagodama. Silno ga je zanimalo, kako će se ona vladati, kad budu sami i nesmetani.

Zakupnik se približio i pozdravio Đuru na svoj namješteni dobroćudni način. Pritom je uzdisao, kako mnogo posla leži na njegovim plećima. Đuro se prema njemu uvijek držao hladno i povučeno.

I danas je mogao samo malo i pred svjedocima govoriti sa svojom vjerenicom. Katica bila je, kao uvijek, prijazna i tiha, nekako lako povučena u izražavanju i držanju. Nikad joj se nije mogao približiti, sve kad bi to i želio.

* * *

U ponedjeljak ujutru, odmah iza devet sati Đuro oprezno otvori od Valerije označena vrata u trošnoj ogradi. Svuda i naokolo bilo je tiho i bez žive duše. Sunce je svijetlo i sjajno rasipalo svoje trake po šarenilu prirodnom, ptice su pjevale, a miris cvijeća ispunjavao je uzduh.

Đuro je uz ogradu istraživao pogledom po grmečcima jagoda. I tada opazi nedaleko od sebe plavo laneno odijelo, što ga je Katica običavala nositi kod kuće.

Jedno vrijeme stajao je neodlučan i promatrao ju je.

Marljivo obavljala je ona svoj posao, a da ga nije primijetila. Njezin lijepi, vitki stas sagibao se sad amo, sad tamo, kako je već trebalo. Lice joj je mogao da vidi tek sa strane. Čisti profil odskakao je jasno i očito od zelene pozadine. Sunce se lieskalo na divnoj, kestenjastoj kosi, koja je na zatiljku bila složena u veliku pletenicu. Nad čelom bila je visoko nakovrčana, pojedini uvojci raspustili su se, a vjetrić se s njima poigravao.

Polako pristupi on neopažen bliže. Imao je vremena, da u se primi dražesnu sliku, koja mu se pružala.

„Dobro jutro, Katice!"

Ona se prestraši i od straha gotovo da ispusti košaricu videći njega. Rumenilo i bljedoća naglo su se mijenjali na njezinu licu, upravo je s bolnim nemirom pomišljala na onoga, što je sad pred njom stajao.

On je sada već dobro poznavao tu čestu igru boja na njezinu licu. Uvijek mu se ta igra činila vrlo dražesnom. Samo po tome znao je, da nije onako mirna, kako bi se htjela da prikaže.

I sada se brzo snađe.

„Dobro jutro, Đuro. Odakle ti tako rano?" reče brzo.

„Kroz ova vrata", odgovori on u šali, samo da joj povrati prisebnost duševnu. „Prolazio sam ovuda, pa sam ušao, da ti zaželim dobro jutro."

„Zar si znao, da ćeš me naći ovdje?" upita ona nemirna pogleda i s naglim blijeskom u njemu.

Taj blijesak silno ga je zanimao i pritom je gotovo zaboravio, da je Valeriji obećao, da će šutjeti. Na sreću još navrijeme sjeti se toga.

„Ne, naravno to nijesam znao. Htio sam kroz vrt da pođem u kuću, no opazio sam te ovdje."

Svijetla u njezinim očima nestane.

„Dakle slučajno — to sam mislila,", reče tiho. Sagne se nad košaricu i izbaci nekoliko zelenih listova, što su se izmiješali s jagodama.

„Ako hoćeš majku da pozdraviš — ona je u kući", nastavi brzo, „ja ću odmah doći."

„Zapravo mogu sebi taj put do kuće uštediti — jer sam htio da tebe samo pozdravim."

Opet pocrveni, no oči ostadoše oborene.

»Kako je tvojoj majci? Poručuje li mi šta po tebi?" On nije s nje spuštao očiju.

„Mi dvije ćemo danas u grad — pa sam mislila, da se nije što međutim dogodilo", govorila je ona u želji, da ostane pri bezazlenom razgovoru.

„Nije ništa, Katice. Dakle ćete u grad? Valjda na posljednju probu?" pitao je u šali.

Ona potvrdi.

„Doista — tvoja majka jako je dobra prema meni, ona me jako mazi. Ne znam sama, kako da joj se na tom zahvalim."

„Ne misliš li, da to nju samu veseli?"

„No da — to osjećam — ali ne zaslužujem."

On je uhvati za ruku, koja je još tražila listove u košari. Tim ju je prisilio, da prestane sa svojim poslom.

„Mora li se sve zaslužiti, Katice? Nije li upravo u tom sreća, ako nas ko susreće s ljubavlju, a da se ne pita za zaslugu."

Ona ga iznenada pogleda razrogačenim očima.

„Ja se nijesam baš navikla, da je tko prema meni tako dobar. I ja od srca volim tvoju majku, samo tako joj se mogu zahvaliti."

„A tebe moja majka voli kao rođenu kćer."

Jedno su vrijeme šutjeli, a onda on nastavi:

„Bogme samo je još osam dana do našeg vjenčanja, Katice."

„Jest," odgovori ona, dok joj je ruka podrhtavala u njegovoj.

Tada mu nenadano usplamti krv i udari u naglој struji prema srcu. Ona je stajala pred njim u svoj svojoj milini; a bili su sami. Zlatno, toplo sunce prostruji ih oboje, a on je bio mlad, živ, čovjek vrele krvi.

Nenadano je povuče u svoj naručaj. Njegove oči gledale su u njezine takvim izražajem, kakva ona još nije vidjela u muškaračkim očima. No sa stidom, koji ju je žegao, osjeti, da mu taj čin nalažu njegova raspaljena ćutila. I pravo reći, u ovom času i nije bilo ništa drugo.

Instinktivno ona zatvori oči, samo da više ne vidi toga pogleda, a glavu savije daleko nazad. Silno je poblijedila i žestoko drhtala.

To nemoćno drhtanje i njena obrana bojažljiva obrana podraže ga još više. Gospodski je privuče čvrsto k sebi i pohotno pritisne svoje usnice na njezina usta, koja su se trzala. Njoj se pričini, da joj cijelo njegovo vladanje govori: „Ti si moja i ne smiješ imati nikakve druge volje osim moje."

Oslabljene njene ruke spuste se, a košarica s jagodama padne na zemlju. On se trgne i popusti. Tada se ona otrgne i klekne na zemlju, da pokupi jagode. Kao crvene kapi krvi sjale su se one na zelenoj travi.

On je pogleda, kako se drhtavim rukama muči oko jagoda. Nagli zamah njegovih ćutila ohladi. Djelomice bio je postiđen, što se toliko dao zavesti, djelomice se ljutio radi tobožnje važnosti, kojom je kupila jagode.

Vrelo raspoloženje otišlo je netragom. On se sagne i pomogne joj kupiti jagode. Spočetka nijesu govorili ni riječi. Istom kasnije dade maha svojoj srdžbi.

„Ne smije čovjek ni svoju vjerenicu da nekažnjeno poljubi. Odmah te stigne zla kob. Sigurno si, Katice, jako ljuta na mene, što sam ti zadao mnogo posla."

Ona nije mogla da odgovori, nijemo je samo mahala glavom. Suze su je gušile. Strah pred budućnošću nenadano iskrsne pred njom kao strašna sablast. Istom u ovom času postalo joj je jasno, da će kao njegova žena morati protiv svoje volje da podnosi takve izlive nježnosti, o kojima njegovo srce ništa ne zna. Najradije bi pred njim pobjegla, kamo bi je noge odnijele. Daleko od toga da vjeruje, da se u njegovu srcu počeo javljati topliji osjećaj prema njoj, nije držala njegovo vladanje ni za što drugo, nego za ključanje strasti. I to ju je neizrecivo ponižavalo. Da je on ne ljubi, s tim se morala pomiriti i pomirila se. No da će on, kad mu to strast zatraži, od nje kao gospodar zahtijevati milovanje i da će ona morati to da dopušta, učini joj se nepodnošljivim.

U ovom času vrlo je vruće željela, da on ode i samu je ostavi.

Jagode su bile opet skupljene u košari. Katica se podigne, poravna odijelo i duboko uzdahne.

„Tako, Katice, šteta je nadoknađena, no ti si razljućena zamuknula, a ja mogu da se sada tornjam sviještan, da sam ti zadao posla i srditosti."

Katica je instinktivno osjećala, da ga je prošlo opasno raspoloženje. Primjećivala je, da se čini da je on uvrijeđen. Ona se sama korila, a on ju je ožalostio. Brzo mu sada pruži ruku.

„Oprosti, Đuro, — ja — ja sam se malo prestrašila," reče ona tiho skrivajući svoju zabunu. Pritom gledala ga je tako bojažljivim, nemoćnim pogledom, da mu je srce sasvim čudno i nemirno

zakucalo. On je brzo udobrovljen primi za ruku i poljubi je posve nježno i lagano. To je bila nijema molba za oproštenje za njegovu prijašnju nasilnost.

Sada je znao, da ju je tim morao uvrijediti, jer ga je na milovanje nagnala njegova nagla, vrela krv. Sigurno je to osjetila.

„Jesi li opet dobra?" upita on žurno.

Ona je osjetila, da je on sada drukčiji, nego prije toga. Opet ga pogleda, da je dobio lupanje srca.

„Nijesam srdita, no moram se povratiti u kuću."

On je znao, da je to samo izgovor, da izmakne duljem boravku nasamu s njim. To ga opet razljuti.

„Onda te ne ću više zadržavati. Adieu, Katice."

„Adieu, Đuro!"

On je poljubi u čelo, kao što je uvijek činio, kad se od nje opraštao u prisutnosti drugih. Uvijek je to bila puka forma pa i sada. To je oboje osjećalo. I rastadoše se nezadovoljni u srcu.

Katica se ne povrati u kuću, kad se Đuro udaljio. Mehanički nastavila je svoj posao. No misli bile su joj još uvijek kod prvog boravka nasamu sa svojim vjerenikom. Pa premda ju je njegovo milovanje prestrašilo, strujala joj je još naknadno krv prema srcu pri toj pomisli. Priznati je sebi morala na veliku muku, da je načas pod njegovim poljupcem zaboravila na sav svijet. I njezino je srce brže kucalo, i njezina je krv burnije kolala žilama nego inače. Osjećala je, da bi mogla biti najsretnija žena pod suncem, kad bi Đurina nježnost dolazila iz srca.

No njegovo srce nije njoj pripadalo, a i ne će pripadati. Nikada on ne će čeznuti za njezinom ljubavlju. Da ispuni želju svoje majke, želio je, da svojoj kući dadne novu gospodaricu. Pritom bilo mu je prilično svejedno, tko će biti ta nova go-

spodarica. Njegovo srce pripadalo je još uvijek onoj drugoj, koja ga je napustila.

U njoj sada oživi uspomena iz onoga vremena, kad je Đuro doveo prvu svoju suprugu u Brandnerhof. Jednom je išla kroz šumu na ruševinu grofovskoga grada tamo gore na brežuljku. Bila je tada u godinama, kao sada Valy. Iznenada začula je glasove i opazila, gdje se po uskoj šumskoj stazi približuje gospodin od Brandnerhofa sa svojom mladom ženom. On je rukom obujmio lijepu, mladu ženu, koja je u mirisnoj, svijetloj opravi izgledala kao vila. Okom u oko utonuli su, a Đuro Brandner izgledao je, kao da gleda u otvoren raj.

Prestrašena skrila se Katica za grm, da ne bude opažena i da Đuru ne rasrdi. Bez daha stajala je, dok oboje ne prođe. Tada je još i to vidjela, kako je Đuro nježno prenio svoju suprugu preko uskog potočića, da ne pokvasi noge.

„Tako kroz čitav život, moja kraljice!" uskliknuo je potcikujući, a oči su mu se sjale u sunčanom životnom veselju.

Tu malu scenu, koja se odigrala u prve nedjelje Đurina braka, nikada nije posve zaboravila. Sada pak na vlastitu muku oživljavala ju je dnevice.

„Onako je izgledao Đuro, kad je ljubio. Onu je ženu ljubio preko svake mjere i nikada više ne će tako ljubiti", mislila je, dok je pred njom i sada u uspomeni uskrsnuo onaj prizor. I učini kretnju, kao da mora od sebe nešto mučno odagnati. Branila se svom snagom svoga bića protiv osjećaja, koji ju je u srcu uvijek privlačio Đuri i koji je konstantno rastao. Krv joj udari u lice, kad pomisli, da bi Đuro mogao da primijeti, što joj je dušu ispunjavalo. Radije bi umrla nego da jednom prizna, da ga voli. Pače nastojala je uvjeriti se, da to nije ljubav, što za njega osjeća.

Đuro je jako razočaran otišao kući. Što je želio i očekivao od Katice nasamu, sam nije znao.

Svakako nije bio zadovoljan ni sa sobom ni s Katicom.

On je pače pokušao da se uvjeri o maloj mržnji prema njoj. Ona je razmažena i tobože stidljiva. Zašto se odmah prestrašila i uvrijedila, ako ju je malo oporo pograbio. Za osam dana postat će mu ženom, a tada će tako i tako morati da napusti svaki otpor. Pa upravo tim otporom i opet ga je Katica čudno uznemirila. I nenadano nije više htjela da se održi njegova umjetno stvorena mržnja, kad je pomislio na njezin bojažljivi, nemoćni pogled.

„Mala, luda Katice," reče on u sebi meko i nježno.

I smiješio se je.

O njezinoj ćudi malo je znao, a da bi je mogao posve razumjeti. Ipak je to znao, da je ona vrijedan čovjek. Njezina svježa mlada ljepota probudila je u njemu muškarca. Na vlastito svoje čudo od danas gledao je na svoje vjenčanje sa osjećajem, koji se nije baš mnogo razlikovao od čežnje. S kakvim ju je neraspoloženjem zaprosio! A sada od ranog jutra do kasne noći bavile su se njegove misli tom djevojkom, koja mu dragovoljno nije htjela ni za korak poći u susret.

* * *

Svadba Đurina bila je proslavljena u Brandnerhofu, prvo zato, što u kući zakupnikovoj nije dostajalo prostorija i nijesu bile ni zgodne, a drugo zato, što je tako vruće željela gospođa Brandnerova. Svom sinu priredila je sjajnu svadbu. Kod prve njegove svadbe, koja je bila vani, nakratko je došla. Tu nije mogla zadovoljiti ni svoga srca, ni sjaja svoje kuće. Ova druga svadba imala je da izbriše svaki trag na prvi Đurin brak. Tako prav, valjan i pravomoćan činio joj se drugi brak njezina sina, a tom braku mogla je dati svoj blagoslov i u srcu i pred svijetom.

Cijelo selo prisustvovalo je kod tog događaja. Ana Brandnerova pobrinula se, da i najsiromašniji i najneznatiji sudjeluju kod te svečanosti.

Mnogobrojni gosti izbliza i daleka bili su pozvani. Među ovim bila je na prvom mjestu rodbina vjenčanog para. Pa i sestra Ane Brandnerove, koja je živjela u njihovu rodnom kraju u sjevernoj Njemačkoj, došla je sa svojim mužem, sinovima i kćerima. Druga setra, koja je živjela u Genfu, bila je već mnoge godine uzeta i nije se mogla odazvati pozivu.

Divan dan kasnoga ljeta uveličao je svojim sjajem svadbenu svečanost.

Katica bila je prekrasna nevjesta. Na vitki joj stas padala je vjenčana haljina i skupocjena koprena u mekim, teškim borama. Bila je blijeda, ozbiljna i vrlo tiha, ali nešto slatko obavijalo je svu njezinu svijetlu pojavu, da se ljudi nijesu mogli siti da nagledaju te mile nevjeste. I Đuri je srce neobično kucalo, kad ju je gledao.

Dosada uvijek je on vidio Katicu u jednostavnim za pranje ili vunenim opravicama. Sada mu se činila posve drugom u sniježnoj, raskošnoj svadbenoj opravi.

Svadbena povorka pomicala se od kuće zakupnikove do mjesne crkve. Svi učesnici, pa i vjenčani par, išli su pješice. Cijeli put bio je posut cvijećem.

U zakupnikovoj kući bili su gosti prije polaska u crkvu podvoreni samo čašom vina i čednom zakuskom, što se sve obavilo nastojeć.

Cijelo selo, staro i mlado postavilo se u dva reda i divilo se krasnim toaletama i svem sjaju, što ja zabludio u Brackenfeld.

Mladenci bi se s veseljem bili odrekli te bučne svečanosti, ali Ana Brandnerova nikako nije htjela od toga da odustane. Ona je znala što je bila dužna svojoj kući.

Seoska crkvica bila je ukusno okićena. Stari pastor imao je danas da obavi ovo vjenčanje kao zadnji svoj službeni čin. On je Đuru a i Katicu krstio. Iza toga vjenčanja imao je da stupi u zasluženu mirovinu.

Njegov nasljednik međutim je već prije nekoliko dana prispio i nalazio se među svatovskim gostima. Bio je to vrlo vitak, plavokos čovjek sa otprilike trideset i pet godina, još neoženjen a prema gospođama vrlo stidljiv.

Katičina sestra Jelka išla je s njim u svadbenoj povorci. On ju je vodio brižno i ljubazno, da se na njega mogla pouzdano osloniti.

Jelki je bilo osobito prijatno i ugodno pri duši, kad se oko nje tako od srca brinuo ovaj čovjek. Ona je zahvalno pogledavala prema njemu, a on je s divljenjem morao gledati u njezine lijepe oči. Ona mu je pomogla na mio, tih način da svlada svoju stidljivost, i doskora zabavljali su se sasvim neusiljeno. Pastoru Seltmannu vrlo se svidjelo pristalo, čedno stvorenje. Što je ona malo šepala, činilo se, da ga ne smeta, kao ni to, da nije više bila u prvom cvijetu mladosti. Ni on sam nije bio nikakav Adonis. I Jelka izgledala je u pristaloj, bijeloj opravi s kiticom ruža u struku vrlo milo i ljupko.

Stara poslovica veli, da se uvijek na jednoj svadbi udara temelj za drugu. Gospođa Suntheimova znala je za tu poslovicu i gledala je, kako se pastor Seltmann trudi oko njezine Jelke. Budući da je on bio neženja i imao osigurano namještenje, obratila se toplom molitvom Bogu. Takva prilika ne će se skoro opet naći za njezinu siromašnu Jelku. Jadnoj majci činilo se presmjelim, da već danas dolazi pred Boga opet s novom molbom. Tako mnogo sreće željeti, činilo joj se drskim. I u tom času malodušno svrne pogled opet na Mariju.

Ona je sjedila u svijetlosivoj haljini — bijelo više nije htjela da nosi — pokraj Valerije, koja je u svojoj svečanoj opravi izgledala kao ružičast cvi-

jet. Marija uhvati brižan pogled majke i nasmiješi joj se. I ona je primjetila, da se mladi pastor zabavlja oko Jelke. I u tom pogledu mislila je na sestru samo s najboljim nadama i željama. Znala je, što znači pogled majčin i — smiješila joj se. Tada potekoše suze gospođi Suntheimovoj na sklopljene ruke. U tom času govorila je kod oltara Katica obavezno „da".

Valerija duboko uzdahne. A kad su orgulje zasvirale, uzvrpolji se nemirno na svom mjestu.

„Sjedi na miru, Valy", reče tiho Marija.

Valerija je uhvati za ruku.

„Majka plače, Marija", nemirno prošapće.

Marija je pogladi po ruci.

„To su, Valerija, suze radosnice."

Vjenčanje se svršilo. Svadbena povorka pomicala se prema Brandnerhofu, koji je svečano bio iskićen zastavama i girlandama.

Katičine noge propadale su u mnoštvu cvijeća, što je ovdje bilo posuto po putu. Tiho i ozbiljno prekoračila je uz Đuru prag njegove kuće, koja je odsada imala biti njezinom drugom domajom. Đuro se nije osobito osjećao za vrijeme cijele svečanosti, nipošto nije bio ružičastog raspoloženja. Bio je veseo, da je barem prošla procesija i s njom spojeno gledalište.

No ni tada ne osta vjenčanom paru vremena, da se osvijeste. Na čestitanje nastavi se gozba. Stol je bio prostrt u obliku potkove u velikoj svečanoj dvorani, a danas je do izražaja došla sva srebrnina u kući, skupocjeni porculan i divni damasti, što je sve uz bogato poslagane crvene ruže pružalo divnu dekoraciju.

Općenito svi su bili ushićeni pogledom na taj stol. Odmah na početku zavladalo je među učesnicima veselo, svečano raspoloženje. Najtiši bio je vjenčani par, koji je sjedio na počasnom mjestu kod stola na stolicama, vijencima ukrašenim, a najveselija i najsretnija bila je Valy, kojoj je svad-

bena svečanost bila „prosto božanska" i predano se dala na uživanje bogate gozbe.

Katica je na vruću Valerijinu želju isposlovala, da ona bude kod svečanosti susretana „posve kao dama", a ne kao „beba." Samo od spuštenih pletenica nije majka popustila, premda je Valy usrdno molila, da dobije „pravu frizuru."

No uza sve to ona je dražesno izgledala sa svojim spuštenim pletenicama u ružičastoj nježnoj opravici i sa vijencem od cvijeća na smeđoj kosi, koja je bila gotovo iste boje kao Katičina.

To je potvrdio i njezin susjed, mlad kao rosa zastavnik, unuk sestre Ane Brandnerove.

On je udvarao Valeriji na život i smrt, a njoj se to činilo opet „jednostavno božanski". Svoju pažnju podijelila je između njega i slasti bogate gozbe i sva je sjala od sreće i nestašnosti. Na njezino veliko zadovoljstvo sjedio joj je otac na „puškomet daleko" i nije ju mogao zastrašiti svojim strašnim pogledima. Uostalom utvrdila je, da je „Zevs" danas „silno blago raspoložen." Svakako nije se brinuo za svoju najmlađu kćer, koja je doskora sa svojom šaljivom naravi cijelu svoju okolinu natjeravala u smijeh. Jednom riječi Valerija se sjajno zabavljala i mnogo pridonijela veselom raspoloženju.

Sjajući se domahivala je glavom kadšto vjenčanom paru.

„Dragi bože", reče zastavniku, „zapravo sažaljavam vjenčani par. Sa svih strana ih salijetavaju, a oni ne dospiju ni da se pošteno najedu. Njima u čast priređen je ovaj svečani ručak, a ne dadu im vremena, da se nasite. Nije li to strašno?"

Zastavnik se nasmije i učini joj pristao kompliment.

Sva se sjala od sreće i Ana Brandnerova. Ona je izgledala vrlo pristalo i otmjeno u svojoj skupocjenoj opravi od teške, crne svile i od čipaka. Njoj nasuprot sjedila je Katičina majka. Gotovo

kao priča pričinjala joj se danas sreća njezina djeteta, kad se pred njom razgalio sav sjaj kuće Brandnerove. I njezin pogled zaustavi se sa skrivenim ponosom na zetu, čija je vitka, otmjena pojava jako izbijala u elegantnom fraku.

„Lijep par!"

Tako su već nebrojeno puta rekli gosti kroz ovaj dan.

Budući da je gospođa Suntheimova i ostalu svoju djecu kod stola vidjela veselu, bila je jako sretna. Pastor Seltmann, činilo se, da ima oči samo za Jelku. To je podizalo majčinu sreću. Ah, to je bio dan, od kojega će još dugo pomalo trošiti. On je svijetli trak u njezinu jadnu životu, a taj će joj teret lakšim činiti.

Iza ručka raziđu se gosti po susjednim sobama, gdje im je na malenim poslužavnicima ponuđena crna kava.

Međutim bila je svečana dvorana ispražnjena za ples. Valy i zastavnik pokušali su već u jednom kutu, kako će ići s plesanjem. Valerija još nije polazila škole za ples, ali ju je Katica, često i u vrlo teškim prilikama i na vrlo neravnu tlu, uputila u sve vrste plesa. Dakako kako će ići s „pravim gospodinom", to joj je zadavalo stotinu briga. No išlo je famozno. Zastavnik ju je vodio vrlo dobro, a Valerijina naravna dražest činila je svoje. Ona je bila blažena i nije mogla iščekati, kad će zasvirati za ples.

Đuro i Katica neopaženo su se udaljili u vrevi, koja je nastala iza gozbe. Oni su se morali kočijom odvesti u grad da uhvate vlak, koji će ih odvesti na svadbeno putovanje.

Đuro je mogao samo na četrnaest dana da ode od kuće, jer je u gospodarstvu bilo još dosta posla. Istina, žetva pšenice već je prošla, ali sad je prispijevao krumpir i repa. Zato nije mogao dulje izostati.

Katici je to bilo vrlo drago. Najradije bi se posve odrekla toga svadbenog putovanja, jer je znala, da će tada cijeli dan morati da bude s Đurom nasamu. A toga se upravo bojala.

No Ana Brandnerova nikako nije dopustila, da mladi par ma najkraće vrijeme ne bude sam za sebe.

Đuru je veselilo, kad je mogao umaknuti iz bučne svečanosti. Odahnuo je, kad je do Katcie sjeo u kola.

„Hvala bogu, Katice — sada mogu oni nazdravljati, koliko hoće — mi smo pošteđeni," reče veselo.

Tada je pogleda smiješeći se. Kako je opet dražesno izgledala u elegantnoj, pristaloj putnoj opravi. Učini joj kompliment i poljubi je u ruku.

Ona se prisili na nekoliko riječi, premda ju je nešto stezalo u grlu.

„Tvojoj majci moraš učiniti kompliment, Đuro, ona je meni izabrala sve lijepe oprave."

„Ali ti ih nosiš, Katice, a ipak je najvažnije, kako ih ti nosiš. Vrlo sam radoznao, da te poslije putovanja vidim u svim tvojim novim toiletama."

„On govori o mojim opravama, kao da su one na meni najvažnija svar. Za moju dušu ne pita", pomisli ona stisnuvši zube kao u groznici.

Ona nije slutila, da je Đuro samo iz kavalirštine nadovezao taj neznatni razgovor, jer je u njezinim očima vidio strah, što je s njim ostala sama. Htio joj je dati vremena, da se primiri. Za cilj svoga puta izabrali su Ostende. Katica nije poznavala ni mora, ni uopće ikojeg drugog dijela svijeta osim svoje uže domovine. No jednom je mimogretce izrazila želju, da upozna koje morsko kupatilo. To je Đuro zapamtio i stoga je predložio Ostende. Tu je bilo dosta toga interesantno za Katicu, a uza sve to moglo se i u vrevi kupališnog života biti nasamu. Osim toga ni sam Đuro nije po-

znavao Ostende i drag mu je bio boravak ondje kao jedna ugodna promjena.

* * *

Brže negoli je Katica i mislila, prolazili su dani u Ostende. Ona je imala mnogo toga novog da vidi, mnogo toga zanimljivog. Sjaj, raskoš i bezbrižno uživanje, kamo ti oči vide. No najljepše i najdivnije učini joj se samo more u svojoj veličanstvenoj krasoti. Sate i sate mogla bi sama sjediti, da se šumom mora uljuljava u ugodne sanje.

Pa i samo kupanje vrlo ju je veselilo. Bila je izvrsna plivačica i kod kuće se ljeti gotovo svaki dan u rijeci nagonila sa sestrama. No kupanje u moru bilo je ipak nešto drugo.

Manje zanimljivim pričinilo jo se posjećivanje utakmica, koncerata i raznih drugih veselica. No Đuro ju je svuda vodio u želji, da je zabavi. Ali među tolikim ljudima nije se osjećala dobro. Ona bi radije sama ili s Đurom po obali morskoj vrludala. To mu ipak nije rekla. Jedno stoga, jer je mislila, da on voli tako bučnu društvenost, a drugo stoga ,jer nije htjela dati povoda misli, kao da čezne, da bude s njime nasamu.

Đuro je jako dobro znao, kako silno na njega djeluje šareni svijet, kad je prvi put pobjegao u slobodu iz Brandnerhofa. Nikada mu nije bilo dosta opojne vreve. A slično, mislio je, morala bi i Katica to sada osjećati, jer se još nije riješila sitnih prilika svoje roditeljske kuće. Uvjeren je bio, da će joj dobro učiniti, ako joj po mogućnosti što više toga priušti u kratko vrijeme. Njemu za volju svemu se divila, što joj je pokazao. U srcu pak bila je više potištena nego usrećena svim onim, što je ovdje vidjela — izuzevši more. Ona je čeznula za tišinom Brandnerhofa. Tamo će u buduće bez odmora raditi i mučiti se, što ju je oko srca izjedalo. U tom pogledu sve će veselo izvršiti što se od nje očekuje. Ona će si dati truda, da ispuni

nade svoje svekrve i da postane čestita domaćica za Brandnerhof.

Mladi par živio je prve dane svoga braka u nekom čudnom odnosu. Đuro je bio suzdržljiv i potpun kavalir. Stavio je sebi za zadaću, da svojom vrućom naglošću opet ne preplaši Katice i čekao je, dok mu ona ne postane sklonija.

Katica pak bila je tihi boj sa svojim rođenim srcem, koje ju je vuklo Đuri i koje je iz dana u dan sve čeznutljivije žudjelo za ljubavlju. No što je više osjećala, da je nešto vuče k njemu, tim je bila povučenija sve od straha, da mu ne izda svoju ljubav.

No onda došli su časovi, kada se u njoj javljala tiha, skromna nada, da će se jednoga dana Đurina sklonost njoj obratiti, samo ako bude imala ustrpljivosti.

U takvim časovima zasjale bi joj oči, a to je Đuru očaravalo i nekako mu je voljko bilo oko srca. No često je bio neustrpljiv, što je ona njegove nježnosti samo nijemo podnosila, a nije ih uzvraćala. Sve više i više užigalo se njegovo srce na njezinu pasivnom otporu. On je čeznuo za tim, da ga ona jednom sama od sebe zagrli, s predavanjem da mu se priljubi, da mu uzvrati poljubac, a ne samo da sve trpi. Zaboravljao je posve, da je htio da sklopi miran, razuman brak bez strasti. Još ga je više mučilo, kad se htio uvjeriti, da ga Katica ne voli. Drugačije kadšto nije mogao protumačiti njezino vladanje. Ovako mu se sve to nije svidjelo, on ne bi bio nipošto protivan, kad bi ona prema njemu bila nježna i predana. No činilo se, da je od kamena.

Kadšto opet, kad ju je držao u naručju i kad je nastojao, da ugrije njene hladne usnice svojim vrućim, žednim poljupcima, činilo mu se na momente, kao da popušta njezina ukočenost, kao da i kroz njezine žile krv življe teče. Kasnije pak postala je za toliko povučenija. Tako se kolebao između straha i nade, a pritom jedva da je primje-

ćivao, da on Katicu već odavna voli — mnogo žešće nego prvu svoju suprugu.

Uza sve to ove dvije duše dobro bi se bile snašle, da nije nastupio nov događaj, koji je, činilo se, sve skrivene nade Katičine zauvijek razrušio i dao joj povoda, da se pokaže još hladnijom i povučenijom nego dosada. Bilo je to dva dana prije određenog povratka kući, kad je mladi par došao na večeru u jedan od najelegantnijih restorana na obali.

Katica je imala na sebi divnu opravu od svjetlucavog svilenog muslina opalne boje sa širokim kupom teškoga čipkastog sukna u boji slonove kosti, kojega je ornamentalni uzorak dekorativno odskakivao od tamnozagasitog baršuna. Ta oprava Đuri se osobito sviđala, a Ostende bilo je takvo mjesto, gdje je tako otmjena toiletta dolazila do izražaja. Kod kuće mogla se samo jednom upotrebiti, i to kod kakve svečanosti.

Divno je Katica izgledala u toj opravi s velikim crnim šeširom na glavi, koji je njezinoj krasnoj puti davao valjanu pozadinu. Ona dakako nije znala, kako je lijepa. Ona je nosila tu skupocjenu, u Berlinu naručenu toilettu s istom naravnom dražešću i milinom, kao prije svoje oprave za pranje.

No Đuro je vidio, kako se pogledi, puni divljenja otimaju za vitkom, kao rosa mladom pojavom njegove supruge. Pa i sam morao se da divi Katici. Ona nipošto nije činila utiska, kao da nije navikla takvim opravama, možda baš zato, što ih je nosila posve neusiljeno i naravno.

Naprašene i namazane svjetske dame izblijedile su kraj Katice sa svim svojim umjetnim sredstvima za poljepšavanje. I lažni uvojci morali su se sakriti pred divnim pletenicama mlade gospođe.

Mladi par sjedne k stolu naprijed na verandi, odakle je pucao prekrasan vidik na more. Mnogi su ovdje jeli. Jedan jedini stol do njih bio je slobodan, inače je sve bilo zaposjednuto. Katica nije

se nipošto osjećala nesigurnom u ovoj, njoj tuđoj okolini, to je dolazilo odatle, što se ninajmanje nije osvrtala na ljude oko sebe. Sve joj je bilo svejedno, jer su njezine misli išle svojim vlastitim putovima.

Mladi par svrnuo je na sebe pozornost sa svih strana. Dvoje ovih lijepih ljudi pružalo je rijetko harmoničnu sliku.

Kad su došli do poslastica, jedan gospodin i jedna dama sjedoše za stol kraj njih. Jak miris parfima neugodne nametljivosti dopre do njih. Katica nije podnosila nijednog parfima, ali ovaj joj se učini vanredno neugodnim.

Ona pogleda prema Đuri, ne smeta li i njega ovaj jaki parfim. On se okrene, a ona opazi, kako se pri pogledu na susjedni stol trgnuo i promijenio boju lica.

Odmah opazi i ona, da dama fiksira Đuru s velikim interesom. Bila je vrlo lijepa, no jako naprašena i odjevena napadno elegantno. Od nje je i dolazio onaj osobiti jaki miris, koji je Katici prouzročio pravu glavobolju.

Namjerice postavi se dama tako, da je Đuri okrenula lice, i pokuša tako da s njim očijuka.

U Đurinu vladanju zapažao se napadan nemir. On nesigurno pogleda u Katicu i opazi, da je tu malu upadicu primijetila.

Osornom kretnjom okrene on svoju stolicu, tako da je dami bio okrenut leđima, a čelo mu se namrgodi.

„Kao od boli", pomisli Katica i stane mozgati, zašto se Đuro pri pogledu na tu damu tako prestrašio.

„Ako ti je pravo, hajdemo sada", reče Đuro iza male stanke.

„Jest", reče ona tiho, „meni je pravo. Od toga jakog parfima postaje mi zlo".

On potvrdi glavom i dozove konobara da plati. Očevidno bio je jako nervozan i uzbuđen.

Katica morala je i protiv volje opet da pogleda u lijepo, naprašeno lice gospodina. I njoj se učini, kao da ga danas nije prvi put vidjela. No nije se mogla sjetiti, gdje ga je mogla sresti.

Svakako opazi, da je gospođa morala nešto da kaže svomu pratiocu, jer se ovaj kradomice okrene i pogleda u Đuru, no odmah otkrene lice, da ga Đuro ne uzmogne vidjeti. Po svoj prilici on nije htio, ni da njegova dama gleda prema nama, jer ju je upozorio na nešto vani negdje na moru, da odvrati njezinu pažnju.

Dama je ipak neprestano dobacivala nametljive poglede.

On plati i digne se.

„Hodi, Katice!"

Ona se odmah odazove pozivu. Kad je s Đurom prolazila pokraj para pri susjednom stolu, gospodin se, sigurno namjerice, otkrene. A da se dama Đuri nasmiješila i očima ga pozdravila, nije Katici umaklo.

Kako je on primio taj povjerljivi pozdrav, nije mogla vidjeti, jer je išao iza nje, no u srcu joj se pojavi neki čudnovato težak osjećaj.

Kad su izašli van, udahne ona duboko čisti, tečni morski zrak. Činilo joj se, da joj se taj ogavni parfim uvukao u odijelo, i mislila je, da se nikada ne će osloboditi toga mirisa.

Đuro je išao kraj nje šutljiv i očito neraspoložen. Postrance kradomice ga je gledala. Njegov pogled bio je mrk, a čelo još uvijek namrgođeno.

Istom iza prilično dugog vremena zapita je nesigurno:

„Hoćeš li, Katice, još kamo da ideš?"

Ona se prestraši iz svog mozganja.

„Ne, Đuro".

„To mi je drago — imam nažalost gadnu glavobolju. Ako ti je pravo, povratit ćemo se u hotel i poći ćemo na počinak".

„Meni je pravo", reče tiho. Ipak nije mogla te večeri dugo da zaspi. Neprestano je morala mozgati, gdje je već vidjela onu gospođu od susjednog stola i što se s njom i Đurom dogodilo. Još i u snu strašila se, jer je mislila, da osjeća onaj jaki, zagušljivi miris. Znala je, da taj miris nikada ne će zaboraviti.

Drugo jutro, prije nego se probudila, Đuro je otišao iz hotela, a njoj poručio, da će se povratiti na zajutrak u devet sati.

Katica pogleda na sat. Do devet sati bilo je još tri četvrti sata. Budući da ju je sunce mamilo, odluči to vrijeme da upotrebi za šetnju po obali.

Dok je ona nekih deset časaka šetala po širokom šetalištu, opazi iznenada na svoje začuđenje, da nedaleko od nje sjedi Đuro s onom damom od juče naveče na jednoj klupi. Izgledalo je očito, da su se razgovarali.

Kao ukočena zastane, a onda htjede da se dadne u bijeg. Đuro je međutim spazi. On odmah ustane, površno skine šešir dami na pozdrav i priđe brzo Katici.

Lice mu je bilo blijedo i mrko.

„Katice — ako ti je po volji, još danas ćemo otputovati", reče naglo, bez ikakva uvoda.

Bojažljivo pogleda mu ona u oči.

„Kakogod želiš, Đuro".

On skine šešir i obriše čelo.

„Pa ti ni ne pitaš, zašto ja hoću dan prije da otputujem.

„Sigurno imaš svoje razloge", reče kratko.

Pogleda je sa strane. Njezino lice činilo se sasvim mirnim. Samo su se boje mijenjale, a taj znak nutarnje uzbuđenosti dovoljno je na njoj poznavao.

On uzdahne.

„Katice — jesi li vidjela, da sam razgovarao s damom, koja je do mene sjela na klupu?"

„Jesam", reče tobože mirno.

„No — pa zar ti ništa nije upalo u oči?"

„Vidjela sam, da je to bila ona, što je sinoć sjedila kod susjednog stola."

„Da, da, a inače ti ništa nije upalo u oči?"

Ona sad pogleda u njega. U njegovu licu sve je uzbuđeno podrhtavalo.

Nehotice zastane.

„Ona me sjeća na nekog, kog sam poznavala — no ne znam na koga."

On stisne zube i ukočeno se zagleda preda se. Onda promuklo jedva izgovori.

„Katice, ono je bila moja rastavljena žena."

Katica zadrhta. Sada je odjedamput znala, gdje je ono lijepo lice već jednom vidjela.

Zapanjeno ga je gledala, dok je on ukočeno, namrštena čela upr'o pogled na more.

„Kako je bolno dirnut", mislila je ogorčeno, i trpko čuvstvo ljubomore podiđe je silnom žestinom.

I: „Kako je još jako voli", mislila je dalje, „a kako sam mu ja neprilična. Da li se taj sastanak zbio slučajno ili namjerice i što su imali jedno drugom da kažu?"

Nije slutila, da je Đuro od tog nipošto neželjenog sastanka osjetio samo srdžbu i gađenje. Srce joj se zgrčilo pri pomisli: „Ti si mu sad na putu".

Da je znala, kako je Đuro bio ljut, kad je do njega na klupu sjela njegova prijašnja žena i zapodjela s njim razgovor, lakše bi joj bilo pri duši.

Đuro je doista samo nekoliko riječi izmijenio sa Lotom, kad je opazio svoju suprugu i brzo se podignuo s riječima: „Ne mislim, da mi imamo jedno drugomu šta da kažemo, milostiva gospođo — moja supruga me čeka".

Stidio se te žene, koju je negda volio. Vrlo dobro je primijetio, da se ona nije ustručavala da s njim očijuka, premda je sada bila udata za slikara, koji ju je odveo. Ona bi pače bila u stanju, da svoga drugoga muža prevari s prvim, pošto je prevarila prvoga s drugim.

Tresao se od gnjušanja. Lota je osim toga činila upravo pustolovan utisak. Želio je da ode iz Ostende, da ne bude još jednom izvržen susretaju s njom.

Katica pak mislila je, da on hoće da izbjegne bolnim uspomenama. Bila je uvjerena, da njegovo srce ne podnosi, da svoju prijašnju ženu vidi s drugim čovjekom. I u isti mah umišljala je sebi, da mu je na putu, a da on sada negdje strašno žali, što si je na vrat naprtio drugu ženu.

U njoj nastane osjećaj neizrecive gorčine i sramote. Kako to ponizuje da ga uza sve to mora voljeti. Kako je to sve strašno i mučno. Nikada — oh, nikada ne smije doznati, kako je njezino ludo srce ovisilo o njemu. Hladnom i mirnom mora se pričinjati. Još više nego dosada mora ona svoja čuvstva u sebi zatomiti, a on u njoj neka nađe samo ono, što je u njoj tražio — ništa više.

Tako je eto bilo opet sve razoreno dolaskom Đurine prve žene, što se polako među mladim parom sređivalo. Između njih izrastao je zid, koji se umetnuo, da ih rastavi.

Katica se uspravi. Opora odlučna crta bila joj je oko usta.

„Ako želiš, možemo smjesta otputovati", reče ona hladno.

On se prestraši iz svog razmišljavanja i pogleda u njezino hladno, mirno lice. Ni slutio nije, kako u njoj izgleda. Sada je i on bio ispunjen mišlju, da ode što prije, kao da je na to osobito pazio. Čudio se samo, da ga ona uopće nije pitala, što je s Lotom razgovarao. Ona je imala pravo, da za to pita.

I to mu se učini kao nov dokaz, da joj je u srcu ravnodušan.

Šuteći vratili su se u hotel i brzo doručkovali. Onda zapakovaše svoje stvari i otputovaše.

Ni jednom jedinom riječju nisu više spomenuli Đurinu razvedenu ženu. No dok je Đuro doskora tu

epizodu u sebi dokončao. Katica nije mogla ni na što drugo misliti, nego na lijepo, napršeno žensko lice i uvijek joj je bilo pri duši, kao da se u svim njezinim stvarima ugnijezdio jaki, zagušljivi parfim.

Budući da je mladi par na taj način dobio čitav jedan dan, na povratku učine kratku stanku u Berlinu. Đuro pokaže Katici toliko od glavnoga grada, koliko se moglo u tako kratko vrijeme.

No Katica nije pri tom uživala. Susretaj s Đurinom prvom ženom slegao joj se na srce pa u strahu da se ne oda, bila je tako hladna i povučena, da je Đuro postao jako neraspoložen i razdražljiv.

Tako se mladi par povratio kući više otuđen, negoli je bio kad su otputovali. Most, koji se počeo graditi od srca k srcu, bio je razrušen.

* * *

Kod kuće našlo se posla za oboje. Đuro je neprestano morao biti na polju i u tvornici, a Katica neumorno bila je zaposlena u kućanstvu.

Ana Brandnerova našla je u Katici dobru učenicu, milu kćerku. Stara gospođa nalazila je na njoj svaki dan nova, dobra svojstva i susretala ju je s toliko topline i nježnosti, koliko je samo bilo u njezinoj povučenoj naravi.

Svakako izvanredno bila je zadovoljna sa svojom snahom. Katica joj je oduzela gotovo sav posao, tako da je sada sebi mogla priuštiti koju tu uru za odmor. Ona je pače mogla potpuno mirovati, ako bi to samo poželjela. No za to činila se sebi još prejakom, a bez posla ne bi mogla živjeti.

Mladi par rijetko je bio nasamu. Jeli su zajedno s Đurinom majkom, a inače svako je išlo za svojim poslom. I naveče je majka sjedila s njima. Kao dogovoreni mladi su ljudi u prisutnosti majčinoj bili naoko veseli i zadovoljni, tako da je stara gospođa držala, da je sve u redu. Razborito uzdržavala se majka od svakog utjecaja, ali put između dvaju ljudi, koji se traže, mora biti slobodan. Dogodi se kakvo raspoloženje, riječ, pogled, što ih međusobno nagna u naručaj. No ako je tada ko na putu, povoljni časak prođe i sve ostane neizrabljeno.

Između Đure i Katice nikada ništa nije bilo spomenuto o susretaju s njegovom prvom ženom. Đuro je kratko prije povratka samo zamolio Katicu, da ništa ne spominje pred njegovom majkom o tom sastanku. Nije želio, da ga majka o tom ispituje baš zato, što se stidio toga postupka. I onako sebi nije oprаštao, što mu je sklonost jednom zabludila toj ženi.

Katica pak mislila je, da se on boji, da mu ko ne dirne u ranu na srcu.Ona je sebi s pravom srdačnošću sve tako mučno uredila, kako je samo moguće. K vlastitoj muci pridružila se još duboka samilost prema Đuri, koji prema njezinom mišljenju mora neizrecivo da trpi rad nevjere i nevrijednosti svoje prve žene, a koju još uvijek voli.

Tako ovo dvoje mladih ljudi nije moglo uzajamno da prodre u nutarnjost svoga bića, jer su oboje sve gledali s krivog stanovišta, jer se Katica plaho zatvorila i naoko hladno i netaknuto stupala pokraj Đure.

Ako ju je kadgod žestoko i u strasnoj nestrpljivosti potezao u svoj naručaj, da je izljubi i svojim žarom ugrije, ležala je kao uzeta na njegovim prsima, zatvorila oči i s takovom mukom u licu izgledala, da ju je obično brzo puštao. Ona je držala te izlive nježnosti kao strast, o čem njegovo srce ništa ne zna, i pritom je silno trpjela. U takvim časovima trpjela je još više radi toga, što joj je srce, puno strasne čežnje, željelo njegovu ljubav.

Tako su se uzajamno mučili iz prevelike ljubavi, koju jedno drugom nije htjelo da pokaže, jer su mislili, da jedno drugo ne voli. I Đuro je naime morao pretpostavljati, po Katičinu vladanju, da ga ona ne voli, a da mu je postala ženom iz vanjskih razloga. Tako se on, povrijeđen u svom ponosu, sve

više u se uvlačio. Nije htio snagom svoga prava da prkosom iznudi, što mu nije svojevoljno dala.

Katica se svom dušom predala poslu, da sebe odvrati i barem svojom radinošću steče pravo, da bude gospodarica Brandnerhofa. U neutaživoj žurbi radila je od rana jutra do kasne noći i nije sebi priuštavala ni toliko odmora, koliko ga je imala kod kuće.

I dok je sav svijet zavidio mladoj gospodarici Brandnerhofa zbog sjajne sudbine, Katica je gorko osjećala, da je sada jadnija i više vrijedna sažaljenja nego pod čednim krovom roditeljske kuće. Pače pod očevim tirjanstvom slobodnije je živjela negoli u svijesti, da je neljubljena supruga Đure Brandnera. Jedina utjeha bio joj je srdačan odnos prema svekrvi. U zbilji ona joj je postala milom kćerkom. Obje gospodje isto su osjećale jedna prema drugoj.

Đuro gledao je gotovo sa zavišću, kako se Katica nježno i milo trudi oko njegove majke. On ju je uopće neprestano promatrao. Ako bi htio sumnjati, da li ona uopće ima srca, moralo mu je oduzeti svaku sumnju njezino ljubezno nastojanje oko njegove majke. Nije mu bilo moguće da nađe ključ do njezina srca uza sav trud, koji je u to uložio. Uza sve to produbljivala se njegova sklonost spram nje.

Nikada nije mislio, da bi još jednom mogao prema kojoj ženi tako toplo i duboko osjećati. Njegova nekadanja ljubav spram Lote prošla je kao san. Ali to što osjeća za Katicu uvijek će trajati, to je plemenitije, čistije i bolje. Istom sada je dokučio pravu bit ljubavi.

On je Katicu tako jako volio, da je počeo njezinu sreću više da cijeni nego svoju. Boljelo ga je, da ne može ništa učiniti, što bi je usrećilo. S potajnim ganućem često je promatrao njezino blijedo, slatko lice. Kad bi ga pogledala svojim plahim pogledom, kad bi joj zlatnoga sjaja oči s nekim zago-

netnim, čeznutljivim izražajem zalutale nekud u daljinu, sav svoj život mogao bi založiti u njezinu sreću — i za jednu nježnu riječ ljubavi i predanosti s njezinih usnica.

Tako su prolazili mjeseci.

Već je zima nastupila, pa je Đuro imao kada da sjedi kod kuće. Već prvih dana studenoga bilo je snijega i leda. Tada nije bilo vani nikakva posla. I u tvornici je bila sada tišina, konzerve su već davno odaslane; sada su obavljane samo naknadne narudžbe.

Đuro je sada sjedio dulje i češće s gospođama, a kod kuće često je u njemu nepodnošljivo bjesnila bolna nestrpljivost.

Jednoga dana bio je sam sa svojom majkom. Oni nisu znali, da Katica stoji na prozoru u susjednoj sobi i sanjarski gleda sniježne pahuljice, koje su gusto padale. Katica je slušala, kako se Đuro nemirno šeće gore dolje i upravo se spremala da ode prijeko k materi i sinu, kad iznenada izbije Đurina nestrpljivost. Sasvim dobro je čula, kad je kazao:

„Ja nijesam nikada smio da se po drugi put oženim, majko, jer sam u drugom braku nesretniji nego u prvom".

Katica zadrhta kao pod udarcem i teturajući ispruženih ruku kao na obranu odleti bez riječi kroz više soba, da nestane konačno na jedna udaljena vrata.

Kao slomljena baci se u svojoj sobi na divan i zastenje u gorkoj muci. Sada je bila posve nemoćna i slomljena, sada je eto iz njegovih rođenih usta čula, da je Đuri samo na teret, da ga je unesrećila.

Kako bi posve drukčije mogla biti poučena, da nije u slijepoj žurbi pobjegla, da je pričekala i prislušala razgovor između majke i sina.

Kad je Đuro svojoj bolnoj nestrpljivosti brzim riječima dao maha, sam se toga prestrašio, jer je

njegova majka preplašeno podigla glavu i blijeda ga pogledala.

Bez daha i šuteći ukočeno su gledali jedno vrijeme jedno drugom u oči. Ni jedno od njih nije slutilo, da je Katica čula te riječi i od njih pobjegla. Istom iza duljeg vremena Ana Brandnerova prijeđe rukom preko čela kao da hoće da otjera nešto mučno.

„Moj sine — što mi kažeš, vrlo me plaši i pogađa me posve nepripravnu, kao grom iz vedra neba", reče lagano i smeteno. „Ja sam se uljuljala u lijep san, da je kod vas sve u najljepšem redu, da ti je Katica draga i da je voliš. Zar je tako teško voljeti to lijepo, divno stvorenje?"

S dubokim uzdahom stane Đuro pred majku i uzrujano odstrani kosu s vrelog čela.

„Upravo to i jest, majko. Ja volim svoju suprugu, volim je od sveg srca i duše — ti ni ne slutiš, kako je ja volim. U tom nije težina stvari, što nijesam sretan, krivo si me razumjela. No Katica mene ne voli! Ona prolazi kraj mene hladno i plaho, uklanja mi se, gdje može, a moje nježnosti njojzi su muka. — Ali ne — zaboravi, što sam u svojoj žestini rekao. Opet sam se dao zavesti svojom vrelom krvlju. Prava je ludost, što ti tim ogorčavam život".

Ana Brandnerova duboko uzdahne. Samo na časak ju je preplašio. Sada se pače poigravao oko njenih usnica vragoljast smiješak. Toga Đuro nije opazio, on je opet išao po sobi gore dolje.

Njegovo prizannje, da voli Katicu, oslobodilo ju je pri prvom pokliku svakog straha. Kada je dosada koji put opazila, da između mladih ljudi nije sve onako, kako bi željela, mislila je, da je razlog u tom, što Đurino srce još nije obračunalo s ljubavlju prema prvoj ženi. Sada ju je njegovo priznanje ispunjavalo velikom, potajnom radošću. Jer da Katica voli njezina sina, doznala je to lukava gospođa već odavna po raznim potajnim znakovima, premda je to Katica plaho nastojala da prikrije. U takvim slučajevima žene se međusobno razumiju kao po nekim tajnim znakovima. Da se Đuro ne će trajno opirati Katičinoj milini i draži, njezinu čistom biću i ljepoti, podsigurno je očekivala i tako je mlade ljude mogla prepustiti samima sebi.

„Samo se ne miješaj u takve nježne odnose, to mora doći samo od sebe", rekla je sebi.

Tako se njezina nada ispunila i njezin Đuro, čovjek vrele krvi, temeljito se upalio.

Ona se u sebi veselila. No kako je bila razumna i lukava, čuvala se, da u to traženje i čežnju između njih oboje ne baci koju riječ, koja bi mogla poplašiti onu draž, što ih je privlačila jedno drugom.

Neka Đuro sam nađe put do srca svoje žene. Da se Katica osjećala neljubljenom i zato prema Đuri bila povučena, već je vidjela. I upravo ta povučenost podigla je Katicu u cijeni u njezinim očima. Njezino vladanje i odobravala je i razumjela. Znala je i to, da za njezina sina ima draži samo ono, što mu se uskraćuje. Tako su muškarci već stvoreni. Oni žele da se muče i bore za ono, što ih treba da usreći.

Između majke i sina dugo je potrajala šutnja. Napokon mirno reče stara gospođa:

„Dragi moj Đuro — Katica je žena, oko koje se isplati truditi se. Ako te ona zbilja još ne voli, ipak će to biti jednoga dana. Njezino srce, hvala bogu, nije sklono nijednomu muškarcu. A ja mislim, da ti ne će biti teško da osvojiš nezaposjednutu utvrdu. Više ti ne mogu reći. To su stvari, koje se samo vas dvoga tiču i u koje treći ne treba da se miješa, ako ne će da ne nanese štete. A mi oboje posve ćemo zaboraviti, što si malo prije nadrobio u ljutnji i nestrpljivosti".

Đuro joj sjedne sučelice i uhvati je za ruku.

„Hvala, majko, to je bila prava riječ. Imaš pravo — za ženu, kao što je Katica, isplati se boriti. Od

svega srca sam ti zahvalan, što si mi Katicu izabrala za ženu. Nijesam ni znao, kako se vrijedan, mio stvor krije u maloj zakupnikovoj Katici. Zar ne, majko, ona je slatka, divna žena?"

Majci ovlaže oči i pogladi ga po čelu.

„Jednom će se tvoja sreća usidriti u sigurnoj luci," reče ona lagano.

Gospođa Ana Brandnerova, kad je bila nasamu, zrelo je o svem tom razmišljala. Rezultat toga razmišljanja bilo je uvjerenje, da je sada jedno vrijeme nepotrebna u Brandnerhofu. Sada ne smije nitko da bude na putu mladom paru. Oni moraju biti sami, posve sami. Ana Brandnerova nije rado ostavljala Brandnerhofa, ali koju žrtvu ne bi ona dragovoljno podnijela za svog sina!

Sjedne za stol i napiše pismo sestri u sjevernu Njemačku, neka je očekuje na dulji posjet

Idućeg dana reče mirno kod stola:

„Draga djeco, budući da se Katica pokazala vrijednom domaćicom u Brandnerhofu, mogu i ja jednom da nastupim odulji dopust. Već godinama moli me sestra za dulju posjetu. Htjela bih da opet jednom vidim svoj kraj i da osvježim uspomene. Dosada nikada nijesam mogla da budem dugo vremena slobodna. No sada zastupat će me moja kćerkica; i ja mogu mirne duše da otputujem. Već sam se najavila za kraj ove nedjelje."

Katica se nije voljko osjećala pri pomisli, da će dan na dan biti s Đurom nasamu, upravo sada, gdje je on tako mnogo kod kuće. No tim više bio je Đuro zadovoljan s putnim namjerama svoje majke. On je naslućivao razloge za tu naglu odluku i bio joj je vrlo zahvalan.

I tako je gospođa Brandnerova otputovala malo dana iza toga.

* * *

S tisuću blagoslova otišla je stara gospođa iz Brandnerhofa Ona se nadala, da će na povratku

zateći sjedinjen par u sreći. Svakako je željela da po mogućnosti što dulje izostane, da dadne što više vremena mladima, da se nađu.

Kad se opraštala s Katicom, jedan čas ostale su same. Ana Brandnerova uhvati snahu za glavu i reče joj sa smiješkom:

„Brini mi se za sve kćerkice, i za Đuru, jesi li čula?"

Katica porumeni.

„Budi bez brige, draga majko, ništa mu ne će faliti."

„Da, da, dijete," odgovori gospođa Brandnerova, „znam već, da ćeš se dobro brinuti za njega. No budi malo vesela i zadovoljna, kako dolikuje tvojim mladim godinama. Ti si previše ozbiljna za tako mladu ženu. Đuri će dobro činiti, ako ga malo razveseliš."

Ana Brandnerova nije slutila, koji je smisao dala Katica njezinim riječima. Ona nije znala, da je Katica čula Đurin zlovoljni poklik i da ga je držala jako nesretnim

Katica bila je uvjerena, da ne će imati snage, da Đuru razveseli. To ipak nije rekla svojoj svekrvi.

Pošto je sada s Đurom dnevno bila sama, žurila se još više nego inače od jednog posla na drugi, samo da dugo ne bude nezaposlena u njegovu društvu.

On je to dopustio jedno vrijeme i držao se što više povučeno. No kadšto zgrabila bi ga neka pokretna sila, pa bi skočio i tražio je po cijeloj kući.

Jednog dana našao ju je gore u velikoj sobi za rublje. Ona se nalazila posve sama unutra, a stajala je na niskim ljestvama, da velike kupove rublja stavi u gornji dio ormana.

Brzo se nađe kraj nje i oduzme joj velik kup rublja.

„Ti ćeš sebi naškoditi, Katice. To je preteško za tebe. Zašto se s tim mučiš?' reče on žurno i naglo

I protiv njezine volje skine je s ljestava i sam postavi rublje u pretinac.

„Je li to pravo mjesto?" zapita smiješeći se.

Ona potvrdi samo glavom. Crvenilo i bljedoća mijenjali su se opet na njezinu licu i oborenih očiju okrene se drugom svežnju rublja.

Jedno vrijeme šuteći ju je promatrao. Napokon reče pristupivši k njoj:

„Reci mi, Katice, moraš li ti cijeli dan biti tako zaposlena? Mnogo toga što sama radiš, mogla bi prepustiti služinčadi. Jedva si priuštavaš vremena za jelo. Ni časka te nikad ne vidim skrštenih ruku, a nikad nemaš vremena, da sa mnom naklapaš. Zašto radiš bez odmora i počinka? To ti doista nije potrebno, u nas ima dosta služinčadi."

Katica je instinktivno osjećala, da joj Đuro želi da kaže nešto dobro, prijateljski. On je prema njoj uvijek bio dobar, možda upravo iz osjećaja, da ona ništa nije mogla učiniti, što je on uz nju bio nesretan. On se usiljavao neprestano, da je prijatno susreće, usiljavao se pače i na nježnosti, koje je kadšto imao prema njoj.

Kod tih misli krv joj buntovno navre u glavu i bez dugog premišljanja zaključi, da tom nesnosnom stanju učini kraj. Među njima moraju biti čisti računi odmah sada, ovoga časa, da se on oslobodi muke, koju je sebi preduzeo, a ona da ne mora podnositi, da je on muči usiljenim milovanjem.

Ona grčevito stisne zube i uspravi se, onda ga pogleda ozbiljno i reče što je mogla mirnije:

„Pa ipak, Đuro — meni je to potrebno — ne ću zabadava da jedem kruh u tvojoj kući. Ja samo mojim radom stičem pravo, da živim u Brandnerhofu."

On ustukne pogođen i ukočeno se zagleda u njeno blijedo, uzbuđeno lice.

„Pravo — da živiš u Brandnerhofu, Katice — kakve su to lude riječi? Zar ti to prav istom moraš steći? Ti si moja žena i kao takva gospodarica u mojoj kući."

Ona grčevito zalomi rukama.

„Da — tvoja žena — koju ti je majka izabrala za domaćicu, po svoj prilici protiv tvoje volje. Znam, da si me uzeo za ženu bez ljubavi, i ja — da — i ja sam bez ljubavi postala tvoja supruga — i zato zapravo nemam prava, da budem ovdje."

Ovo sve brzo izgovori i duboko uzdahne, kad je svršila

On problijedi. Od svega, što je rekla, jedno mu se duboko usjeklo, da je za nj pošla bez ljubavi. Tim mu je čisto i bistro rekla, da ga ni sada ne voli. On stisne usnice i nasloni se na veliki stol za rublje, što je bio između njih. Jedno vrijeme gledao je preda se namrštena čela, zatim se uspravi i reče svladvajući se:

„Katice — zašto si onda pošla za mene, kad me ne voliš? Na vanjske prednosti nijesi gledala, o tom sam osvjedočen. Jesu li te prisilili, premda me je majka uvjeravala, da se to nije dogodilo?"

Ona se pogladi po čelu i smiri drhtave i uzbuđene svoje živce.

„Da li su me prisilili?" upita gorko. „O, ne riječima ne, tvoja majka to nije mogla znati. No svakim pogledom, svakom misli, stiskom ruke prijeteći se prisilio me moj otac. Ti ne poznaš moga oca, kao što ga ja poznam, kao što ga poznamo svi kod kuće. On mi ne bi nikada oprostio, da sam odbila prosidbu gospodina plemenitog od Brandnerhofa A moja majka — ona me je silila svakim bojažljivim dahom, svojim bespomoćnim suzama, ona me je zaklinjala svojim pogledima. U njezinim očima bila je to velika sreća, što mi se pružila. A majka morala bi sa mnom trpjeti očevu srdžbu,

da nijesam pristala, kako sam mislila. No ja sam se bojala budućeg života kod kuće, prijekora očevih i suza majčinih. Pa jer sam znala, da me ni ti iz ljubavi ne prosiš, jer sam osjećala, da ti ne čezneš za mojom ljubavi, rekla sam sebi — da ti ništa ne ću uskratiti, ako bez ljubavi postanem tvojom ženom. Pa meni nije ni preostalo ništa drugo. — Ja ti to velim samo zato, jer je za nas oboje tako najbolje, ako smo u tom pogledu načistu i jer ne ću da misliš, da moraš prema meni pokazivati čuvstva, koja ne osjećaš. Ti ne treba ni na što da se siliš, ja te previše poštujem, a da ne bih znala, da ćeš me shvatiti i cijeniti moju iskrenost. Već davno htjela sam ti to da kažem, ali nijesam za to imala srčanosti. Uvijek me neizrecivo muči, da se siliš na nježnosti prema meni, a ja ih ne mogu da uzvraćam. Daj da učinimo kraj tom strašnom stanju. Budi naravan prema meni, ne moraš se pretvarati. Svakim dahom bit ću ti zahvalna, ako u meni ne vidiš više, negoli ti mogu da budem. Vjerno i zdušno spremna sam da ti služim, sve svoje dužnosti izvršivat ću što bolje mogu — no nemoj me mučiti tvojim usiljenim milovanjem."

Sve to izgovorila je u postepenoj uzbuđenosti prije svega obuzeta željom, da omogući za njega pa i za sebe podnošljiv život. Radi nje neka se on ne osjeća nesretnim.

Đuro je nijemo, blijed u licu i žarkih očiju slušao. Neizreciv bol stisnuo mu grudi. Sada je mislio, da razumije sve njezino neobično vladanje. Dakle je ipak bila prisiljena na taj korak. Kad bi Katica malo bolje poznavala svijet i ljude, ne bi nikako došla na misao, da se Đuro mora siliti na nježnosti, on, koji se neprestano morao susprezati, otkad mu je postala ženom, da je ne zaplaši svojom nježnom silovitošću.

Đuri je sada samo jedno bilo važno — da ga Katica ne voli i da se s tim izgovorom hoće da obrani od njegova milovanja

„Ti me dakle ne voliš i moje nježnosti su ti mrske?" zapita sileći se na mir.

Ona stisne ruke na srce.

„Svakako me ponizuju," reče resko ni ne sluteći što mu je tim učinila. Ona je naprotiv mislila, da je njemu kao i sebi stvorila neko olakšanje.

On se oštro uspravi i naglo se pogladi po čelu. Tada reče koliko je mogao mirnije:

„To mi nijesi zaludu rekla, Katice. Ja ti više ne ću proti volji dosađivati mojim nježnostima. Oprosti mi, ako sam to dosad činio, nijesam znao, da kod toga trpiš. Žalim te, što si prisiljeno postala mojom ženom. Za tebe imam još samo jedno pitanje pa da bude sve jasno: da li ti je ko drugi draži nego ja?"

Ona je stajala pred njim sva klonula, hrabrosti je nestalo, sada je rekla što je morala, da mu skrije svoju ljubav i da mu dadne slobodu obzirom na svoju nutarnjost. Lagano zaniječe glavom, dok joj je žarka rumen udarila u lice.

„Ne".

„I nikada nijesi nikoga drugoga voljela?"

Opet zaniječe glavom.

„Reci mi iskreno", silio je on, „ja moram to da znam — radi tebe".

„Iskreno sam rekla — ne", reče tiho, no odlučno.

„Hoćeš li, da budeš slobodna?"

Ona zalomi rukama, a krupne suze poteku joj niz lice.

„Ako ti ne smetam, ne tjeraj me. Bojim se kuće. Sa zebnjom i drhtanjem približila bih se ocu, ako me otpraviš kući."

Toplo saučešće obuzme ga prema njoj. Odsada mislit će samo na njezinu sreću. Približi joj se i uzme je za obje ruke, koje nježno i lagano poljubi.

„Zar tebe otpraviti? Ne, dijete, primiri se. U Brandnerhofu imat ćeš siguran dom, dok sama ne zaželiš da odeš", reče dirljivo.

Onda ispusti njene ruke i brzo izađe. Sada je morao sam biti sa svojim bolom. Sada je istom pravo osjetio, kako voli Katicu, sada, kad je izrekla, čega se pribojavao, da ga ne voli i da je postala njegovom ženom pokoravajući se sili.

Katica se bez snage spusti u stolicu, kad je ostala sama. Sada nije shvaćala gdje je našla srčanosti, da mu to sve kaže. Mislila je, da će sebi pribaviti zadovoljštinu, ako mu uzmogne da kaže: „Ja te ne volim." Cijelo vrijeme palio ju je stid, da ga mora voljeti i da je njegovo milovanje na vlastitu muku napunja uvijek novom čežnjom. Misao, da bi on mogao opaziti nešto od njezinih osjećaja, prisilila ju je na laž: „Ne volim te."

A sada, kad je smogla jadne snage za tu laž, osjećala se kao slomljena. Nije ju ispunjavala zadovoljština, nego bijesan bol, gdje je sama presjekla svaku vezu izmedju sebe i njega. I brižno pitanje: „Što će biti sada, jesi li mu doista iskazala dobročinstvo, što si tako osorno odbila njegovo dragaanje?" nemirom joj je ispunjavalo dušu.

Što će on sada o njoj misliti, kako o njoj suditi?

Bojala se prvoga sastanka s njim poslije ovoga razgovora.

No nije bilo uzroka da se boji. Đuro joj je sve olakšao, koliko je samo mogao. On ju je susreo mirno i prijateljski, bio je uljudan i susretljiv i ni jednom riječju nije spomenuo prizora u komori za rublje.

„Mi ćemo biti, Katice, dobri prijatelji", samo joj je rekao i pružio ruku.

Tada je svoju ruku stavila u njegovu odahnuvši, kao da joj je kamen pao sa srca, a iz preplašenih očiju nestalo joj je straha.

Naoko započeo je između njih bolji odnos. Katica više nije bojažljivo bježala iz njegova društva. Njom je ovladao neki mir, premda se pod tim mirom krilo na tisuće boli.

Đuro je nastojao svojim vladanjem da pokaže, da se na nju ne ljuti i da je dostojno poštuje radi njene iskrenosti. Ona mu je zavhaljivala s mnogo obzira ispunjavajući sve njegove želje.

U Đuri započe se, pošto mu se bol izbjesnio, javljati tiha nada, da će jednom steći Katičinu ljubav. U sebi je govorio tješeći se, da je Katica svojom izjavom zapravo samo potvrdila, što je odavna već sam osjetio. Da ga ona ne voli, opazio je na njezinu vladanju. Zar nije svojoj majci priznao, da bi se isplatilo boriti se za Katičinu sklonost? Što je dosada zapravo učinio, da zadobije njenu ljubav? Ništa — posve ništa. On je pustio da majka za njega prosi, a sam nije ništa učinio, da mu ona postane ženom. U kakvoj se neprilici našla Katica pri toj prosidbi, očito mu pokazuje njezina bojazan, da je ne otpravi kući.

Kad pomisli na suze njezine nemoći, na njezine oči pune straha, kad ga je molila: „Ako ti ne smetam, ne tjeraj me", obuzme ga ganuće kao nikada još.

I odsada potpuno je promijenio svoje vladanje spram nje. Sada je istom ozbiljno započeo da je snubi, i to nježno i s mnogo obzira, kao čovjek, koji hoće istom da stekne sklonost svoje drage.

Katica nije znala, kako da sebi protumači njegovo vladanje. Bojažljivo ispitivala je kadšto u njegovim očima, da li se on u sebi ne ljuti na nju. No uvijek susretala je samo tople prijateljske poglede. Samo kad nije vidjela, sijevnuo bi žar njegove vrele krvi iz očiju prema njoj, jer je ona iz dana u dan postajala ljepšom i dražesnijom, a on se morao mnogo da svladava da ostane miran.

Sebi je govorio, da je prije svega nikada više ne smije da prestraši, ako hoće da predobije nje-

zino srce. Ona se istom mora da smiri, mora se naučiti, da bude prema njemu povjerljiva i da izgubi svoju plahost.

Sasvim iznova mora da započne, mora da učini, da ona zaboravi na ono što je bilo. Kao barbarin čini se sam sebi, kad sada razmišlja, kako se prema njoj ponašao.

Zar da se kao od nužde ne zatvori narav, kao što je njezina, kad on ravnodušno šalje svoju majku u prosce? U kako čudnom svijetlu mora da se prikazao, kad je dopustio, da mu majka pročisti put od svega što je neugodno?

Onda mu je doista bilo svejedno, što o svem tom misli zakupnikova Katica. Dakako on nije ni slutio, kakve je ona fine, senzitivne naravi.

Kako je morala da trpi zbog te poslovne vjeridbe, koliko ju je borbe stajalo, da pristane na vezu s njim!

Uvijek je iznova razmišljao o kratkim svojim zarukama. Sjeća se još i danas, kad se pretvarao tobože radi interesa nad njom, da ga je odmah prvi dan zapitala: „Zašto ne budeš iskren?" Onda ga je prvi put zastidila.

Zar mu već to nije moralo pokazati, da ona nije nikakvo obično, svagdanje stvorenje? Sad mu i to pada na um, da je upitala njegovu majku: „Zašto je vaš sin upravo mene izabrao, pa zašto sam nije došao?" Sve to vidi sada u sasvim drugom svijetlu nego prije.

Pa onda onoga jutra u jagodnjaku, kad ju je u navali svojih osjećaja kao despota povukao u svoj naručaj! I sada još osjeća, kako je drhćući ležala u njegovu naručaju. A bila je na smrt blijeda. Kako surovim morao joj se on pričiniti onoga časa. Nikada prije nije našao za nju prijazne riječi,, a jer mu je ćutilo iznenada tražilo, da nju, kao pupoljak svježu, privuče k sebi, brutalno je iskalio svoje gospodsko pravo. Doista, bio je surov, jer je tada

još nije volio. Istom poslije toga susretaja probudila se u njemu ljubav.

Đuro je strogo sebi sudio. Bez milosrđa predbacivao je sebi sve svoje pogreške. Nastojao je da shvati Katicu, što je sve motrio iz njezina položaja. Kod prve njegove žene nije bilo potrebno, da pazi na svaki nježni, senzitivni micaj. Stoga je i mislio, da to nije potrebno ni kod Katice.

Doista ne treba se čuditi, što se bojala njegovih nježnosti. On će trebati mnogo vremena, da popravi svoje pogreške i da izbriše prve utiske. No on se uvjeravao, da će imati toliko ustrpljivosti. Ona treba da ga sada upozna s druge, bolje strane. A budući da joj niko nije bio u srcu, ne treba da gubi svu nadu.

* * *

Katica je opet jednom pošla kući da pohodi majku i sestre. Obično je za takav pohod odabirala vrijeme, kad je znala da oca nema kod kuće. Premda je on sada prema njoj bio uvijek vrlo prijazan i s njom se šalio na nekakav dobroćudan način, ipak je bila vesela, da se s njim ne mora susretati češće nego je potrebno.

Majka se uvijek vrlo veselila, kad je dolazila na koji čas. Doduše mogla je ona Katicu pohađati u Brandnerhofu, kadgod je htjela i uvijek je bivala dočekivana s veseljem i ljubavlju, no ona je imala tako malo vremnea i dolazila je vrlo rijetko. Sada je trebalo, da Katičin posao drugi obave.

Danas zatekne Katica pastora Seltmanna. On se odmah iza toga oprosti, jer je htio da pohodi jednoga bolesnika.

Jelka ga je ispratila. Njoj se oči sjale i lice žarilo, a Katica je razabrala, da joj sestra izgleda tako mlada i lijepa, kao što dugo već nije bilo.

Dok su pastor i Jelka bili vani, uhvati majka vesela lica Katicu za ruku.

„Draga moja Katice — nova, velika sreća nas čeka. Treba da to odmah doznaš — pastor Seltmann i Jelka zavoljeli su se. Sutra će da je zaprosi kod oca."

Katica se od srca radovala, te kad je Jelka ušla u sobu, pohiti joj ususret i veselo je zagrli.

„Ja ti još ne želim sreću, draga moja sestro — ti znaš, majka onda ima rđave slutnje. No veseliti se već mogu, što se vjeriš sa Seltmannom. On je jako mio, krasan čovjek i kraj sve svoje prostodušnosti jako otmjen u mišljenju i djelovanju."

Jelka potvrdi sva zasjana od sreće.

„Doista, Katice, tako je. Ja sam usudu tako zahvalna, što je on mene, upravo mene odabrao za ženu. Pomisli samo, kad sam ga sva u strahu zapitala, da li ga ne smeta moje šepanje, odgovorio mi je: „Upravo ono me je, Jelka, primamilo." Vidiš, što sam uvijek držala najvećom svojom nesrećom, to je baš pomoglo mojoj sreći."

Katica se smiješila vlažnih očiju. Jelki se s čela odsjajivala sreća.

Sada uđe u sobu i Marija sa poslužavnikom za kavu. Ona je u kuhinji priredila kavu i sada je prostrla stol.

„Sada bih još željela takvu sreću za Mariju, kakvu ste vi dvije našle", reče majka gladeći svoju najstariju kćerku po licu s mnogo ljubavi. Marija se blago i rezignirano nasmiješi.

„Jedna od nas mora kod tebe da ostane, majko, a stara usiđelica pripada porodici da pokaže njezinu stalnost", našali se.

Katica je zamišljeno gledala u lice Marijino. Nije li ona na posljetku najbolji dio odabrala? Ona je barem nutarnjošću svojom slobodna.

Tu misao odagna od sebe.

„Kako će to biti, majko, kad i Jelka ode od kuće? Ti i Marija pa samo s jednom djevojkom ne ćete sve moći same da obavljate? Otac će vam

svakako morati da uzme pomoć. Pa i tebe treba što više čuvati," reče ozbiljno.

Majka se zabrine.

„To će teško ići, Katice. Ne vjerujem, da će to otac učiniti. Svakako ja se ne usuđujem, da ga za to molim."

„Onda ću mu ja reći, majko. Hoćeš li da se posve ubiješ?"

Majka bojažljivo potrese glavom.

„Oh, ne, pusti to — on tako lako postane zle volje, to već znaš. Prije Uskrsa Jelka se ne će vjenčati, a poslije Uskrsa doći će Valy kući. Ona će onda biti prevelika za školu, a mi ćemo dobiti novu pomoć."

„Ali, majko, Valy hoće da položi ispit za učiteljicu! Ona nema baš nikakva veselja za kućni posao, a mene je zdušno molila, da se za nju kojom riječi zauzmem kod oca."

Majka je pogleda prestrašeno.

„Ah, to stoji silu novaca, a otac nije za tako što. Jedva sam za vas isposlovala višu djevojačku školu."

Katica zagrli majku.

„Jadna majčice, jedva si se riješila jedne brige, već dolazi nova. No ja sam Valeriji dala riječ, da ću s ocem o tom govoriti, i ja je hoću da održim. Onda ću mu odmah objasniti radi druge služavke."

Majka uzdahne.

‚Počekaj barem do iza Božića, inače ćemo svi morati da trpimo zbog očeve rđave volje," reče Jelka.

„Doista, Jelka ima pravo!" poviče majka, vesela radi odgode.

„Dobro dakle, ja ću pričekati, dok prođu blagdani. A udesit ću zgodan čas. Možda ću oca pozvati na dobar doručak u Brandnerhof, da vi kod praska budete daleko od hica."

Majka je htjela da je ukori radi takva bezobzirnog govora prama ocu, no sve tri kćeri gledale

su je smiješeći se. A nasmijana lica vidjevala je jadna majka vrlo rijetko. Tako i zašuti.

Još pola sata sjedile su skupa. Katica morala je da pripovijeda o Brandnerhofu i svom mužu, no zadržavala se pri vanjskim prilikama.

Kasnije došla su braća iz rasadnika, a bili su i gladni i žedni. Oni su Katicu prijazno pozdravili i stali se diviti njezinoj lijepoj opravi i krznom obloženom ogrtaču. Kako otac nije bio nazočan, bili su i oni otvoreniji i slobodniji. Katica morala je da pomisli, kako je pouzdanije i zgodnije kod kuće, ako nema oca. Tu misao nije izrekla, jer bi majka bila tim razljućena i ožalošćena. Kad se opraštala nešto kasnije, reče na rastanku:

„Sutra idem u grad pa ću odmah povesti sa sobom Valeriju."

Majka se smiješila.

„Ti ćeš razmaziti Valeriju. Otkad si je nekoliko puta povezla u kočiji, odonda joj kola za mlijeko nijesu dosta dobra kao prevozno prometilo."

Katica se smijala.

„Ah, majčice, za tim kolima za mlijeko nikada se ona nije otimala. To je uvijek bila ranjava točka u njezinu životu. Dopustite stoga i njoj i meni to veselje. Pa ne budite zabrinuti, ako Valerija ne dođe odmah kući, ja ću je do naveče zadržati u Brandnerhofu i dovest ću je sama kući, da mojoj Jelki čestitam. Dotada bit će zaruke perfektne."

„Hoće li tvom mužu biti pravo, što ćeš tako dugo zadržati Valeriju kod sebe? Ne smeta li ga njezna preglasna narav?" upita majka.

„Ne, ne, majko, on se slaže s Valerijom i rado se peckaju međusobno. Budi samo bez brige."

S tim riječima Katica ode.

Kad je iza toga kod kuće pri večeri sjedila svomu mužu nasuprot, ipak ga zapita:

„Ja ću sutra, kako idem u grad da kupim potrebne stvari, povesti sa sobom Valeriju. Smeta li te, ako je od ručka do naveče zadržim kod sebe?"

Đuro je smješeći se gledao u njezine oči pune molbe. Znao je, kad ga ona tako gleda, da bi joj bezuvjetno ispunio svaku želju. Pritom duboko uzdahne. Kako je bila lijepa, dok su joj se oči tako zlatno krijesile, a crte lica joj se tako razmekšale. Teško, vrlo teško bilo mu je, da miran ostane na svom mjestu.

„Valerija me, Katice, sigurno ne smeta. Pa sve kad bi to i bilo, nimalo se na to ne moraš da obazireš. Ti možeš u Brandnerhofu raditi što hoćeš, možeš goste pozivati, ako to želiš. Uvijek zaboravljaš, da si ti gospodarica Brandnerhofa."

Ona brzo zaniječe glavom.

„Ne, ne, nijesam ja to. Tvoja majka ovdje je gospodarica, ja se ne mogu takvom osjećati. Pa sve kad bi to i bilo, ne bih nikada pozvala goste, koji bi tebi bili neprilični."

On se dobrodušno smijao.

„Kod Valerije za to se ne moraš bojati, ona mi je vrlo ugodno društvo."

„Premda je tako divlja i glasna?"

„Premda — ili upravo radi toga. U toj djevojci vrije život i zdrava, jaka volja. Mislim, da će ona tvom ocu štošta još prirediti, a nju ne će tako lako slomiti."

Katica uzdahne.

„Ah, ti ne znaš, kako on razumije da slomi svaku volju — pa da je ne znam kako jaka."

On je preko stola uhvati za ruku.

„I tebe je slomio. Znam, da si i ti prije bila vrlo vesela i obijesna. Valy mi je pripovijedala, kakve ste vi vesele šale provodile."

Katica pocrveni i izvuče svoju ruku iz njegove.

„Ah, Valy je mala brbljavica."

„U svakom slučaju mora da na nju djelujem vrlo povjerljivo, inače mi ne bi sve povjeravala."

Ona se smiješila, a taj smiješak zatvrtio mu mozgom. On se uhvati za naslon svoje stolice, kao da se mora uzdržati.

„Ona je uvijek čeznula za tobom.“,“ reče Katica malo vragoljasto, što ga ushiti.

„Tako? Zar ste kadgod o meni govorile?“ upita naoko ravnodušno.

Katica živahno kimne glavom zaboravljajući na svoju povučenost, dok je on bio naoko miran.

„Često! Uvijek si za nas bio zanimljiv,“ izmakne joj, no onda jako pocrveni i brzo doda: „Mislim Valy. Ona je u tebi gledala kraljevića iz priče.“

„Naravno, samo Valy“, reče malo gorko. „Ne treba da to tako naglašuješ.“

Srce joj skoči u grlo.

„Da on zna,“ pomisli zgrozivši se, „kako sam za njim uvijek vrlo čeznula!“

Ona brzo promijeni predmet razgovora, a on na to pristane. On je nastojao oko toga, da zabava ne prestane.

Ovako osamljene večeri s Katicom, otkad je majka otišla, činile su mu se uza sve to ipak kao nekim slatkim, tihim čarom opredene.

Poslije jela sjela bi Katica s ručnim radom uz veliki okrugli stol u sobi. To je bio božićni dar svekrvi, koji je sada radila. Đuro bi sjedio prema njoj i neprestano je promatrao iza kakve knjige ili novina.

I neprestano je na njoj otkrivao nove ljepote. Fini profil, vedro čelo, divna, jaka kosa, nježna jajolikost u licu — sve ga je zanosilo. Jednom su ga osobito zadržale gizdave ružičaste uši, drugi put plemenita crta sagnuta vrata. Onda je opet mogao s mnogo pobožnosti da promatra vitke, okretne ruke. Uvijek bila je obučena lijepo i pristalo, bilo to jednostavno ili skupocjeno. Ana Brandnerova izdašno je snabdjela svoju snahu lijepim opravama. No najljepše na njoj bile su ipak lijepe oči. Kako ih je stalno držala spuštene na poslu, upravljao je na nju katkada po koje pitanje.

Kad bi ga izatoga naglo pogledala s nešto plahim izražajem, postalo mu je voljko i toplo oko srca i nije mogao vjerovati, da bi njegov trud oko nje ostao jalov.

*
* *

Idućega jutra, kad je Katica došla k doručku, da kao obično pregleda, je li sve u redu prije nego Đuro dođe, zamijeti neobično napadan miris.

Zabezekne se. Neka nejasna uspomena uznemiri je. Nije li to onaj isti gnjusni, zagušljivi miris, što ga je zamijetila u Ostende na Đurinoj rastavljenoj ženi?

Ali kako bi taj miris dospio amo kod stola? Ona podigne fini nosić i srkne zraka. I tada osjeti posve očito, da se taj zagušljivi miris rasprostire od pisama, što su ležala na stolu. Nehotice uzme pisma, što su stajala kraj Đurina mjesta i prinese ih k nosu. Jako i napadno osjeti parfim.

Pregleda pisma. Bila su to samo poslovna pisma. Samo jedno između njih izgledalo je drugačije. Bilo je to pismo u nježnoj jorgovanovoj boji i uska, duguljasta oblika. I to pismo bilo je tako jako parfimirano.

Neobično uznemirena ogleda ga Katica. Naslov je napisan ženskom rukom, a žig je odavao, da je bilo predano u Münchenu. Od Đurine majke doznala je jednom, da njegova rastavljena supruga živi u Münchenu. Brzo, kao da je pali, stavi pismo među ostala i baci ih na mjesto. No u srcu ju je boljelo, kao da nož ide kroza nj. To pismo dokazivalo joj je, da je Đuro u nekoj vezi sa svojom prvom ženom.

Instinktivno protare ruke kao da mora da uništi svaki trag parfima i pristupi k prozoru.

Odmah iza toga uđe Đuro. On je već bio vani i donio je sobom divan, svjež miris po snijegu.

Stisnuvši ruku pozdravi Katicu, a tako je sada uvijek činio, da je nije poljubio u ruku.

„Dobro jutro, Katice! Jesi li dobro spavala?"
„Hvala, vrlo dobro. Po svoj prilici i ti? Ti si već bio vani pa ćeš biti gladan i žedan", odgovori ona puneći šoljicu.
„Doista, prijat će mi", reče i sjedne njoj nasuprot.
Katica ga je posluživala i pritom primijetila, da je iznenada udahnuo zraka ispitujući.
„Ovdje nešto neobično miriše. Imaš li na sebi parfima, Katice? upita neprijatno On nije podnosio parfima, kao ni Katica. Radi toga se često posvadio s prvom ženom, jer se ona rado jako parfimirala.
Katica ga i ne pogleda i zaniječe glavom.
„Nemam — ja se nikada ne parfimiram", odgovori tiho.
Đuro je međutim otkrio, odakle dolazi miris. Jedan časak kao zatečen zagleda se u pismo jorgovanove boje. Zatim mu naglo pocrveni čelo i sa strane brzo pogledavši na Katicu neopazice stavi ga u nutarnji džep, a da ga ne otvori. Premda Katica nije u njega gledala, ipak je to opazila i ljuti bol prožme joj grudi.
Đuro se sada naoko s velikim interesom zadubi u ostalu korespondencu. Nije ni slutio, da Katica zna, čije je pismo sakrio u džep.
Odmah iza doručka on se podigne i pođe u svoju radnu sobu. Prije nego je izišao zastane na vratima i okrene se.
„Nećeš li se, Katice, radije na saonicama odvesti u grad? Preko noći je obilno pao snijeg, dobar je saonik. I Valeriji sigurno će činiti veselje vožnja na saonicama."
Ona ga zahvalno pogleda.
„Vrlo si dobar, Đuro, da na to misliš. Pa ako ne čini nikakvih neprilika, primam tu ponudu sa zahvalnošću, jer se i sama vrlo rado vozim na saonicama".
On stupi za korak u sobu.

„To si mogla već prije da kažeš."
Ona je bila zaposlena oko stola.
„Nijesam znala, bi li to išlo, a ja ne ću da ti dosađujem mojim željama."
On se nasmije kratko i neobično.
„Dosađuješ? Ah, Katice, kad bi ti znala, kako bih ti ja rado ispunio svaku želju, ti bi mi češće učinila veselje i takvu bi želju izrazila."
„Kako je dobar", mislila je, a smiješak joj se pokaže na licu.
„Ti ne bi smio biti tako neoprezan pa da mi to kazuješ; ako te sad uhvatim za riječ?" pokuša da se našali.
Oči mu sijevnu.
„Hajde samo. Možda već imaš kakvu želju?" zapita primajući šalu.
Oklijevala je jedan čas, onda podigne oči prema njemu.
„U mom stolu imam mnogo novaca, Đuro. Majka mi je rekla, da je to moja svojina pa da mogu od toga uzeti, kad što zatrebam. No za sebe ja ništa ne trebam — posve ništa, ja ovdje imam svega u izobilju. No sad je Božić pred vratima — i — željela bih da majku i sestre razveselim. Smijem li u tu svrhu uzeti od toga novca?"
On se dobroćudno nasmije, pristupi k njoj i lako je prodrma u ramenima.
„Dijete! Za to ne trebaš moga dopuštenja. Naravno da smiješ i ako više trebaš, moraš mi samo da kažeš, da opet napunim tvoju kasu."
„Ah — ta tamo je dvjesta maraka," odbijala je prestrašeno.
Opet prasne u smijeh.
„I to ti se čini velikim bogatstvom?"
Ona potvrdi.
„Nikada još nijesam posjedovala tako mnogo novaca."
Brzo je uhvati za ruku i potegne je na usnice.

„Katice — draga, mala Katice! Sve što je moje i tvoje je. Ne zaboravi na to! I kupi što hoćeš," izusti.

Tada je ostavi i naglo izađe van.

Ona je stajala nepomično i gledala za njim. Obuzela je kao neka nesvjestica. „Katice, draga, mala Katice", odzvanjalo joj u ušima. Kako je to samo rekao? U tom bilo je duše, od čega je sva uzdrhtala.

Podigne ruku, što ju je on poljubio, i pritisne svoje usnice na isto mjesto, koje je on svojima dotaknuo.

Onda joj ruke mlitavo padnu. Opet je mislila na parfimirano pismo i hladna je groza podiđe.

„On je samo dobar prema meni, jer mu je teško, što me ne može da voli," mislila je gorko.

Đuro se zaputi u svoju radnu sobu. Istom tamo otvori ono parfimirano pismo. Da je Katica pritom samo mogla da vidi njegovo srdito lice, možda bi već iz njega mogla pročitati, kako je bez ikakva osnova njezina žarka ljubomora, koja ju je ispunjavala mukom.

Nabrana, smrknuta čela Đuro je čitao:

„Dragi Đuro, dopustit ćeš mi valjda da Te tako nazivam, premda si onomadne u Ostende imao za mene samo hladno „Milostiva gospođo". Mene je stalo mnogo gorčine, što Ti onda nijesam mogla sve da izrečem. Vrlo sam zahvalna udesu, što smo se sastali u Ostende. Nažalost nije mi uspjelo, da Te još jednom sastanem. Sigurno si odmah izatoga otputovao. Ja se uslobođujem da Ti povjerljivo progovorim sve u sjećanju na one lijepe dane, kada u naša srca još ništa nije ušlo, što bi ih rastavljalo. Što se kasnije dogodilo između nas i premda sam ja Tebe — uistinu ne tako laka srca kako Ti misliš — ostavila, moje srce je ipak ostalo uza Te.

U Ostende sam opet upravo očito osjetila, da jedina prava ljubav mojega srca samo Tebi pripada. Vjeruj mi, samo su me prilike otrgle od Tebe. Ja nijesam mogla živjeti u Brandnerhofu. Stroge, hladne oči Tvoje majke ubijale su u meni svako veselje za životom, — a ja sam se tako rado veselila. Uviđam, da nijesam odgovarala idealnoj snasi u njezinu smislu, no ja sam bila još tako mlada i nesmotrena. S vremenom snašla bih se u svemu, ali nitko nije imao ustrpljivosti sa mnom — pa ni Ti, Đuro. Tako me je mržnja zavela, te sam učinila veliku budalaštinu.

No što se dogodilo, dogodilo se, ja nikoga ne ću da optužujem nego samu sebe. I ne ću dulje da se zadržim kod prošlosti, inače moram da plačem nad promašenim svojim životom. Da Ti naime samo to priznam — vrlo sam nesretnom postala s mojim drugim mužem. Strašna prošlost već mi je za leđima. Moj muž obmanjivao me, da mu je osiguran kneževski dohodak, njegove slike da će se plaćati silnim novcem. Nažalost to nikako nije odgovaralo istini. On rijetko kad proda koju sliku uz čednu cijenu, a mi živimo iz ruke u usta, premda radi reklame kadšto pokušamo da se sjajimo vanjštinom. Ah moj dragi Đuro, Tvoja jadna Lota živi užasnim životom. Mi smo morali da se zadužimo. Mali imutak, što sam naslijedila od tetke, davno je spraskan. Sada se upravo nalazimo u strašnom škripcu. Ako do Nove godine ne smognemo dvije tisuće maraka, bit će zaplijenjeno moje pokućstvo i mi bačeni na ulicu.

U toj neprilici obraćam se na Tebe. Znam, Ti si dobar i plemenit. Pomozi mi iz te neprilike i pošalji mi novce. Za Tebe je to i onako samo jedna malenkost. Inače ne znam kamo da se djenem. U sjećanju na najljepše časove naše ljubavi molim Te — pomozi mi. U boljim prilikama povratit ću Ti novac. Molim Te, dragi, mili Đuro pomozi mi iz te neprilike i budi uvjeren, da ću Ti uvijek biti zahvalna i da ću Te voljeti. Adresa mi je na početku pisma.

U nadi, da ne ćeš dopustiti da sam Te zaludu molila, ostajem uvijek

Tvoja Lota."

Smrknuta lica Đuro zgužva u ruci pismo.

„Komedija!" promrsi kroz zube.

On je dovoljno poznavao Lotinu lažljivu ćud, a da ne bi znao, što ima da drži o tom pismu. A onda, on nije više lakovjerna bena kao prije. Posve drugačije, negoli je očekivala auktorica pisma, djelovale su te riječi na njega. S prezirom pomišljao je na to, da je ona pače u sporazumu sa svojim maločasnim mužem sastavila tu čitulju, da od njega izmami željenu svotu novaca.

Podavajući se prvom dojmu htio je da se na pismo ni ne obazre. No njegov kavaljerski osjećaj ipak ga je sklonio da ispuni Lotinu molbu, ta ona je ma i kratko vrijeme bila njegova žena, i zato je htio da žrtvuje dvije tisuće maraka.

Iza toga sigurno je valjalo predmijevati, da će ga ona u buduće smatrati kravom muzarom i da će se češće na njega obraćati sa sličnim molbama. A da te odbije, uvijek je bilo u njegovoj moći. Zasada htio joj je pomoći i to će biti dosta. Svoju sudbinu sama je sebi odabrala pa neka se sada s njom i pomiri.

Iza tako kratka promišljanja pristupi k svom ormaru za novac, izvadi dvije doznačnice po tisuću maraka i stavi ih u listovni omot. Na taj napiše adresu i stavi ga u lisnicu, da ga sam odnese na poštu. Ni riječi nije pripisao. Njezino pismo izdere na sitne komadiće i bez ikakve pažnje baci ih u već prenapunjenu košaru za papir. Zatim ode od kuće, da se smjesta zaputi na poštu. Htio je što je brže moguće da bude gotov s tim poslom.

Katica je međutim još štošta obavila u kućanstvu i s kuharicom utvrdila sve za ručak, jer se u Brandnerhofu ručalo točno u dva sata.

Kratko vrijeme, kako je Đuro otišao od kuće, izađe ona iz kuhinje da se zaputi u svoju sobu. Vani na dugom, s debelim ćilimima pokrivenom hodniku dođe joj u susret jedna od saborica. Ona je dolazila iz Đurine sobe, koja se imala danas temeljito da očisti, i nosila je pred sobom prenatrpanu košaru za papir, da je vani isprazni.

Katica joj na prolasku zapovjedi, da brižno obavi posao u gospodarevoj sobi te da iza čišćenja opet sve bude na svom pravom mjestu. Djevojka to obeća voljko i uljudno.

Katica joj prijazno mahne glavom i pođe dalje. Kad je baš htjela da stupi na prvu stepenicu u prvi kat, spazi na ćilimu oderotak papira, što je ispao iz prenatrpane košare. Kako je voljela red, sagne se Katica i podigne ga. Kad se sagnula, opet do nje dopre čudnovati miris parfima. S dubokim uzdahom i mutna oka pogleda na nj. Bez prave svijesti šta radi, pročita na oderotku papira riječi: „dragi, mili Đuro — nikada ne ću prestati da volim. Moja — zauvijek — Tvoja Lota".

Posrćući zadrži se Katica na stepeničnoj ogradi i kao neki zimogroz prođe joj tijelom. Kao u grču stisne zube i okrene komad papira. Sumrtvih, praznih očiju zabulji se još u riječi na drugoj strani: „... prošlost — plakati — vrlo nesretno — strašno vrijeme."

Katica uzdahne duboko i teško. Te isprekidane riječi činile su se konačnim dokazom za njezine sumnje.

Teška koraka popne se polagano uz stepenice gore i pođe u svoju sobu, da se odjene za put u grad.

Nehotice zadrži taj komad papira u ruci. Prispjevši u sobu sakrije ga u lijepu, malu kutiju za nakit, što joj je poklonila Đurina majka. Htjela je da ga sačuva, da se uvijek podsjeti na to i da se ne gubi u potajnim varavim nadama u bolju budućnost, kad joj, kao i malo prije, Đuro kaže „draga

mala Katice". To se ne smije više nikada da dogodi. Jasno i trijezno mora da pred sobom vidi svoj životni put, da se gorko neprestano ne razočarava. No dubokoj boli i gorućoj ljubomori nije mogla zapovijedati.

*
* *

Baš kad je Katica htjela da se popne u saonice, dođe Đuro s pošte. On joj sam pomogne kod penjanja i pobrine se, da bude dosta toplo zamotana u krznene pokrivače. Saonice su izgledale vrlo pristalo i elegantno, a kočijaš s visokom krznenom kapom i širokim okovratnikom sjedio je na boku pun dostojanstva.

Đurino nastojanje oko njene udobnosti prouzročilo je Katici više muke nego veslja. On je to sve činio — po njezinu mišljenju — iz izvjesne dužnosti.

Upravo je nevjerojatno, kako čovjek može biti slijep, ako se zanosi krivom pretpostavkom.

Đuro zapovjedi kočijašu, da udari kroz šumu, jer je taj put ljepši. Onda pruži ruku Katici.

„Adieu, Katice — dobru zabavu. Kad ćeš se povratiti?"

„Do ručka bit ću sigurno kod kuće. Sada je deset sati — u jedanaest sam najkasnije u gradu. Tada imam dva sata za kupovanje. U jedan sat uzet ću k sebi Valeriju kod gospođe Birknerove a u dva smo ovdje", odgovori Katica.

On još jednom brižno popravi pokrivač i pri tom joj pogleda u pocrvenjelo lice od zime.

„Do viđenja dakle danas o ručku", reče toplo i odmakne se.

„Do viđenja!" odvikne ona tiho.

Saonice odlete.

Đuro ostane i zagleda se za njima. Na zaokretu kradomice se Katica obazre. On to ipak opazi svojim oštrim očima i mahne kapom. Ona se brzo okrene. „To čini samo radi ljudi", mislila je sama sebe mučeći.

Vožnja svježim, osvijetljenim zimskim krajem bila je divna. Inje se pohvatalo i davalo je šumskom drveću začudo nježne konture. A sada prokrči sebi put sunce i čitav svijet činilo se da je posut nebrojenim dijamantima. Ozbiljno i sivo, providene samo debelom, sniježnom šubarom stršile su na uzvisini ruševine nekadanjeg dvorca kao neki memento mori. One su se prilično slikovito isticale.

Dubokim potezima udisavala je Katica čisti zrak, dok su joj pogledi sanjarski okolo bludili.

Vožnja u grad bila je prije za nju jedan događaj, premda je i ona poznavala samo kola za mlijeko kao prometno sredstvo. Sada može kadgod hoće da poduzme takvu vožnju u grad, ili u kočiji ili u ovim elegantnim saonicama. Kako sada svega ima! Zar se ne može s tim zadovoljiti? Ne susreće li je Đuro neprestano tako dobrostivo i prijazno, nije li joj on sada kao dobar prijatelj? A zar nije srce svoje svekrve potpuno i posve osvojila? Zar ne smije činiti, što hoće? I nema tu kakove surove riječi, kakva prijekora i prijetnje kao kod kuće.

Oh, ona je doista vrlo nezahvalna prema sudbini, jer nije zadovoljna s onim, što joj ona dala dobro i lijepo.

Tako je sama sebi govorila, a tužno raspoloženje malo se razvedrilo. Mislila je na to, kako će za novac u pisaćem stolu kupiti darove za majku i sestre. Odmah iduće sedmice radi toga će ići opet u grad, možda već u ponedjeljak ujutru, a tada može opet sa sobom povesti Valeriju.

Kako će se Valy veseliti vožnji na saonicama!

Tako se vedrilo njezino lice sve više i više.

Prispjevši u grad brzo pokupuje i naruči sve potrebno, ponajviše za kućanstvo. Prolazeći ispred izloga razmišljala je što će kupiti svojoj svojti. Bio

je to krasan osjećaj, da samo za sebe posjeduješ dvije stotine maraka. U svojoj čednosti mislila je, da je to neiscrpljiva svota.

Točno u jedan sat pristanu saonice kod gospođe Birknerove; Valy oduševljeno provali iz kuće i poleti Katici o vrat. „Katice! Ah Katice, to su bogovski fine saonice. Smijem li se u njima s tobom da povezem kući?" poviče sjajući se.

„Da, Valy. Đuro ih je upravo za tebe dao zapreći", odvrati Katica smijući se.

Valy se vrckala od uživanja. „Ah ti, Đuro je famozan čovjek! Pričekaj samo časak, odmah ću tu biti. Gospođa doktorovica mora da s prozora vidi, kako ćemo se odvesti."

Pojuri natrag u kuću i odmah iza toga pokaže se gospođa Birknerova, mala, obla dama, dobroćudna lica na prozoru i smiješeći se mahne Katici.

Sada opet dođe Valy kao oluja i šmugne voljko pokraj sestre u tople krznene pokrivače.

„Hm — silno je to fino, Katice. Krzno je divno mekano. Pa tako fini jastuci od kadife. Oh ti — daj molim te da kočijaš potjera oko trga pa onda Marijinom cestom, gdje stanuju mnoge moje saučenice. Hoću da se malo pohvastam na saonicama."

Smiješeći se odredi tako Katica kočijašu.

„Vani onda potjerajte konje malo brže, Hinko, da točno stignemo kući."

Hinko kimne glavom.

„Dobro, milostiva gospođo, to ću učiniti", reče i cijelo mu se lice razvuče u smijehu, kad je začuo Valerijin zvonki cvrkut od uživanja.

„Sada naprijed, Hinko — u elegantnom luku i dok smo u gradu, tjerajte polagano. Vani na cesti možete tim bjesnije da tjerate," dovikne Valy kočijašu.

Taj zadovoljno potvrdi glavom i veselo zapucketa bičem. Pucketanje biča i zvonjava praporaca, što su stajali konjima na leđima, primami mnogo svijeta na prozore.

Oni koji su bili na ulici zastali su, da promotre krasne saonice i još krasnije putnike.

Valy se ponosito nasloni i stane gledati ljude. Pa kad su na dogled doista došle neke od njezinih saučenica, sva se koprcala od uživanja i gotovo si ruke iskrenula od domahivanja.

Kad su zatim napustile grad, nasloni se Valy sestri na rame.

„Oh, Katice, ipak je to užasno lijepo od vas, što me tako često povezete u vašim elegantnim kolima. Nedavno kad me je Đuro povezao kući, i onda su svi ljudi stali i gledali. Famozno je to bilo! No, uopće — Đuro je divan čovjek — za njega bih ja i u vatru".

Katica potvrdi.

„Doista, on je jako dobar."

„Dobar? To zvuči premlitavo. No da, znam ja, ti se prikazuješ uvijek razboritom, kad je govor o tvom mužu. Ti — jesu li mlade gospođe uvijek tako strašno dosadne?"

„Zahvaljujem se", odvrati Katica smiješeći se

„Ah, ne ismjehavaj me. Prije nijesi bila tako strašno dostojanstvena. No ja znam razlog, dakako. Tim hoćeš samo da prekriješ, kako ti srce bukti za tvog gospodina i gospodara."

Katica pocrveni.

„Ali Valy, ti si strašno djevojče! Da to kočijaš čuje!"

„Ah odakle! Taj se zavukao preko ušiju u svoj krzneni okovratnik, a vjetar duše s druge strane. On ne čuje ni riječi. Bah! Kako si pocrvenila. Oh, ipak si sva kao od šećera, pa nije čudo, da je Đuro tako benasto u tebe zaljubljen."

Još tamnije pocrveni Katica u licu, a oči su joj tužno gledale.

„Dijete, kakve ti ludorije brbljaš! Na — kupila sam ti kutiju pralinés bonbona. Zabavljaj se usput s njima, bit će ti ustašca boljim poslom zabavljena."

Valy stisne Katici ruku, kad je s mnogo radoznalosti otvorila kutiju.

„O — fino — hm, jako fino. Te su napunjene orasima. Takve sam već jednom dobila od Đure. On mi uvijek tako što daruje. No uopće — otkad si ti gospođa plemenita od Brandnerhofa, odraz tvoje sreće pao je i na moje besunčano živovanje. Vi ste oboje strašno dobri prema meni. Zato se molim svako veče, da budete uvijek doista sretni."

U Katičinu licu bolno nešto drhtne, no ništa ne odgovori. Neka samo svi njezini budu uvjereni o njezinoj velikoj sreći.

Valy je s uživanjem cmrljukala jedan pralinés za drugim i pritom joj se slast razlivala licem. Zatim odučno zaklopi kutiju i spremi je.

„Tako, ostatak ću sačuvati za sutra, da svoju bijedu kod kuće zasladim. Ah dragi bože — tamo će stajati opet preda mnom Zevs kao prijeteći oblak. Reci mi, Katice — da nešto ozbiljno razgovaramo — jesi li ocu već govorila, da bih ja željela položiti ispit za učiteljicu?"

Katica zaniječe glavom.

„Ne, Valy, još nijesam. Majka me molila, da čekam do iza Božića, da otac ne bude rđave volje o blagdanima."

Valy stavi ruku na čelo.

„Ah bože, na to nisam ni mislila. Naravno, Katice, moramo čekati do iza svetaca. Inače — o sveta žalosti — inače se ne bi moglo izdržati preko božićnih praznika. Što veli majka na moju osnovu?"

‚Ona se boji, da otac ne će pristati već radi troška."

„Ali Katice, taj doista nije tako velik, ja ću se ograničiti, koliko samo mogu."

„Pa je li tvoja volja čvrsta, Valy, da postaneš učiteljica? Ne smiješ to tako lako shvatiti."

„Ne, ne, Katice, lako to nije, znam posve sigurno. No sve je bolje nego kod kuće živjeti pod očevom sabljom. Ne, to ja ne mogu izdržati, doista ne mogu, jer ću počiniti bilo kakvu ludoriju. Mirno gledati, kako otac s majkom postupa, kako je muči, to ja nikako ne mogu gledati. Mene će zapeći usta, pa će svaki dan doći do praska. Tim nije majci ništa pomoženo, jer pri svem tom ipak ona najviše trpi. Prema tome je najbolje, da se osovim na vlastite noge. Ja ću rado učiti, da mi se sve glava puši, radit ću i bit ću marljiva, samo dalje od kuće."

„No bit će vrlo teško od oca isposlovati dopuštenje — imam naime da ti odam jednu novost — ni Jelka ne će više dugo ostati kod kuće."

Valy se uspravi i učini smiješno lukavo lice.

„Duh — opažaš li što? To sam predviđala. Pastor Seltmann se dakle konačno ojunačio? No — dosta dugo je to trajalo."

Katica je pogleda začudjeno.

„Kako? Tebi je poznato, da on voli Jelku?"

Valy odlučno potvrdi glavom.

„Već jednu vječnost. Da se oni međusobno vole, i slijepac bi primijetio."

Katica se smijala.

„Ti si ipak zvrk, koji se nađe u svakom uglu. Ja mora da sam bila slijepa, nijesam ništa opazila."

„Velikog mi čuda! Jer si sama zaljubljena, nemaš očiju za druge. Ja ipak vidim kroz devetora željezna vrata. Opažanje — izvrsno."

„Katkada vidiš pače i takve stvari, koje ne postoje", odvrati Katica zbunjeno.

Valy zaniječe glavom.

„Ah odakle — pusti to. Što pametnjaković ne dokučuje razumom, to djetinja narav nasluti u svojoj bezazlenosti. Kadšto ja predviđam događaje — eto ti pastor Seltmann i Jelka — no čavao uvijek pogodim po glavici. Gospođa doktorovica uvijek mi kaže: „Valy, u tebi je izgubljen detektiv." Naravno, ponajviše ja posve slučajno otkrijem kakvu tajnovitu zgodu. Ali ponajviše se sve slaže. Šta misliš, da se izobrazim za detektivku? Tako šta ima, čitala sam."

Katica je privuče k sebi.

„Radije to napusti, to je vrlo opasno zvanje. A ti si predobra srca za tako šta. Kad bi ti uhvatila kakva provalnika, iz sažaljenja bi ga opet pustila."

Valy duboko uzdahne.

„Da, to i ja mislim. Dakle s tim nije ništa. Zato ću mnogo radije biti učiteljica. Poštovanje ću sebi već pribaviti. No daj mi pripovijedaj nešto više o Jelki. Je li ona sretna vjerenica?"

„Da, Valy, danas ju je Seltmann isprosio od oca."

„Hvala bogu. Neizmjerno me to veseli. Jelka je ipak strašno pristala, zar ne?"

„Veoma. I vrlo je sretna."

„Naravno, i Seltmann je dobar čovjek. Prilično dostojanstven, ali zato je pastor. Svakako je zgodno, što će opet biti svatovi. Tako kneževski kao vaši, ovi dakako ne će biti. Po svoj prilici malo ukočeni i dostojanstveni, kako dolikuje pastoru. No svejedno, ipak će biti nešto. No čuješ — a majka — ona se dakako strašno veseli, zar ne?"

„Da, Valy, to možeš sebi predstaviti. No vidiš, kako će sada i Jelka otići od kuće, teško će biti oca nagovoriti, da ispuni tvoju želju. Majka će ostati sama s Marijom, i tvoja pomoć dvostruko je potrebna kod kuće."

Valy preplašena uhvati je za ruku. Posve problijedi.

„Ah ne, ah ne, Katice. Ja ne mogu pa ne mogu. Onda ću jednostavno pobjeći odatle u daleki svijet ili ću učiniti što nije u redu. Pomozi mi, mila, draga Katice. Tebe će otac sada najprije poslušati. Ili ću Đuru moliti za pomoć, pred njim otac ima veliki obzir. Inače ne znam, što ću učiniti."

Sva je bila izvan sebe.

Katica je čvrsto privuče k sebi.

„No umiri se, dijete. Ja ću svakako sve poduzeti, što stoji u mojoj snazi, pouzdaj se u to. A Đuri

nemoj s tim dodijavati. Ja ću ga prvom prilikom sama zamoliti, da kod oca za tebe uloži koju riječ."

Valy odahne.

„Ah učini samo tako. Kad ti Đuru zamoliš, sigurno će mi pomoći. Ako vas dvoje budete vodili brigu u mojoj stvari, onda sam mirna. Pred Đurom otac skriva svoje despotske pohote, pred njim je posve drugačiji. Oh, bože, Katice, kako je zapravo ipak strašno, da se o rođenom ocu tako mora govoriti."

„Da, dijete — mi to ne bismo smjele činiti, on je ipak naš otac. No danas ne ćemo sebi pokvariti raspoloženje. Danas ćeš imati blagdan i moraš biti vesela. Do naveče ostat ćeš u Brandnerhofu. Već sam te izmolila od majke."

Valy zajujuče.

„Zar doista? Zar čitavo popodne smjet ću da ostanem kod vas?"

„Da, doista."

„I već ću ručati zajedno s vama?"

„Dakako."

„O fino — famozno! Čuješ li, ima li što dobro danas za ručak?"

„Bit ćeš zadovoljna."

„I slatkiša na kraju ručka?"

„Da, puding od riže s voćem."

„Hm — bogovski! Ah Katice — ako se samo budem mogla najesti od pustog veselja."

Katica se smijala.

„Na tvoj tek obično ne djeluje uzrujavanje."

„Ne, hvala bogu da ne djeluje. To bi bilo gadno. Ah Katice, noćas nijesam o tom ni sanjala. Smijem li ostati još i pri čaju?"

„Svakako, a kuharica peče za tebe posebno sitne, hrskave kolačiće, koje tako voliš."

„Valy uzdahne od raskoši i uštine Katicu za ruku.

„Fino, fino — jako fino! A smijem li majci ponijeti tih sitnih kolačića?"

Katica potvrdi smiješeći se.

„Da, i to smiješ. Pa kad te naveče odvedem kući, još ćemo pravodobno prispjeti na malu vjereničku svečanost, da se tako dan dostojanstveno za tebe svrši."

Valy bila je blažena, zasada je zaboravila svoje osnove za budućnost. Sada je govorila samo o užicima, koji su je čekali. Deset časaka prije dva sata zaustave se saonice u Brandnehofu. Sestre su još imale vremena, da se urede za ručak.

Toilette bila je gotova i vrlo vesela lica zaputi se Valy s Katicom u jedaću sobu.

* * *

Kad su sestre ušle, stajao je već Đuro kod prozora čekajući.

On se okrene sa smiješkom na ustima, pozdravi Valeriju s nekoliko šaljivih riječi a Katici pruži ruku.

Valy gledala je na to s očitim negodovanjem, a zatim reče na svoj iskreni način:

„Ah tako — vi se stidite preda mnom. Ja ću se dotle okrenuti, da se možete mirno poljubiti."

I s odlučnim zaokretom okrene leđa mladom paru.

Katica do krvi pocrveni i zbuni se. Đuro je neobično pogleda, no ona bijaše spustila oči. On se smiluje njezinoj smetenosti i reče sa smijehom:

„No Valy — sad se opet možeš okrenuti."

Valy se obrne.

„Bože — to je bilo silno brzo", reče gotovo nezadovoljno, a očima prijeđe s jednoga na drugo. Čudila se, što je Katica pocrvenila i zbunila se. Ipak ništa ne reče. Đuro odvrati njezinu pažnju.

„Ne smijemo tako dugo čekati na jelo. Kladim se, ti si dobar tek donijela kući s vožnje na saonicama."

Valy zadovoljno potvrdi.

„No — doživjet ćeš nešto," reče ona.

Juhu je u sobu donijela djevojka, koja je posluživala kod jela. Katica napuni tanjure i povrati zdjelicu.

Valy se kod stola brinula za vanredno veselu zabavu, a da pritom nije zapustila jelo. Đuro se glasno i od srca nekoliko put nasmijao na njezine smiješne primjedbe. I Katica se morala da smije i bila je veselija i raspoloženija nego obično. Očito ju je zadovoljavalo, što može sestru pogostiti. Radovala se i tomu, što je Valy Đuru razveselila.

Kod stola su sjedili dulje nego obično. Valy se na svršetku dala velikom zdušnošću na dessert, a Đuro, s dopuštenjem dama, zapali cigaretu. Bilo je vrlo prijatno.

Iza desserta na čas je Katica morala izaći.

Valy se nasloni u svojoj stolici i kaže uzdahnuvši:

„Ah bože, kod vas je prosto bogovski! Da Katica nije moja najdraža sestra, bila bi joj zavidna. Ti si divan čovjek, Đuro."

On se nakloni zabavljajući se i reče bockajući:

„Da, da, Valy, ja već znam, da sam ja odavna tvoja simpatija, već prije nego me je zapala čast, da budem tvoj svak."

Valy naškubi usnice.

„Odakle ti to znaš?"

„Naravno od Katice, ona mi je odala, da si mnogo čeznula za mnom."

Valy slegne ramenima.

„Ne, tako kao Katica još ni izdaleka. Ona je još mnogo luđe za tobom čeznula nego ja. Ja sam to činila samo društvu za volju."

On se uspravi sa zanimanjem.

„Znaš li to sigurno, da je Katica prije za mnom čeznula?" naglo upita.

„No, molim te — ne baš tako sigurno, ali već otkad mogu misliti. Ona naravno nije to nikada otvoreno pokazivala kao ja, jer se to navodno ne

pristoji mladoj dami. Ja ipak poznam moju Katicu. Znaš, ona je tako nešto kao pjesma bez riječi."

Đuri se učinila ova poredba zgodnom, i to prizna Valeriji. Budući da je želio više čuti, zapita dalje:

„Kako ti to zapravo misliš?"

Valy nasloni glavu na ruku.

„Znaš, ona je uvijek bila malo stidljiva. Ona ne može samo tako da se s tim rastane. Pače još ni sada, gdje si ti već dugo njezin muž. Eto malo prije na vožnji pocrvenila je kao divlji mak, jer sam joj rekla, da znam, da te ona jako voli i da to nije nikakvo čudo, gdje ti je ona tako silno draga."

Đuri je vruće postalo kod tih riječi. On dakako nije vjerovao, da ga Katica „jako voli." No taj razgovor ipak ga je zanimao i želio ga je nastaviti.

„Tako, tako, to si ti Katici rekla? A odakle ti to znaš tako pouzdano?"

Valy podmjesti sada i drugu ruku i postavi se kao Rafaelov anđeo kod nogu madoninih.

„Bože — tereta mi tako što opaziti! Ti ne trebaš ništa da radiš, kao da sam ja još beba. Mladi bračni par uvijek je zaljubljen međusobno."

U Đurinu licu drhtne izdajnički

„Ah tako! Svakako, to je jak dokaz. Ali dok Katica nije bila moja žena pa ni vjerenica, ona je već onda, po tvom mišljenju, čeznula za mnom."

„Hm, silno."

Na čemu osnivaš tu svoju tvrdnju?"

„Gospode bože — ne pretvaraj se tako, ta već ti je pripovijedala o rupi od čvora."

Đuro je pogleda zabezeknuto.

„O rupi od čvora?"

„Pa da o rupi od čvora u našoj ogradi, tamo iza poredanog voća," nestrpljivo objasni Valy.

On ne razumijevajući mahne glavom.

„Ni pojma, Valy," uvjeravao ju je.

Ona udari desnom pesnicom po lijevom dlanu.

„No molim te — tu opet vidiš, kako je stidljiva. Sada, gdje si joj muž, to ti je mogla kazati. Pa na tom doista nije ništa."

On prizna ozbiljno.

„Zar ne? Tu ti je opet — „pjesma bez riječi." Hajde, smiluj mi se i kazuj mi."

„Na kraju, ona će se ljutiti na mene."

„Poštena riječ, Valy, ništa joj o tom ne ću reći," silio je.

„Pa neka bude," odluči se ona. Na tom doista nije ništa. Na toj rupi od čvora uvijek smo bile u zasjedi, kad si ti išao pješke ili jahao u tvornicu. To je naime bio famozan izgled. Ja sam obično zakasnila, jer sam predugo sjedila kod doručka. Katica naprotiv nikada nije propustila određeno vrijeme. I kad sam došla još na vrijeme, uvijek smo se hrvale, koja će viriti kroz rupu, dok te se moglo vidjeti."

Đurine oči sijevnu.

„Šteta, da to nijesam primijetio."

Valy se smijala.

„O, to se hrvanje obavljalo uvijek bez ijednog glasa. Katica mi se zaprijetila, da nikada više ne će sa mnom ni riječi progovoriti, ako samo išta kažem."

Đuro prijeđe rukom preko čela, koje je bilo jako vruće.

„I po tom ti zaključuješ, da je Katica već onda čeznula za mnom? To je mogla biti prosta radoznalost."

„Pusti — poznam ja Katicu," reče gotovo sažalno i prividno fino shvaćajući njegovo začuđenje. „Trebalo je da vidiš onda njezine oči — tako su bile velike — i krijesile su se, znaš, kao da sunce pravi kolobare, što amo tamo podrhtavaju."

Ona pritom rukama opiše otprilike veličinu jednog tanjurića i otvori oči, koliko je samo mogla. Đuro skoči. Nutarnje uzbuđenje nije mu dalo mira.

Zar je zbilja Katica prije za njegovu osobu tako toplo osjećala? I sav taj interes on je ubio svojim neoprostivim postupkom kod prosidbe?

Kod pitanja zima i vrućina išla mu je po leđima.

„No, pa zašto si ustao, Đuro? Ne ćeš li još koji čas posjediti? Katica će se odmah povratiti", reče Valy ni ne sluteći, kakvu je buru razularila.

„Hoću samo da cigaretu pripalim. Ti dopuštaš, mala gospojice?" odgovori naoko ravnodušan.

„Dakako, puši samo. Kod oca naučne smo mi na sasvim drugačije oblake dima. Tvoje cigarete fino mirišu. Ja bih silno željela, da jednom zapušim jednu cigaretu. Katica bi mi mogla ukrasti jednu od tebe, no ona ne će. Ona tvrdi, da bi mi u najboljem slučaju bilo zlo od toga."

„To bi se doista moglo dogoditi, pa je bolje, da ne pušiš."

Valy se rezolutno ispravi i sijevne očima.

„Ah tako — i ti si jedan od onih, što omalovažavate emancipaciju žena."

On se glasno smijao na to neočekivano pitanje. U tom času uđe Katica.

„No znaš, tu zbilja nema ništa za smijeh. To je posve ozbiljna stvar."

Đuro se još uvijek smijao.

„Što si opet učinila, Valy?" zapita Katica smijući se.

Valy ljutito slegne ramenima.

„Ah, u koliko je tvoj muž inače zgodan čovjek, kad se počne govoriti o ženskoj emancipaciji, svi su muškarci luckasti."

Ponovno se Đuro morao da smije.

„Jesi li, Valy, već s mnogo muškaraca o tom raspravljala?" upita Đuro zabavljajući se njenom revnošću.

„To ne, ali sam dosta o tom pročitala."

Đuro sad smijući se izvijesti Katicu, kako je Valy došla na žensku emancipaciju.

Katica primi sestru u naručaj.

„Dijete, kako već sada možeš glavu sebi zagrijavati s takvim razvikanim riječima. Ženska emancipacija! O tom ćeš moći valjda poslije deset godina da kažeš koju riječ, kad stvoriš svoj sud."

Valy izazovno zabaci glavu.

„Tako? Zar mi nijesmo imale kod kuće dosta prilike, da sebi stvorimo o tom svoj sud, kako je potrebna emancipacija žena? Zar nijesmo mi, a osobito naša jadna majka,, kao robovi podjarmljene? Pa zar konačno nije vrijeme, da se oslobodimo toga jarma?"

Katica moleći pogleda u Đuru. Ona je znala, kako joj mlada sestra ozbiljno shvaća to pitanje svojim djetinjim razumom.

„Nije svuda tako, Valy, kao kod nas kod kuće. Pa ako se jedna stvar generalizira, ne smije se osvjetljavati samo s jedne strane."

Valy je grčevito gutala.

„Ali Đuro se radi toga ne treba da smije. Kad bi on znao, kako ja baš o tom pitanju često razmišljam."

Đuro joj pruži ruku.

„Hajde da sklopimo mir, mala pobornice za ženska prava. Ja sam držao za šalu, što je za tebe bilo tako ozbiljno. Zar ne — mi ćemo se opet slagati?"

Ona mu stisne ruku, što je mogla čvršće.

„To se zna, Đuro. Treba kadšto imati i protivno mišljenje. Pa ako sam baš i bila ratoborna, ne uzmi to za zlo. Kad mislim na udes moje majke — da — onda me uvijek zgrabi jad."

On je pogladi po kosi.

„Mala divna curice! Pa što je sad s cigaretom? Hoćemo li zapušiti lulu pomirbenicu?"

Valy pogleda u Katicu i zaniječe glavom.

„Ne ćemo — Katica me gleda s prijekorom. Stoga radije ne ću."

Katica se nasmije.

„To će biti bolje za tebe, jer te očekuju danas još svakojaki užici."

„Pa da, onda ne ću. Konačno bilo bi mi zlo, a bila bi šteta za taj bogovski lijep dan", reče Valy uviđavno.

* * *

Prebrzo prošlo je Valeriji to nekoliko sati u Brandnerhofu. S Katicom je obišla cijelu kuću od pivnice do žitnice, bila je u štalama i spremnicama za zalihe i konačno je s mladim bračnim parom prosjedila jedan sat uz čaj.

Došao je čas kad je trebalo poći kući, i Valy s uzdahom šmugne u svoj ogrtač.

I Katica brzo se spremi, da sestru otprati kući. Kad su obje sišle, stajao je na patosu Đuro spreman za put.

„Hoćeš li i ti još izići?" upita Katica.

„Hoću samo da tebe i Valeriju otpratim. Inače bi bila na povratku sama."

„O, to je kratak put i zbilja bih mogla sama ići".

„Ipak ćeš morati da podneseš moju pratnju. I ja sam radoznao na mlade vjerenike i hoću da im još danas čestitam", reče smijući se.

Tada mu dopusti.

Razgovarajući se stupali su, Valy u sredini, po snijegu, koji je škripao. Spočetka posve oprezno, ali poslije obijesno poče Valy da se nabacuje grudama snijega. Za tili čas nasta prava bitka snijegom, a veseli smijeh njih triju odzvanjao je bistrim zrakom. I Katičin topli, jasni smijeh zazvonio je nekoliko puta, a Đuro ga je slušao s velikim uživanjem. Tako je čuo, gdje se one smiju u sumrak — a odonda nikada više. Valy je svojom nestašnošću izazvala taj smijeh, a Đuro bio je stoga od srca zahvalan svojoj maloj svasti.

„Tako — no sad je dosta", konačno reče Katica.

I zadovoljni stupali su dalje. Valy bila je vrlo sretna, jer su je svak i sestra pozvali kao gosta na Božić u Brandnerhof. Jezik joj je letio kao mlinski žrvanj. Istom u blizini roditeljskog stana vidljivo se smiri.

„Sad se ide u carstvo sjena," reče pola ozbiljno, pola u šali.

„Zevsu je prijesto na Olimpu, Valy", peckao je Đuro.

„Doista — ime Zevs zapravo ne pristaje ocu. Ah Katice, tebi je dobro, ti ćeš kasnije sa svojim mužem opet otići u tvoj lijepi, prijatni dom."

Katica ogrli sestru i bila je do u kosti osvjedočena, da Valy ima pravo.

„Doista, Valy — meni je vrlo dobro i zahvalna sam svojoj sudbini", reče s toplim izražajem i pogleda Đuru pogledom punim zahvalnosti.

Njegove se oči zakrijese, da je zadrhtala. No ona stisne rukom srce i pomisli na oderotak papira kod kuće u svojoj kutiji za nakit. I opet kao da joj je nešto probolo dušu.

Unutra u roditeljskoj dnevnoj sobi zateku ostali dio porodice s pastorom Seltmannom. Upravo su svršavali s večerom, što je malo svečaniji ton dobila kao u čast vjerenicima.

Pastor je pritom sudjelovao kao priznati Jelkin vjerenik.

Đuro i Katica morali su da ispiju čašu vina i da se kucnu u čast veselog događaja. Koji časak oboje su još ostali.

Valy se mazila uz majku i pojela još jednu pečenu jabuku. Više nije mogla iza užitaka u Brandnerhofu.

Činilo se, da je otac vrlo blago raspoložen, ta pripovijedao je anegdote, a braća izrabljujući rijetku priliku priuštavali su sebi lako moselsko

vino i pušili jednu od cigara, koje je on inače sa strahom čuvao.

Marija išla je kao domaćica tamo amo, a vjerenici sjedili su jedno kraj drugoga i potajice se s uživanjem pogledavali.

Katica uhvati takav jedan sretni pogled i otme joj se kroz usnice lak uzdah.

Đuro začuje taj uzdah i opazi, kako Katičin pogled tužno bludi po vjerenicima.

Uspoređuje li ona? Misli li na svoje ukočeno vjerenje? Iznenada se podigne i podsjeti na odlazak, na što Katica drage volje pristane.

Bez riječi uhvati je vani ispod ruke. Ona je htjela da je izvuče, no on mirno reče:

„Mogla bi se poskliznuti, put je gladak."

Onda mirno pusti svoju ruku u njegovoj.

On započe posve običan razgovor i tako dođu na Valeriju. Smiješeći se još jednom svrne razgovor na njezinu srditu obranu o emancipaciji žena.

Tada mu Katica pripovjedi, kako Valy hoće da postane učiteljica, jer da ne će da ostane kod kuće pod nemilosrdnom upravom očevom. Još mu reče, kako je Valeriji obećala, da će za nju uložiti kod oca svoj upliv.

I Đuro sada obeća, da će ispuniti Valerijinu želju te da će i on koju riječ uložiti kod staroga.

Da je u sebi preduzeo, da će eventualno preuzeti i trošak za Valerijinu izobrazbu za slučaj da ih zakupnik ne bi htio snositi, nije spomenuo.

Ta danas je Valy uzidala sebi jednu stepenicu za nebo svojom pripoviješću o onoj rupi u ogradi.

Ona mala pripovijest ispunila ga je novom snagom i novom nadom. Kad on prije nije bio Katici ravnodušan, kad je ona za njega imala neku simpatiju još prije zaruka, možda će se onda ipak promijeniti, što je on sam u početku pokvario

svojom ravnodušnošću i svojim neopreznim postupkom. Svakako će nastojati da izvojuje njezino povjerenje i njezinu ljubav.

* * *

Ana Brandnerova otputovala je iz Brandnerhofa s čvrstom odlukom, da se prije ne će povratiti, dok od Đure ne čuje, da je među mladima sve izvedeno na čistac. Kao pametna žena rekla je sebi, da u tako mladom braku, gdje su ticala sa sviju strana još ispružena, treća osoba nesamo da nije suvišna, nego upravo smeta.

Stara se gospođa naravno nadala, da njezino dragovoljno zatočenje ne će dulje trajati od Božića.

No na njezinu žalost nije dosada ni iz Katičinih ni iz Đurinih pisama odjeknuo željeni poklič životne radosti, po čem bi razabrala, da je sve u redu. Luda djeca muče se dakle još uvijek i ne mogu da se slože.

Otvorena, jasna riječ s njezine strane možda bi razbistrila situaciju. Ali samo „možda". Moguće bi bilo, da tim samo škodi. S tako nježnim stvarima uvijek je škakljivo. Bolje ovako, mladi ljudi naći se na vrijeme i bez tuđeg umješavanja. Ovo može međusobno ljubav samo ojačati, ako se za nju budu morali boriti.

Da će se jednoga dana sve razjasniti i biti dobro, o tom je Ana Brandnerova bila čvrsto osvjedočena, kao što i o međusobnoj ljubavi mladoga para.

Teška srca doduše, ali ne varajući se stvori odluku, da se još ne će povratiti kući. To je bilo za nju jedna žrtva. No koju žrtvu ne bi pridonijela za sreću svoga sina ta vanjštinom tako nepristupačna i naoko hladna žena!

Đuro je slutio, zašto se majka odlučila na tako dugo izbivanje i iz dubine srca bio joj je zahvalan, što mu je tim omogućila, da ostane sam s Katicom.

Jer sada bi vrlo teško podnosio zabrinuti pogled majčin, jer se sam osjećao neslobodnim.

Katica nije ništa znala o razlozima Ane Brandnerove. Ona je vjerovala, što joj je svekrva rekla, da sada jednom može ići na dulji odmor, kada se Brandnerhof nalazi pod brižnim Katičinim nadzorom.

I Đuro i Katica ipak su očekivali, da će majka provesti Božić u Brandnerhofu. Bili su stoga tim začuđeniji, kad im je na dan iza Valerijina posjeta stiglo pismo od stare dame, koje je ovako glasilo:

„Draga moja djeco, Vi ste sigurno držali, da ću se ja za Božić povratiti kući. Prvobitno tako sam i sama mislila. Tu odluku ipak sam promijenila. Sestra me je silno molila, da taj jedan Božić provedem u njezinoj kući.

Svu svoju djecu i unučad očekuje, a ja sam se odlučila, da opet jednom proživim Božić uz lutke i drvene konje, zvekane i kričljive svirale. Sada već provodimo veći dio dana u trgovinama igračaka i same ćemo postati djeca među svom tom šarenom i veselom ropotarijom.

Kod Vas će naprotiv biti posve mirno. No Vi ste dvoje sami sebi dosta — zar ne? I upravo stoga lakše sam se odlučila, da taj jedan Božić sprovedem daleko od Brandnerhofa.

Znam, da će se moja draga Katica za sve dobro pobrinuti. Skrižaljka — što služinčad ima da dobije i kako je prijašnjih godina bila nadarena, na njoj je označeno — nalazi se u mom pisaćem stolu uz gospodarske knjige. Toga se Katica može točno držati. Uostalom ti se, dragi moj Đuro, u to razumiješ, ako bi Katici štogod bilo nejasno.

A sada treba još da čujete, kakve je još smjele osnove za put skovala Vaša stara majka. Mi, sestra i ja, otputovat ćemo početkom siječnja u Genf, da opet jednom vidimo našu dragu, već kroz godine uzetu sestru. Mi sve tri nijesmo više daleko od „sedamdesetih", pa i bolje je, ne ćemo taj sastanak nadulje odgađati. Prije petnaest godina zadnjiput smo se vidjele, jer su nas mlađe priječile dužnosti, a najstariju njezini uzeti zglobovi. Sada se pružila dobra prilika, da obadvije možemo otići i već smo se u Genf najavile.

Vi morate dakle još prilično dugo biti bez Vaše stare majke, a ja se nadam, da ćete me onda, kad se povratim, tim radosnije pozdraviti, što sada nijesam bila s Vama.

Za Katicu prilažem jednu ceduljicu, na koju sam ispisala razne predmete. Ovi mi trebaju još za put. Moja draga Katica sve će mi to zapakovati u jedan kofer od trske i skorih dana brzovozno poslati na moju ovdašnju adresu.

Moje darove Vama za Božić poslat ću poštom. Nadam se, da ću na Badnjak primiti od Vas grančicu s Vašega bora u uvjernju, da ste sretni. Pozdravljam i ljubim Vas oboje sa srdačnim željama, da budete sretni.

Vaša majka."

Đuro najprije pročita pismo, a onda ga pruži Katici.

Samo je Đuro slutio, koliko je njegovu majku stajala ta odluka.

Potajno bilo je ipak njih oboje zadovoljno i veselo, da se majka još ne vraća. Katica zato, jer se bojala oštrog pogleda majke, koja bi sigurno ubrzo otkrila, kako se otuđila Đuri. Đuro pak zato, jer sada nikoga nije trebao između sebe i Katice, jer nije trebalo svjedoka, kako potajice i neumorno hoće da se umili Katici.

Kad je Katica pročitala, on je zapita:

„Što veliš na to, Katice? Majka nas prepušta našoj sudbini. Ne će li ti biti teško, da u kratko vrijeme sama sve urediš za služinčad? Pritom ti ja nažalost mogu samo malo biti od pomoći."

Katica mu povrati pismo smiješeći se:

„O, budi samo na miru. Veselim se, što ću moći valjano da radim. Sve će biti učinjeno po želji tvoje majke."

„Imaj na umu, da imaš još samo četrnaest dana vremena."

„To mi je dosta. Ta ja mogu, ako je potrebno, svaki dan da se odvezem u grad da kupim ili naručim što je potrebno."

„Ne će ti to dosaditi?"

Ona se nasmije.

„O ne, naprotiv, to me veseli. Još danas ću proučiti majčinu skrižaljku i sebi ću načiniti osnovu. O božićnim kolačima već sam govorila s majkom. Sve je već pripravljeno."

„A naš bor donijet ćemo sami iz šume," reče Đuro vatreno, obuzet čarom božićnim.

Katica pocrveni. S bolnim uživanjem gledala je u njegovo karakteristično lice, koje je tako jako voljela. Njegove oči sjale su se kao oči djeteta, što se veseli božićnom drvcu.

I tada dušom joj prođe neko veselje. Ona će zajedno s njim stajati pod borom, uza sve ono, što ih rastavlja. Pa zar to ipak nije sreća?

Tako je sjedila zamišljena, a samo igra boja na njenu licu i sanljivo nekud u daljinu uprt pogled odavao je njezino nutarnje uzbuđenje.

„Ona je zbilja kao pjesma bez riječi, Valy je tom oznakom ocrtala cijelo biće svoje sestre," morao je da pomisli, dok ju je mučke promatrao. „Slatka, divna pjesma„' doda tomu i duboko i teško uzdahne.

Istom iza nekog vremena digne se Katica i upravi na Đuru još nekoliko pitanja. Još su se o svem i svačem savjetovali. Katica donese ovamo majčinu skrižaljku, a Đuro uruči joj iza površne procjene prilično veliku svotu, da kupi što je potrebno.

„A što ti želiš, Katice, da ti donese Božić?" zapita, kad je sve to bilo gotovo.

„Ništa — ja imam sve što mi treba," brzo odgovori.

„Ti si vrlo čedna. Svaki čovjek ima bilo kakvu želju."

Njoj se izmakne tih uzdah. Od toga se prestraši i čvrsto stisne usnice jednu na drugu. Doista, ima jednu želju, jednu golemu, toplu, žarku želju na usud. Ali ta se ne može ispuniti, a ona mora da je duboko zatvori u svoje srce. I opet samo nijemo zaniječe glavom. On se nagne naprijed i pogleda joj odozdo u oči ispitujući.

„Pa ipak, Katice! Baš taj uzdah odaje jednu želju. Čitam ti to iz očiju. Ipak mi je reci, možda i nju mogu ispuniti."

Lice joj se tamno zažari.

„Ne, ne, ti se varaš, ja zbilja nemam želja", reče brzo.

I podižući se odmah zatim nastavi:

„Hoću odmah da spakujem majčine stvari, da sam s tim gotova, prije nego se dam na priprave za božićne blagdane."

I brzo ode iz sobe.

Đuro je gledao za njom.

„Kad bih samo znao, što se zbiva u njezinoj duši! Zašto je pocrvenila? Zašto bježi? Koja je to želja, za kojom je slijedio uzdah? Kad bih mogao shvatiti njezinu dušu! Nešto zagonetno skriva u sebi. Ona nije hladna, nije bez osjećaja, to znam uza svu njezinu povučenost, ali još nikako ne mogu da nađem put do njezina srca. Kad već mislim da je imam, opet mi izmakne. Doista, nema veće zagonetke nego što je žena.

Tako je umovao, a nije ni slutio, kako je lako naći riješenje te zagonetke.

* * *

Idući dani samo su proletjeli. Katica nije imala vremena da se zanosi u misli. Imala je pune

ruke posla. A da je s veseljem i ljubavlju sve obavljala, vidjelo joj se na sjajnim očima.

Još nikada nije ju Đuro vidio tako radosnu. Prvi put u životu bilo je Katici priušteno, da ispuni želje mnogim ljudima. Kao opojena bila je, dok je za svojih rođenih dvjesta maraka kupovala darove za majku i setre. Prvobitno je bila mislila, da će potrošiti samo polovicu svote, a kad je započela, brzo je bilo iscrpljeno sve bogatstvo. Pretinac u njezinu pisaćem stolu bio je sad prazan. Kad je sutradan htjela da ostavi unutra priznanice, opazi začuđena, da je položeno iznova dvjesta maraka sve u zlatnim komadima.

Đuro je, a da nikom ništa nije kazao, opet napunio ispražnjenu kasu.

Suzama joj se zaliju oči.

„Kako je dobar," mislila je, kao i obično.

Pa kad ga je skoro zatim srela, promuca nekoliko zahvalnih riječi.

On pocrveni i zbuni se.

„Ali, Katice, molim te, nemoj me zastiđivati. Šta se tu treba zahvaljivati! Drugi put treba da kažeš, kad sve potrošiš. Ja sam na to slučajno naišao. I sada molim, o tom više ni riječi."

Cijelo Đurino vladanje neobično je potajno Katicu uznemirivalo. Nije slutila, da je on svakom riječju, svakim pogledom radio, da steče njezinu ljubav. Njegova dobrota dirala ju je, ali ju je držala za izraz zahvalnosti, što ga je riješila dužnosti, da joj mora iskazivati nježnosti. Nije imala ni pojma, kako se on morao svladavati, da sačuva mirnu prijaznost u svom vladanju. Da se nije zanosila ludom mišlju, da je Đuro uz nju nesretan i da još voli svoju prvu ženu, osjetila bi, kako je bila tankoćutna, da se samo tako izražava ljubav, kako je on činio.

Svaki dan uzimala je onaj prokleti komad papira u ruke i utuvljivala si u pamet, da za nju nema nimalo nade, da sebi pribavi Đurinu sklonost. Ustrajno i promišljeno davala je svakoj riječi na njemu što poraznije značenje za sebe. Često su joj se pritom točile suze iz očiju.

Prošlo je otprilike osam dana, otkad je došlo ono parfimirano pismo, kad i opet osjeti jaki, zagušljivi miris iz pisama.

Ona stisne zube od bola i drhćući razmetne pisma. I doista — pred njom se opet stvori isti onakav uski listovni omot u nježnoj jorgovanoj boji, isti rukopis i poštanski žig: München. Katica rukama pokrije lice i bolno zastenje. Smrači i smrkne se sve oko nje, pa se ljutito i gorko zapita, zar ona mora da trpi, da joj ta žena neprestano narušava mir. Ona pripada sada drugom čovjeku i bez milosrđa jednom je napustila Đuru. Pa što sad hoće od njega, zašto mu neprestano piše?

Osjećala je, da tu ženu mrzi takvom snagom, kako još nikoga nije mrzila. I u njoj pojavi se vruća želja, da prije uništi to pismo ogavnoga mirisa, negoli ga Đuro pročita.

No onda pane nemoćno u stolicu. Pa što bi to koristilo? Tim ne može ono ugasiti, što u Đurinu srcu živi za njegovu prvu ženu.

Tako je sjedila i čekala, dok on ne dođe. I sada opazi, da je to pismo brzo i kradomice turnuo u džep kao i onomadne, a da ga nije pročitao. No srdito nabrano njegovo čelo nije opazila.

Šuteći sjedili su jedno prema drugomu, svako obuzeto svojim mislima. Napokon Đuro upravi na nju nekoliko pitanja, na koja odgovori, koliko je mogla mirnije. Pritom upadne mu u oči, da je ona vrlo blijeda.

„Da se ti ne naprežeš odviše, Katice? Meni se čini, da vrlo slabo izgledaš," reče zabrinuto.

„Malo me boli glava, bit će već bolje na zraku", odgovori ona brzo i pritom pocrveni, da je posve nestalo bljedoće.

Istom kasnije, kad je bio nasamu, pročita Đuro Lotino pismo. Bilo je i opet napisano pretjeranim riječima, a sadržavalo je zahvalnost za poslani novac.

Đuro ga podere s prezirom i baci u košaru za papir. Nije ni pomislio, da je to namirisano pismo prouzročilo Katičinu bljedoću. Ni iz daleka nije tom pismu podavao bilo kakvo značenje. Ta je stvar za njega bila svršena i nadao se, da mu ponovnom molbom ne će Lota dosađivati.

Katica pošla je za svojim kućnim poslovima. Kad je upravo iz kuhinje stupila na hodnik, nasrne na nju mala služavka iz zakupnikove kuće i javi joj, da je zakupnik imao srčani napadaj te da odmah dođe kući.

Katica se silno prestraši i prebacivši preko sebe topli ogrtač zaputi se kući. Đuro je međutim otišao od kuće i tako ga nije mogla izvijestiti.

Kad je Katica došla kući, zatekla je oca uzeta i već bez govora gdje leži na svom krevetu crvenoplav u licu.

Već poodavno opomenuo je liječnik zakupnika, da živi umjereno. Bilo je mnogo predznakova, koji su ga morali opomenuti. No on nije ni na što pazio. Bio je prelakom za užicima, a da bi se htio čega odreći. Njegova od jakih vina i masnih jela zgusnuta krv pa lak način života bez ikakva naprezanja učinili su, te je naginjao na kap.

Sinoć je i opet mnogo uživao. Ustao je vrlo bijesan, svoju svojtu je izmučio više nego obično i izišao iz kuće kunući i pušući.

U rasadniku je jednog radnika tako namučio, da ga taj nije više htio slušati. Zakupnik raspaljen srdžbom otpusti ga, a radnik se sada osmjeli i zakupniku u prisutnosti njegovih sinova temeljito saspe istinu u lice nazvavši ga prostim živoderom ljudskim, koga će već jednom odnijeti đavao.

Radi toga se zakupnik tako jako uzrujao, da je, obuzet srdžbom, sa sjekirom poletio na radnika.

Njegovi sinovi htjeli su ga u tom spriječiti, no prije nego su mu pristupili, iznenada otac ispusti sjekiru i bez svijesti sruši se na zemlju kao oboreno stablo.

I sada ležao je velik, jak čovjek hropćući i strašan na pogled na svom krevetu. Njegovi sinovi i na smrt prestrašeni radnik donijeli su ga u kuću, a ovaj je još potrčao po liječnika, čija su kola bila viđena u gostionici. Na sreću liječnik je bio u selu.

Cijela porodica, osim Valerije, bila je prisutna i svi su se pogledavali blijeda lica. Pogled na oca napunjao ih užasom.

I uza sav trud liječnikov umrije zakupnik ne povrativši se više svijesti pola sata iza Katičina dolaska.

Djeca su stajala iza njegova ležaja smetena i potresena. Jedva su mogli da vjeruju, da pred njima mrtav leži čovjek, koji ih je sve ujarmio na najsebičniji i najokrutniji način, koji ih je još prije jedan sat nemilosrdno i nepravedno psovao i mučio. No uza sve to on im je pokazivao smjernicu za život i iznenada sada im se činilo, da su bez potpornja, kad oca nema više u životu.

Užas je spopadao djecu pri pomisli, da ga je pretekla smrt, kad je ugrozio život drugoga čovjeka. Sinovi su to prešutjeli majci, nitko se nije usudio da joj to kaže.

Nitko od njih nije očevom smrću izgubio, što se ne bi dalo nadomjestiti. U srcu on im je bio tuđ i hladan, bojali su ga se, ali ga nijesu voljeli. Hladan i samovladalac, živući samo za užitak, sve je od sebe odbio uvredljivim riječima i nemilosrdnim postupkom. Njihova srca nijesu ništa izgubila s tim i takvim ocem. Pa ipak su bili svi potišteni naglom njegovom smrću. Uza sve to bio je otac, što je sada ukočen i hladan pred njima ležao, njihov otac, koji im je dao život. Krvne veze su čvršće od svega drugoga.

Pravi bol osjećala je samo majka. Ta siromašna žena provodila je jadan, neprijatan život uz svoga muža, bila je od njega neizrecivo vriješana i ponižavana i morala je ljut boj da bije sa svojim vlastitim srcem. Pa ipak tom je čovjeku ona jednom dala svu ljubav svoga mladog srca, s punim povjerenjem pošla je s njim, a da nije ni pitala, kuda, na koju li stranu. Uza svu nevolju i muku ta ljubav nije prestala. Bila je to istinita, prava ljubav, što je pripadala tomu čovjeku, ona ljubav, o kojoj se govori: Ona nikada ne prestaje, ona sve podnosi, sve trpi.

Plačući, kao slomljena, klečala je na koljenima pokraj pokojnika ta u jadu i muci ocvala žena, dozivala ga najnježnijim imenima i gladila mu hladne ruke.

Djeca su plakala radi bola majčina, koji nijesu mogli da shvate. Pastor Seltmann, koga su dozvali, pokušao je da je umiri, ali mu nije uspjelo. — —

Katica se istom iza nekoliko sati povratila kući. Đuro je međutim bio na susjednom dobru, da kupi par konja. On se povratio malo prije Katice i još nije znao što se dogodilo u zakupnikovoj kući.

Katica mu pristupi blijeda, ali mirna i sabrana.

„Đuro — moj otac je umro," reče tiho.

On je pogleda začuđeno.

„Tvoj otac, Katice? Nije moguće!"

„Pa ipak, Đuro. Umro je od kapi, vrlo brzo bilo je gotovo. Upravo sam došla od kuće."

On je uhvati za ruke.

„Kako je došlo do toga?"

Katica mu sve ispripovjedi. Bila se spustila u stolicu, a on je stajao kraj nje. Govorila je, a da ga nije gledala.

Nježno i lagano gladio ju je po kosi.

„Da li jako boli, Katice?"

„Samo radi majke, Đuro. Ti znaš, otac nam je bio stran srcem. Sva naša ljubav pripada majci.

Strašna, naprasna smrt očeva naravno da nas je potresla, no to ne ide tako duboko, kao kad drugi ljudi izgube oca. Samo jadna majka — možeš misliti, da bi ona dragovolino dala svoj život, kad bi mogla tim oca opet oživjeti. Sva je slomljena. Sve je zaboravljeno, što joj je nažao učinio. Ona ga još uvijek voli. To ne mogu da shvatim."

On duboko uzdahne.

„Jer ne poznaš ljubav, Katice, reče tiho.

Ona čvrsto stisne ruke. Ah, kad bi znao, kako je krivo njegovo mišljenje. Onda opet reče u sebi, da on mora njezinu majku dobro da razumije. Nije li njegova ljubav prema rastavljenoj ženi svladala sve uvrede, što mu ih je nanijela, zar je ne voli još danas, premda mu se iznevjerila i osramotila ga.

„Ljubav nikada ne prestaje," pomisli s užasom. Ni u njezinu srcu ne će nikad prestati uza svu gorčinu i beznadnost.

„Mogu li u čem pomoći tvojoj majci?" zapita Đuro iza male stanke.

„Tamo je Jelkin vjerenik a i braća. Ti bi mogao štošta da narediš. Seltmann je premalo energičan, a braća nijesu nikako navikla da što samostalno odlučuju. Otac ih je uvijek ugnjetavao."

„Onda idem tamo odmah iza ručka."

„Vrlo sam ti zato zahvalna. Pa ako ti je pravo, možemo odmah ručati. Već sam izdala nalog kuharici. Ako se ne protiviš, ja bih iza ručka odmah pošla u grad. Majka me molila, da izvijestim Valeriju o očevoj smrti. Valy još ništa ne zna. Odmah ću je povesti sa sobom i izmolit ću je iz škole za ovo nekoliko dana."

„Dobro, dobro, Katice, uredi sve, kako misliš da je dobro i određuj sve po volji. Ja ću odmah naložiti, da se zapregne. Danas će vam slabo poslužiti saonice. Daj međutim donijeti čorbu na stol, a ja ću se povesti s tobom do vaših i vidjet ću gdje mogu biti od pomoći."

Ona mu pruži ruku i čvrsto je stisne.

„Hvala ti — tisuć puta!"

On je nijemo gledao u njezino blijedo lice i u mlade oči, pune žalosti. I morao je da pomisli, da li bi ona ikad postala njegovom ženom, da je otac prije umro, nego li ju je na svoj tiranski način prisilio na tu ženidbu. — — —

Sat kasnije nalazila se Katica na putu u grad, dok se Đuro potrudio do zakupnikove kuće, da svojim mirnim, točnim odredbama smiri zbunjena srca.

Katica se najprije odveze do gospođe Birknerove i od nje dozna, da će Valy za nekoliko časaka doći s ručnoga rada. Ona izvijesti staru gospođu, što se dogodilo, a ova preuzme brigu, da će sutra opravdati Valeriju u školi i da će je izmoliti za ovo nekoliko dana do svetaca.

Kad je zatim došla Valy, sva bez daha od čuda i radosti, što je vidjela Brandnerovu kočiju pred kućom, ostavi gospođa Birknerova sestre nasamu.

„Ti si tu, Katice — zbilja? Pa što se dogodilo, da si tu posve izvan programa. Zar opet kupuješ za Božić?" pitala je Valy na svoj živahni način srdačno zagrlivši sestru.

Katica je čvrsto privuče k sebi.

„Ne, Valy, danas ne. Danas došla sam posebno, da te odvedem kući."

„Pa sada? Sredinom nedjelje? Odakle to?"

Katica nije odmah našla pravih riječi i neprestano je gladila Valeriju po kosi. Ova je gledala sestru istražujući i iznenada duboko uzdahne.

„Ti, Katice — nešto nije u redu. Ti si tako neobična i izgledaš tako svečano. Ta valjda se nije opet ko kod nas zaručio? No, daj reci, što je, da moram tako iznenada kući."

Katica je uhvati za ramena i u nju se ozbiljno zagleda.

„Doista se nešto dogodilo, Valy — ali nešto vrlo tužno. Ne smiješ se prestrašiti."

Valerijino svježe lice problijedi, a ona se prestrašena zagleda u Katicu.

„Katice — majka — je li majka bolesna? Je li joj se šta dogodilo?"

„Nije, Valy — ali — ocu."

Valy odahne, živčana se napetost izgubi.

„Ah, samo kad se majci nije ništa dogodilo. Što je s ocem — je li bolestan? Je li mu zlo?"

Katica potvrdi.

„Moraš biti spremna na najgore. Otac je imao srčani napadaj."

Valy naglo odbaci kosu s čela i onda pogleda na Katičin stas. Oči joj se iznenada raširе.

„Katice — zašto imaš crnu opravu?" jedva izusti.

Tada reče Katica lagano:

„Otac je umro, Valy. Posve iznenada je umro."

Valy se zgrozi i rukama pritisne srce.

„Mrtav — otac?"

„Da, Valy."

Valy se baci s glasnim vriskom sestri u naručaj.

„Katice — ah, Katice!"

„Moja draga, mala Valy!"

Valy se uspravi i žestoko potrese glavom.

„Ne — ne budi tako mila i dobra prema meni — ja sam vrlo zla!"

„Ali, dijete, kako možeš reći tako što!"

„Ali ipak je tako, Katice. Ja bih morala biti žalosna, jer je otac umro. No ne mogu. Neprestano moram misliti, da on više ne može majku da muči. Nije li to užasno?"

„Dijete — ah, dijete!" povikne Katica potresena jadnim tonom, u kom je to rekla Valy.

Ova duboko uzdahne.

„Zar ne, to je zlo i nenaravno, i ti se sigurno ljutiš na mene. No ja nikada nijesam mogla oca da volim. On je sve to u meni ubio svojim načinom, kako je dopuštao, da trpi moja majka."

Neizreciv bol podrhtavao je u tim riječima.
Katica je privuče k sebi.

„Dijete, na tebe se ne mogu ljutiti, doista ne mogu. Meni je samo žao, što se tako mučiš. Sada ćeš o ocu blaže suditi. Mi ćemo to svi činiti. Sada je mrtav i mi ćemo misliti, da on nije mogao biti drugačiji negoli je bio, da ga je valjda bolesna njegova krv nagonila, da bude tako surov i srdit. A mi ljudi svi imamo svoje pogreške."

Valy se gušila u navrelim suzama.

„Ti si doista mnogo bolje čeljade nego ja, to već odavna znam."

„Pusti, ne čini mi moju Valeriju zločestom," reče Katica s mnogo ljubavi.

Valy je plakala i ljubila sestru. Zatim je tiho zapita:

»Kako to podnosi majka? Je li tužna?«

»Posve je utučena, posve nemoćna. Na očevu mrtvu tijelu sve je zaboravila, što je trpjela. Ona ga voli i iza smrti.«

Blijede u licu pogledaju se sestre.

Onda reče Valy tiho:

»Shvaćaš li ti to, Katice? Moja siromašna, jadna majka!! Pričekaj samo pet časaka, Katice, odmah ću ja biti spremna. onda možemo ići kući. Vrlo čeznem za majkom. Samo da se ne razboli od uzrujavanja«.

Ona poleti van i poslije nekoliko časaka oproste se sestre od gospođe Birknerove i odvezu se kući.

Putem se nijesu mnogo razgovarale. Sjedile su tijesno jedna uz drugu i držale su se za ruke.

Katica dade zaustaviti kola kod roditeljske kuće i onda ih pošalje kući, jer je još sama htjela da vidi majku.

Svoga muža zatekne jo škod svojih. Đuro se dogovarao sa Otonom i Marijom o različitim poslovnim stvarima, koje su se svakako morale da urede. Njegovom mirnoćom i sabranošću posve nemoćna braća opet su ojačala. Valeriju nisu mogli sklonuti da vidi mrtva oca. Sva je drhtala pri pomisli na to. Samo je željela majku dirljivo je dozivajući, no majka bila je sama s pokojnikom u sobi.

Onda uđe k njoj Katica i potiho je zamoli, da barem popije čašu kave i nekoliko zalogaja kruha, je umiri. Jadna žena podigne se i otetura van naslonjena na Katicu.

Jecajući baci se Valy u raširene majčine ruke. —

»Majko, moja draga, mila majko!«

Dijete bilo je posve smeteno. Ona je milovala i ljubila majku, gladila je i nespretno joj otirala suze.

Sva djeca sada zajednički navale na majku, da barem popije čašu kave i nekoliko zalogaja kruha, prije nego opet preuzme stražu nad pokojnikom. Još ništa nije u se uzela.

Ona se pokori, a djeca su se natjecala, da joj iskažu ljubav. Sada su mogli da izdovolje svoju nježnost, a da se ne moraju bojati smrknuta pogleda i surovih riječi očevih. On nikada nije mogao da podnosi, kad su djeca bila nježna spram majke, govorio je o sentimentalnom tetošenju i te »ludorije« nije trpio.

Sada je prokletstvo bilo uklonjeno, što je poput tereta sve njih tištilo, jer su od majke naslijedili srce, puno nježnosti.

I tim nježnim nastojanjem dječjim bol majčin prijeđe u blagu tugu.

Đuro i Katica navale zatim, da Valy pođe s njima u Brandnerhof. Kuća žalosti nikako nije zgodno boravište za mlad stvor.

Valy se pokori, pošto ju je majka uvjerila, da će biti mnogo mirnija, kad bude znala, da se Valy na sigurnom mjestu nalazi kod Đure i Katice.

Majka joj je morala tvrdo obćati, da ne će previše plakati, da se ne razboli.

U Brandnerhofu Valy se skoro opet primiri. U sebi se činila kao oslobođena što ne mora boraviti pod istim krovom s mrtvim ocem. Još i mrtav zadavao joj je strah i užas.

Katica je dala za Valeriju urediti u prvom katu jednu od lijepih i prijatnih soba za goste. Radost nad tom, po njezinu mišljenju, lijepom i otmjenom sobom olakšala je Valeriji ozbiljne časove. Đuro i Katica obasipavali su je s tako mnogo ljubavi i dobrote, da nije imala kad da bude tužna.

Još jednom ipak joj je bila duša trgnuta iz ravnoteže. Bilo je to pri pokopu očevu.

Pastor Seltmann držao je dirljiv govor, u kojem je djeci pokojnikovoj stavio na srce, da mu sačuvaju dobru uspomenu i da moraju imati na umu, da je i on bio samo jedan jadan, griješan čovjek.

Taj govor učinio je na Valeriju dubok utisak. Ona se sebi opet činila zlom i bez osjećaja, da se nije mogla primiriti. Seltmann i majka morali su je razumnim i povjerljivim riječima oteti grižnji savjesti i uvjeriti je, da nije zla, jer ju je samo prevelika ljubav prema majci navela, da tako oštro sudi o ocu.

Seltmannova sposobnost za pravoga dušobrižnika pokazala se tom prilikom u jakom svjetlu. On je sve istrugao iz te mlade duše, što je očeva oporost bila zasadila i učinio je, da se u Valerijinu srcu rodila slutnja o največoj spoznaji, što je čovjek može postići na zemlji: da je svaki grijeh ljudsko djelo, ali i da svaki grijeh uključuje u sebi oproštenje. Iza velikog duševnog uzbuđenja Valy se opet smirila, pa budući da je majka izgledala mirnija i sabranija, pobijedila je skoro i njezina zdrava mladost.

Kad je poslije ukopa išla iz roditeljske kuće u Brandnerhof, reče Katici:

»Znaš, Katice, meni se vidi, da bih sada mogla postati boljim čovjekom. Prije sam bila ispunjena kao nekom mržnjom i prkosom, dok sam mislila na oca. Sada je sve kao izbrisano. Seltmann mi je mnogo toga razjasnio, što nijesam mogla da shvatim. Ti — o Seltmannu ne dam ništa reći, on je osobit čovjek. To se vidi istom onda, kad nekom govori u dušu. Ja sam mu vrlo zahvalna, jer mi je užasno bilo pri duši, a sada sam posve mirna i mogu na oca

misliti bez straha i užasa. Ne ću više, da postanem učiteljica. Rado ću ostati kod majke, pomagat ću joj u kućanstvu i njegovat ću je. Ah — majci treba da bude sada dobro. Zar ne, Katice, mi svi ćemo tetošiti oko nje.«

Katica je poljubi s mnogo ljubavi.

»Da, moja Valy, tako će biti. Ja se jako veselim, da si opet mirna. Seltmann je doista dobar i velik čovjek i takav pastor, kakva samo treba tražiti.

* * *

Prethodno Valy ostane u Brandnerhofu. Kod kuće nitko nije imao pravog vremena za nju. Tu je bilo mnogo toga, što je trebalo urediti. Pomagati ona još nije mogla.

U zakupnikovoj kući ovaj put nije bilo nikakve proslave o Božiću. Odrasli su se pomirili s tom mišlju, ali za Valeriju bila bi tako tiha svečanost vrlo tužna. Tako je bilo zaključeno, da Valy cijele božićne praznike provede u Brandnerhofu.

S tim je bila Valy vrlo zadovoljna. Ona je marljivo pomagala Katici pri božičnim pripravama i pritom opet došla do svoje veselosti. Katica i Đuro u tom su je pomagali.

No Valy bila je bistrook stvor i posjedovala je oštar dar za opažanje. Provodeći život neprestano u zajednici sa sestrom i svakom uskoro je štošta otkrila, što ju je sililo na razmišljanje.

Najprije joj upade u oči, da se Đuro i Katica nikada ne poljube, pa ni onda, kad su znali da su sami. I vladanje mladih ljudi činilo joj se vrlo čudnovatim. Pa premda je Đuro bio dobrostiv i prijazan prema njezinoj sestri i premda je Katica nastojala da sve učini, što on samo poželi — ipak se Valeriji činilo da nešto tu nije u redu.

Pa pošto je to jednom otkrila, pazila je na sve i našla štošta što ju je sililo na razmišljanje.

Protiv obične svoje navike, da sve dobroćudno izbrblja što joj prođe glavom, prethodno zadrži za sebe sva opažanja. U mladoj njezinoj glavici rađale su se iste misli kao u glavi stare, iskusne Ane Brandnerove, ako je to i bilo više besvjesno. Osjećala je samo, da bi umješavanje njezino po svoj prilici bilo odbijeno i da bi se možda njezina prisutnost mogla držati za smetnju. Ipak je mnogo mozgala, što bi moglo smetati punoj sreći ovih dvoje mladih ljudi. Da ima nešto, znala je pouzdano.

Odsada su Đurino i Katičino djelovanje nemirno progonila dva mlada, oštra oka. Ozbiljno zabrinuta nastojala je da dokuči, što to baca sjenu na sreću ovih ljudi, koji su joj iza majke najmiliji na zemlji.

Kadšto je Valy znala opaziti, da Đuro svoju suprugu potajno motri bolno uznemiren, kao i to, da Katica tužna pogleda teško uzdiše iza leđa svoga muža.

»Tu se nešto ne slaže — moram da to dokučim, šta je to,« odlučno je mislila Valy.

Tako se približavao Boižć. Dan pred Badnjak opet je bilo jako namirisano pismo jorgovanove boje na stolu među Đurinom poštom.

Valy i Katica zajedno su išle u sobu i čekale su na Đuru.

Kad se Valy približila stolu, podigne njuškajući svoj prćasti nosić.

„Ti, Katice, što to danas tako osobito miriše?" zapita.

I Katica sada primijeti neugodan zadah. Ona problijedi i ne pazeći na sestru naglo razmetne pisma i podigne omot jorgovanove boje.

Valy opazi, da od njega dolazi jak miris.

»Puh! To pismo strašno smrdi!« reče stresavši se.

Katica brzo baci pismo među ostala i okrene lice k Valeriji, a bilo je blijedo i ukočeno.

»Molim, ne spominji ni riječi u Đurinoj prisutnosti o tom pismu i tom parfimu,« reče naglo. Zatečena Valy gledala je u sestru. Još je nikada nije vidjela takvu.

»Pa što je na tom, Katice?« zapita preplašeno.

»Ništa, ništa — ne pitaj me — i prije svega, ni riječi ne govori o tom, kad Đuro dođe. Inače — da — inače ću se ozbiljno na tebe rasrditi.«

Valy se zamisli.

»No pa da, Katice, budi samo mirna. Kad ti to ne ćeš, ne treba ni ja da o tom govorim. No je li to tako jako važno?«

Katica samo nijemo zanijeće glavom. No čelo bilo joj je od bola smrknuto, a oko usta joj se usjekla ljuta brazda. Ona se okrene da izmakne Valerijinu pronicavu pogledu i priđe k prozoru.

Valy ju je promatrala mozgajući.

„Dakle je to u vezi s pismom. A možda sve skupa o tom ovisi«, mislila je u sebi.

Odmah zatim uđe Đuro. On pozdravi obje sestre pruživši im ruku. Valy opet utvrdi, da Katica nije dobila poljubac.

Sjedoše k stolu, a Valy vrlo dobro opazi, da je Đuro brzo i plaho pogledavši Katicu skrio parfimirano pismo u džep, a Katica, koja je to dobro primijetila, na jedan čas nasloni se u stolici zatvorenih očiju, kao da joj je to bol prouzročilo.

Valy je pojela danas svoj doručak bez uživanja. Nije ni brbljala veselo kao obično, nego je sebi uzalud razbijala glavu, što to sve ima da znači. Jedno je međutim, već sigurno znala — otuđivanje, što je bez sumnje postojalo između Đure i Katice, bilo je nekako u vezi s tim ludim pismom.

Danas je između to troje ljudi vladao neki potmuli nemir. Gotovo šuteći su doručkovali i onda se razišli.

Tiše nego inače lutala je Valy danas po kući. Ona je previše voljela svoju sestru i Đuru, a da ne bi bila tužna zbog toga, što im sreća nije potpuna.

Dosada je njihovu sreću držala, da je bez ikakve sjene, a život joj se činio krasnijim i ljepšim, kad je nato mislila. Potajno je željela, da i sama bude jednom tako sretna kao njezina Katica.

A sada je primijetila, da ona nosi na srcu neku skrivenu muku. Vruće je željela, da može tu muku odstraniti. Samo kad bi to mogla okrstiti pravim imenom.

Pitati za to Katicu nije se usudila.

Njoj nije bilo teško pogoditi, da je u tu igru umiješana neka treća osoba. A da je ta treća osoba sastavila ono jako namirisano pismo, bilo joj je jasno.

A tko je taj sastavljač? Je li to gospodin ili dama? Možda Đurina majka? Ali ne, gospođa Brandnerova uvijek je pisala Katici vrlo prijazna pisma, a ta nijesu pisana na papiru u boji, nijesu ni mirisala tako neprijatno jako. —

Dakle netko drugi. Ali tko?

O tom je Valy uporno razmišljala, dok je s Katicom u velikoj dvorani slagala na duge stolove darove za služinčad i vješala na dvije goleme jele svakakve šarene tričarije.

Ovdje je imala biti darivana služinčad sutra naveče.

Jedna mala, vrlo lijepa jela stajala je prijeko u jednoj sobi, gdje je obično samo porodica bila darivana. Ta jela bila je ukrašena samo bijelim svjetiljkama i umjetnim sniježnim grudicama. Jučer su drvo zajedno s Đurom donijele iz šume, a naveče je i on pomogao iskititi ga. Pod njim će on na Badnjak sam postaviti darove za Katicu i Valeriju.

Katica bila je šutljiva i tužna. Sada, dok je bila sama s Valerijom i ova bila zabavljena s poslom, mislila je da može srcu pustiti na volju i nije se trudila, da naoko pokaže veselo lice.

Do podne bile su sestre gotove sa svojim poslom i zaputile se u svoje sobe, da se preobuku za ručak.

Valy bila je brzo gotova i dotrči onda Katici, da joj uredi kosu.

Katica joj učini prije nego je dovršila svoju toilettu, a Valy se odluči da je pričeka.

Katičina mala, lijepa kutijica za nakit stajala je otvorena na njezinu stolu za toilettu.

»Trebaš li nakita, Katice?« upita Valy nadvirivši se nad nju.

Katica se bila predala svojim mislima pa nije pazila na nju.

»Samo crni, glatki jetbroš, Valy.«

»Da ti ga dodam?«

»Da, molim, učini to!«

Valy uzme iz kutije naznačeni broš i podigne zatim, da vidi Katičin nakit, i pregradak, koji je dijelio kutiju u dva dijela. I sada najednom zapuhne onaj osobiti parfim, što je bio udario iz pisma, koje ju je tako jako zaposlilo.

Začuđena zaviri u kutiju i opazi oderotak papira iste onakve jorgovanove boje, kakve je bilo ono pismo. Odatle, dakle, dolazi taj miris.

Valy priguši poklik iznenađenja, da tim ne upozori Katicu, koja se svršavala kod velikog ogledala. Brzo i kradomice izvadi ceduljicu i stane je promatrati. Bez grižnje savjesti pročita isprekidane riječi s obje strane. Smisla nije mogla da shvati. Jedno joj je bilo jasno, da to strašno pismo potječe od neke Lote i da je na Đuru bilo upravljeno.

Dok je još razmišljajući na nj gledala i trudila se, da sve to sebi objasni, Katica se okrene i spazi papir u Valerijinoj ruci.

Preplašivši se i pocrvenivši pristupi bliže, uzme papir Valeriji iz ruke, baci ga u kutiju i žestoko je zatvori. Pritom je izgledala tako zbunjeno, da se Valy zaprepastila. Ona se odjednom baci Katici u naručaj zaboravljajući na svoju rezervu.

»Katice — ah, draga Katice, što je s tim pismom? Užasni taj miris čini se da je ispunio sav

Brandnerhof i da je ugušio sve životno veselje«, istisne jaučući.

Katica se još uvjek svladavala. Nitko nije smio da pozna njezin bol. Samo nijemi zidovi njezine sobe vidjeli su njezine suze. No kod te kuknjave sestrine, koja joj je otkrila, da je Valy više opazila negoli je smjela, slomi se njezin otpor. Cijelim tijelom drhćući udari u bolan plač i pokrivši lice rukama baci se na divan.

Valy preplašena klekne pokraj nje i ljubazno je ogrli .

»Katice — ah, moja draga Katice, ja sam već odavna opazila, da te nešto muči i tišti. Zar mi ne ćeš, draga sestro, povjeriti svoj jad? Ja sam istina još mlada i luda, ali te od srca volim i htjela bih ti pomoći. Kaži mi, srce, što te mori! Sigurno će ti biti lakše, ako komu povjeriš svoj teški jad. U kakvoj je to vezi s tim pismom? Ono je od neke Lote, upućeno na Đuru, a Đuro ga je tako brzo sakrio i gledao prema tebi, da li ti to nijesi opazila. A ti si tako blijedo i nesretno izgledala, kad si to pismo našla među ostalima. Ja nijesam mogla biti više vesela i neprestano sam razbijala glavu, što to samo ima sve da znači. Daj mi to reci! Silno sam zabrinuta za tebe. Ja ne ću više imati mira, ako mi ne prepustiš, da s tobom snosim tvoj jad«.

Tako je provalilo Valeriji iz grudi.

Katica silom pokuša da se snađe.

„Ah, dijete, zaboravi, što sam bila tako luda i slaba. Doista nije ništa, nego jedno benasto raspoloženje. Ne misli više na to, molim te,« reče naglo otirući suze.

Ali Valy samo ju je čvršće grlila i mahala glavom.

»Ne, Katice, tako se ne dam odbiti. Ti meni pomažeš u svakoj nevolji, uvijek kod tebe nalazim potporu i zaštitu. Sada ja hoću da imam svoj dio u tvojim brigama. Ti trebaš i moraš da olakšaš sebi srce. I ako mi ne kažeš, što te tišti — onda

idem k Đuri — da — to ću učiniti — onda će mi on morati da reče i odgovori, što ti je nažao učinio s tim ludim pismom.«

Katica se uspravi uprepašćena.

»Za ime božje, Valy — to ne smiješ, to bi bila moja smrt,« izusti preplašena.

»Onda mi sama reci, zašto si tako tužna.«

»Ne, moje dijete. Ta ja nijesam tužna, pogledaj, opet sam posve mirna. Sve zaboravi, nemoj sebi tim teretiti duše. Ti to sve još ne razumiješ.«

»Ali ja bih ti htjela pomoći, Katice, dopusti mi to.«

Katica umorno zaniječe glavom i suze opet navru protiv volje.

»Meni nitko ne može pomoći, dijete.«

Valy je gutala svoje vlastite suze.

»Ali ja ti mogu pomoći da nosim tvoju muku. Ne misli, da sam ja posve ludo derište. Ja sam štošta teško proživjela kod kuće i doista sam mnogo starija od mojih godina, ako se radi o ozbiljnoj stvari. Prije se ne ću zadovoljiti, negoli mi olakšaš dušu. Vidjet ćeš, to ti je dobročinstvo, ako se izjadaš,« moljakala je.

Tada napokon Katica napusti opiranje. Obuzme je čežnja, da sav jad na srcu iskaže. Jednom čovjeku, samo jednom izjadati, što te kao mora pritište — zar da to ne bude dobročinstvo? Pa tko joj je bliži nego mlada sestra, s kojom je već i prije dijelila svaku tugu i radost. Pred majku nije mogla ni htjela doći sa svojim jadom. Ona je pače ne bi ni razumjela, jer je u svom jadu postala gluha i slijepa. No Valy ima mlado, toplo srce u grudima, ona će je razumjeti.

I napola protiv volje poče tihim glasom da se ispovijeda. Da nju Đuro ne voli, nego još uvijek svoju prvu ženu, od koje potječu ona parfimirana pisma, a ne samo ono jedino od danas. Ali da njezino vlastito srce pripada Đuri, već otkad znade misliti i da ga ona svaki dan sve više voli.

„Ti ne smiješ, Valy, o Đuri zlo misliti. On ništa ne može zato, što mu srce još uvijek ovisi o zloj ženi. Mene je uzeo za ženu samo zato, jer je to željela njegova mati. Ja sam znala već od početka, da se sa mnom nije oženio iz ljubavi. Radi toga nijesam bila vesela, kad sam postala njegovom vjerenicom i pristala sam na njegovu prosidbu samo iz straha pred ocem. Ali to ja sebi nijesam tako teško zamišljala, da živim sa srcem punim ljubavi uz čovjeka, koji mi je ne uzvraća. Đuro je dobar — neizrecivo dobar, on bi mi sve olakšao, a mene boli, što me ne može da voli. No njegova me dobrota više potištava negoli mi pomaže, jer mi neprestano pokazuje, kako bih ja mogla biti sretna s čovjekom, kakav je on, kad bi me volio, kao što ja njega volim.«

Ona zašuti, a suze iznova poteku.

Valy joj je sjedila do nogu i obujmila joj koljena.

»Ah, kako je to ipak žalosno, da se ljubavi ne da zapovijedati. Kad pomislim, da majka oca voli i preko groba, da Đuro srcem ovisi o toj zloj ženi i da ti njega moraš voljeti, premda ti ta ljubav zadaje samo jad, ne želim, da ikada upoznam ljubav. Meni se čini, da se ona vrlo često objesi na krivo mjesto i onda donosi mnogo više nesreće nego sreće. Kako te ja vrlo žalim, moja jadna, mila sestro! Užasno mora biti ljubiti jednoga čovjeka, koji ti ljubav ne uzvraća. A ja bih se bila zaklela, da te Đuro silno voli. No svoj toj nesreći kriva je ta užasna Lota sa svojim strašnim pismom. Ja je već mrzim — mrzim — ne mogu ti reći kako jako.«

Tako je govorila Valy prekidajući se jecanjem i nježno je gladila ruku sestrinu tješeći je. Hrabrila ju je kao majka svoje nesrećno dijete. Izgledalo je kao da su sestre izmijenile uloge.

Uzbuđenost, u kojoj su se obje nalazile, opet popusti. Katica prva se snađe i već opet požali, što

se dala skloniti na priznanje, premda joj je ono momentano donijelo neku olakšicu.

Ona se podigne.

»Moramo, Valy, dolje, odmah je vrijeme ručku,« reče prisilivši se na mir. »A ti na sve to nemoj više misliti!«

»Je li ti, Katice, malo lakše pri srcu?«

»Jest, Valy, ja sam već napola utješena,« uvjeravala je Katica.

Ona brzo opere lice hladnom vodom, da odstrani trag od suza.

»Vidi li se još, da sam plakala?« upita bojažljivo.

»Samo još malo. No to ne čini ništa. Pusti neka Đuro opazi, kakav ti jad zadaje. Onda će barem uvidjeti svoju krivicu,« odvrati Valy ljuteći se.

»O kakvoj krivici ne može biti govora, Valy. A Đuro ni pod koju cijenu ne može biti uvjeren, da mi je učinio krivicu. To bi ga utuklo, a ne bi ništa pomoglo. Radi toga sam mu i rekla, da ga ne volim i da sam se za nj udala, jer sam se bojala oca.«

Valy je pogleda zaprepašteno.

»To si mu rekla?«

»Da, to sam morala učiniti za volju moga ponosa. I tako nemamo jedno drugomu da što predbacimo. Mi se susrećemo kao dobri prijatelji. To je sve. Pa i dobro je da je tako. Inače zbilja sam s tim posve zadovoljna. Samo kadšto — kao malo prije — pobudalim i želim nemoguće. No to će brzo proći. Vidiš, ja sam opet sasvim pametna, a ti se ne moraš bez potrebe brinuti za mene. Zar ne, Valy, ti ne ćeš više misliti na malo prijašnje budalasto uzbuđenje i bit ćeš moja vesela sestrica? To mi vrlo prija. Pa pogledaj samo, kako uza sve to imam lijep, ugodan život u Brandnerhofu. Mogu li sebi šta više željeti, a da ne budem previše nečedna? Pomisli na majčinu sudbinu! Koliko je meni bolje.

Prema meni Đuro je jako dobar, prijazan i obazriv. Ja sam nezahvalnica, kad se tužim, zar ne? A majci o svem tom ne smiješ reći ni riječi, uopće nijednomu čovjeku, čuješ li, Valy, to neka ostane među nama.«

Tako je Katica kušala da oslabi dojam svoje ispovijedi. Valy je mehanično odobravala, ali u njezinoj glavi bučile su razne nemirne misli. Što je čula od Katice, sve se u njoj prelijevalo. Najradije bi sjela u koji kutić i sve bi to promozgala.

Ali sada trebalo je prije svega da s Katicom siđe u jedaću sobu.

Pri stolu bila je vrlo mirna i zamišljena i nije pri jelu uživala kao inače.

Đuro je upita šaleći se, da li se već počela da trenira za božićne kolače.

Ona je samo nijekala glavom i nije veselo odgovarala kao obično.

Valy je neprestano pogledavala kradomice Đuri u lice. On pak gotovo da nije skidao očiju s Katice, koja je oborenih očiju gledala preda se u svoj tanjur.

Đuro je posve jasno razabrao tragove suza na licu svoje žene. Mučilo ga je, da je ne može pitati za uzrok tih suza. Misao, da je potajno plakala, uznemirivala ga je. A Valy primijeti, da je nekoliko puta duboko uzdahnuo, kao da su mu prsa preuska.

Kasnije uhvati jedan pogled, koji je dobacio Katici. Taj pogled učini, da joj je krv naglo skočila u glavu. Takav pogled još nije vidjela u muškim očima, nije ga znala protumačiti, znala je samo, da je se vrlo neobično dojmio. Žarko i bolno Đurina je ljubav usplamtjela u ovom, kako je on mislio, nesakrivenom pogledu. I u njezinoj glavici nemirno je radilo.

Zašto je Đuro tako neobično gledao u Katicu? Zašto mu je lice tako potišteno? Je li opazio, da je Katica plakala i da li se sada buni njegova savjest?

Kako je samo uopće moguće, da on ne bi mogao Katicu voljeti? Ta je sigurno tisuć puta bolja od one ogavne Lote, koja ga je odbjegla i o kojoj ljudi samo zlo govore. I ta Lota sasvim sigurno nije tako mila i slatka kao njezina dražesna Katica. Ta njezin pisaći papir već tako strašno miriše! Ta zar on ne vidi, kako je Katica nesretna? On mora da ima srce od kamena, ako ga se to ne doimlje. A tako tvrdo srce ipak on nema, on je inače dobar čovjek, da mu nema para.

»Ah,« mislila je, »kad bih mu ja samo jednom mogla govoriti u dušu! Zar to ne bi pomoglo, zar on onda ne bi došao razboru? Ipak je bilo prebudalasto od Katice, da mu je išla reći, da ga ne voli. On sad mora misliti, da ne treba ulagati truda da je predobije. A što ona dopušta da joj se to dogodi s pismima, to s njezine strane također nije pametno. Ja bih jednostavno zabranila, da takva pisma dolaze u kuću. A toj Loti jednostavno bih napisala: »Napustite to ludo pisanje pisama, moj muž pripada meni a ne Vama, uostalom Vaša pisma tako ogavno zaudaraju, da će okužiti čitavu kuću — točka.« Doista, tako bih pisala toj Loti. Onda bi ona obustavila to piskaranje, a Đuro se nje ne bi ni sjetio. Pa naravno on joj mora uvijek da otpiše i iz svega toga ne može da iziđe ništa pametno. A da mu kažem, kako jako Katica tuguje zbog tih pisama? Katica bi se na me sigurno silno ljutila — ali kad bi pomoglo, već bih to podnijela. Ona bi mi s vremenom opet postala dobra, kad bi bila malo srećnija. Ah Bože — kad bih samo znala, kako bih to učinila. Ipak je strašno, kad znaš, da ti je uvijek netko od tvojih najmilijih ljudi nesretan.«

U Valerijinoj glavici doista je izgledalo uznemireno i bez pravog reda i poretka. Pa ni omlet, punjen pekmezom od kajsija, nije ju mogao odvratiti od tih briga.

To bi sigurno upalo Đuri u oči, da nije tako intenzivno bio zaposlen razmišljanjem o tome, zašto je Katica plakala. — —

Popodne otišle su sestre na čas k majci, da je malo razonode.

U kući žalosti još je vonjalo po uvenulu cvijeću i sjećalo no smrt i nestalnost.

Majka sjedila je s Marijom i Jelkom, zaposlena oko Jelkine opreme. Odmah iza njih došla su i braća iz rasadnika, da za predvečernjeg odmora s njima piju kavu. Sva djeca bila su puna ljubavi i brige za majku. Šutljiva, blijeda gospođa bila je sada središte, oko kojega se sve vrtjelo u ljubavi, kao što je prije otac bio središte, koje je širilo strah i drhtanje.

Čedna narav mirne gospođe bila je još posve smetena. Ona se polagano istom morala na to naviknuti, da je ona sada glava porodice, da ona ima samo da želi i određuje, pa da se sve izvrši što hoće. A kako je ta žena bila sposobna u svim stvarima, istom se sada vidjelo. Pošto joj se smirio prvi bol za mužem, čvrsto je uzela uzde kućanstva u svoje ruke. A i braća su se pouzdavala u sebe i u svoju snagu. Na svoje začuđenje opazili su doskora, da se sve i bez oca razvija glatko i mirno. Zakupnik doista nije ostavio ni jedne praznine, koja se ne bi dala zabrtviti: on je uvijek pustio da drugi rade mjesto njega, na druge je tovario sve terete i muke, a sebi je prisvajao samo bogate užitke.

Budućnost je pokazala, da se jedva opazilo, da njega nema u vrtljarstvu i u kući. Braća su bila sposobna i promišljena pa su se usudila da podignu glave, a pokazalo se na vlastito začuđenje, da ne trebaju nikakve uprave i da sada sve ide mnogo mirnije, jer otac nije više njih i radnike progonio svojim prigovorima.

Tomu su mnogo pridonijele Đurine promišljene riječi, da se u braće probudila zarobljena samosvijest. I Đuru uzeše obojica za uzor, njega su htjeli da nasljeduju.

U tom nastojanju brzo se primijetilo, kakve je svote trošio otac samo za sebe. Prilike su se vidljivo poboljšavale. Sada je uvijek bilo novaca pri ruci za razne nabavke, a majka i djeca nijesu morali pravi boj biti za svaki groš. Djeca su u tom pogledu stvarala svoje vlastite sudove, ali majka nije nikada trpjela, da se ocu išta prigovara. Ona je sve njegove pogreške pokrivala ogrtačem ljubavi i nastojala je sve da opravda, što je on učinio ili propustio. Tako je nastojala da svoju uspomenu oslobodi od svake sjene u neumornoj ljubavi i ustrpljivosti.

Danas su sjedili majka i djeca u svetom miru kod kave. I pastor je došao na pola sata, da štošta raspravi sa svojom vjerenicom i rođacima. Vjenčanje mladoga para ne treba da se odgodi radi žalosti. Tako je majka htjela. Jelka bila je stara blizu dvadeset i sedam godina pa ne treba ni jedan dan svoje sreće da propusti. Usto pastor treba ženu za svoje kućanstvo i zato ne treba mijenjati određeni rok. Pa i inače bila bi to tiha, jednostavna svečanost. Seltmann i Jelka bili su tako čedni ljudi, te im je bilo posve pravo, da na taj časni dan izostane svaka bučna proslava.

Samo Valy u drugim prilikama ne bi bila s tim sporazumna, da sestrina svadba o Uskrsu prođe bez pjesme i svirke. Ali sada obuzeta je teškim brigama i osjećala se u neku ruku pozvanom, da Katici pomogne snositi njen jad, pa joj se sve drugo činilo sporednim.

Poslije nježna oproštaja s majkom i braćom zapute se sestre kući. Izgledalo je, kao da svi ovi ljudi raspolažu bogatijim ljubavnim blagom nego za živa oca, koji je ugušivao svaki nježni kret.

* * *

Nastupila je sveta noć. U velikoj dvorani Brandnerhofa stajala je sva služinčad, sva u sveča-

nom ruhu, oko dugih stolova, svaki na svom određenom mjestu.

Đuro održi kratak govor, zahvali služinčadi za zdušno vršenje dužnosti i reče, da će im uvijek ostati dobar i pravedan gospodar. Zatim zajednički zapjevaju jednu božićnu pjesmu i iza toga služinčad pristupi primanju darova.

Bila su to samo vesela i zadovoljna lica. U Brandnerhofu bila je samo dobra i čestita služinčad, a svi su bili bogato nagrađeni, tako se nitko nije mogao potužiti, da je ostao kratkih rukava.

Na svakom mjestu kraj lijepih, korisnih darova bili su smješteni zlatni žutaci. Pored toga svako je od služinčadi dobilo golem božićni kolač, badnjak, i veliku košaru, do vrha napunjenu jabukama, orasima i medenjacima. Valy i Katica iskitile su te krasne bijele košare šarenim vrpcama i jelovim grančicama, po čem su svi stolovi izgledali vrlo svečano. Obje gorostasne jele sjale su se u jakoj svjetlosti i pružale čarobnu sliku. Sada su ljudi pojedince po redu pristupali pred gospodare i zahvaljivali se rukovanjem za darove. Đuro i Katica za svakog su našli prijaznu, bodru riječ. Kraj njih je stajala Valy i svakom mahnula glavom. Ona se vrlo veselila kod te neobične svečanosti, koja joj se činila tako impozantnom.

Na kraju otpjevali su još jednu pjesmu i tada su imali da odu sa svojim darovima. Sve je bilo udešeno, kako je Đurina majka obdržavala prijašnjih godina.

Đurino geslo bilo je u takvim zgodama: kratko i jezgrovito. On je znao, da je služinčad pred gospodarima zbunjena, a da bi se prepustila svojoj radosti. Stoga ih nije zadržavao.

To je potrajalo samo kratko vrijeme i dvorana bila je prazna. U služinskoj sobi odmah iza toga donesena je na duge stolove svečana večera, a kasnije bilo je za sve punča i kolača. Jedan od sluga

svirao je na harmonici božićne pjesme, a ostali su pjevali.

Pošto su sluge došle do svog prava, požure se Katica i Valy na jedan skok kući, da tamo odnesu Katičine darove za njezine drage.

Međutim htio je Đuro da priredi darove za Valeriju i svoju suprugu pod jelom sa bijelim svijećama i sniježnim kugljicama. Jedva da je sat prošao, što su sestre otišle. Sada su se povratile, osvježene hodom u hladnom zimskom zraku. Đuro im smiješeći se pridrži ogrtače i povede ih, uzevši ih ispod ruke, u sobu, gdje su bili darovi priređeni.

Silan val svijetla obasja ih, a na dva stola pod jelom bili su poređani darovi za sestre.

Najprije Đuro povede sestre k Valerijinu stolu.

»Beba dolazi najprije na red. Mala djeca su uvijek nestrpljiva,« šalio se smiješeći se.

Valy je stajala kao ukočena. Ona je vidjela u jakom valu svijetla razne krasote za nju priređene i nije mogla shvatiti, da sve to njoj ima da pripada. Tu su bile sve njezine tajne želje najljepše ispunjene. Krasna sukna za oprave, mačka od krzna s mufom, dražesne kecelje, rukavice, pojasovi, ručna torbica, fini rupci, vrpce, pa i knjige i poslastice u izobilju, dražestan mali zlatni sat s lancem, ukratko sve, što može da razveseli jednu šiparicu.

Katica morala je sve to da kupi na želju Đurinu.

Valy najprije preleti samo očima sve to i zatapša od raskoši i uzbuđenja. Onda izgrli naizmjence sestru i svaka, smijala se kroz plač i ponašala se posve kao sretno dijete.

Na čas je zaboravila sve što joj je zadnjih dana tako tištilo dušu. Trajalo je dosta dugo, dok se slegla bura veselja i dok je Valy mogla da misli na druge. Napokon se smiri:

»Tako, sad ću na čas biti razumna, sad dolazi Katica na red, zar ne? Ili ne, Katice, sada ćemo mi darivati Đuru, da budemo prije gotove.«

Đuro načini začuđeno lice.

»Kako, zar ću i ja biti darivan? Ja nijesam slušao,« šalio se.

Valy se smijala.

»Ah, jadni moj Đuro, ti doista mora slabo da slušaš, kad je Božić na te tako maćuhinski mislio. Pogledaj, to ti je sve, što ti ja mogu dati. Malo, ali od srca. Siromah daje više nego što ima.«

Ona mu preda lijep crtež kredom, koji je prikazivao Brandnerhof. Nije bila bez talenta i sasvim je dobro izradila ono najkarakterističnije na staroj kući.

Đuro se zbog toga iskreno obraduje i za zahvalnost od srca poljubi Valeriju.

»To si dobro naredila, Valy. Ja nijesam znao, da si ti mala umjetnica.«

»Da li se ozbiljno veseliš?« upita malodušno.

»Vrlo se veselim — poštene mi riječi.«

Tada mu pristupi Katica s rumenilom na licu i strahom u očima.

»Ja ti mogu, Đuro, još manje dati nego Valy. Talenta nažalost nemam — a skup dar nijesam ti mogla dati, jer bih ga morala platiti tvojim novcem. Zadovolji se mojom dobrom voljom, da ti učinim malo veselja. Ja nemam ništa drugo da dam.«

On je mislio, da bi mu ona doista mogla načiniti skup dar, koji bi za njega vrijedio više od svega blaga na svijetu. No to ne izreče. Nijemo primi iz njezinih ruku umjetnički izvezenu poslovicu za zid, koju je imao objesiti iznad svog pisaćeg stola. »Za što se boriš — postići ćeš.« Đuro pogleda na to, a onda ustremi s naglim blijeskom svoj pogled u njezine oči.

Valy opazi blijesak i bez daha se zagleda u nj.

»Moj Bože«, pomisli, »kako opet gleda Katicu.«

I Katica se lecne od toga pogleda. Ona problijedi i stisne usnice.

»Katice«, reče Đuro tiho, » ja ću tu poslovicu držati za dobar znak, da se ispuni moja želja, za

koju se već dugo zaludu borim. Od srca sam ti zahvalan. Nijesi mi mogla učiniti ljepši dar.«

On je poljubi u ruku, koja je lako podrhtavala u njegovoj, i onda nastavi:

»A sada pristupi k svojim darovima i pogledaj, da li sam pravo pogodio. Izjavila mi nisi ni jedne svoje želje, tako sam morao da pogađam, što bi te moglo obradovati.«

On pvede Katicu do njezina stola. Tu je bilo, što samo ljubav može izmisliti i pomisliti. I Ana Brandnerova poslala je za Katicu skupocjen dar, niz bisera sa zaponom od sitnih briljanata. Đuro pak rasipno je razasuo svoje darove za ženu, koju je nada sve volio. Katici se maglilo pred očima gledajući na to. I bolna, gorka misao prođe joj srcem:

»On mene obasipa darovima, da sebi kupi slobodu — jer mi ne može dati ono, za čim gladujem i što neću nikada postići.«

Ona zadršće i strese se kao od groznice. Grčevito stisne zube, da svlada uzbuđenje, što je u njoj raslo. Ali ništa ne pomože. Najednom briznu joj vrele suze na oči. Ona izgubi mučno svladavanu sabranost. Divlje jecanje izbije, pa prije nego li su Đuro ili Valy mogli da razaberu što se dogodilo, odleti posrćući iz sobe.

Njih dvoje zgledali su se blijedi i zapanjeni. U Đurinu licu čudno je sve podrhtavalo, a izgledao je vrlo nesretan.

Valy je nekoliko put uzalud progutala — jasne suze poteku joj niz lice.

»Što je s Katicom, Valy? Shvaćaš li ti?« ispitivao je Đuro smeteno.

Opet grčevito proguta Valy. Na njezinu licu odražavalo se i opet veliko uzbuđenje. I najednom izbije, što nije više mogla da zadrži.

»Ah, to ja više ne ću izdržati, to više ne mogu gledati! Moja jadna Katica — opet ju je prevladavao njezin jad«, jecala je.

»Kakav jad, Valy? Reci mi«, silio Đuro uzbuđeno.

Valy srdito otare suze. »Ah — radi strašnih pisama. Da, ona su svemu kriva. I samo da znaš, nalazim da je vrlo nepravedno od tebe, što Katicu s tim tako jako mučiš. To ti moram reći, pa makar mi odmah oduzeo sve ove lijepe stvari. Ti ne bi smio dopustiti, da ta strašna pisma neprestano dolaze u kuću i mojoj jadnoj Katici zadaju toliko jada.«

Đuro ju je bijelo gledao, kao da s njim govori u stranom jeziku. Nije ju razumio.

»Što to znači? O kakvim pismima ti tu govoriš?« jedva izusti.

Valy duboko uzdahne i sva problijedi od uzrujanosti. »Ah — u srditosti sam izlanula — a sad je već i sve svejedno. Treba da znaš. Mislim naime ona strašno parfimirana pisma jorgovanove boje od prve tvoje žene, zbog kojih se Katica tako jako izjeda. A ja ti moram reći, da ninajmanje nije lijepo od tebe, da još uvijek dopisuješ s tom ogavnom Lotom, gdje imaš tako slatku, krasnu ženu kao što je moja Katica. Ti se nijesi trebao da oženiš s Katicom, ako ti je ta Lota još uvijek srcu prirasla.«

Đuro se iznenada posve približi Valeriji i grčevito je uhvati za ruku. Lice mu je podrhtavalo u užasnoj uzbuđenosti, a iz očiju sijevala je vatra.

Valy lako vrisne od bola i skupi se kao u strahu, da će dobiti batina.

On nije ni primijetio, da je ona krivo shvatila njegovu kretnju.

»Valy«, reče brzo i promukla glasa, »što mi govoriš, zvuči mi tako čudnovato — pa ipak, dijete — budi sada za ime božje razumno djevojče i točno mi odgovori na sve što ću te pitati. Možda ide o Katičinu a i moju sreću. Hoćeš li?«

Valy se uspravi i napeto mu se zagleda u lice. Srdit nije, ali je jako čudnovat i uzbuđen.

Naglo je disala. »Hoću — samo pitaj«, reče bez daha i puna revnosti. Podiđe je slutnja, da će taj

razgovor s Đurom iznijeti na vidjelo posve neobične stvari.

»Dakle — odakle to znaš o pismima? Brzo, odgovori mi glasno i jasno, molim te od srca.«

Valy potvrdi glavom. »Od Katice to znam.«

»Od Katice?«

»Da, kad je juče takvo jedno pismo ležalo na stolu prije doručka i tako strašno zaudaralo, Katica je jako problijedila i stužila se. A kad sam počela da govorim o tom gadnom zadahu, vrlo mi je odlučno zabranila, da u tvojoj prisutnosti išta rečem o tom pismu. No — a ja sam već zadnjih dana opazila, da izmedju vas nešto nije u redu. Onda sam opazila, kako si ti pismo brzo sakrio, i kako je Katica zatvorila oči, kao da to ne će da vidi. Kasnije pak, kad smo se za ručak preoblačile, bila sam kod Katice u sobi. Ona je još uvijek bila jako mučaljiva i tužna. I kad sam uzela za nju iz kutije za nakit jedan broš, opazila sam u njoj jedan oderan komad od takva pisma jorgovanove boje, što je tako strašno zaudaralo. Na njem je stajalo od »zauvijek Tvoje Lote«, »dragi Đuro«, »nikada ne ću prestati da te volim«, »promašen život« i tomu slično. Da — a kad je Katica opazila, da sam našla ceduljicu — ona je naime našla na hodniku, kad je djevojka pokraj nje pronijela tvoju košaru za papir — brzo mi ju je istrgla. I onda se isto tako uzrujala kao sada i gorko je plakala. Ja sada nijesam popuštala s molbama, da mi mora povjeriti svoju nevolju. S početka dakako nije htjela, a kad sam joj rekla, da ću tebe pitati radi tih pisama, kazala mi je: »Zaboga, to bi bila moja smrt.« Sad sam još više molila, i ona mi se izjadala. Da — i vrlo je dakako nesretna, da ti svoju prvu ženu još uvijek voliš, a o njoj ne ćeš ništa da znaš. Ona je već i prije slutila, da ti samo tu Lotu možeš da voliš, ali iza Ostende i tih pisama, posve je sigurno to znala! I radi toga je sada tako nesretna, da bi te se to moralo dojmiti.«

Valy zašuti iznemogla i bez daha. Đuro je gutao njezine riječi i neprestano je gledao istim žarkim pogledom.

»I zato je ona tako nesretna?« ponavljao je sav smeten.

Valy potvrdi. »Dakako, možeš misliti«.

On mahne glavom ne razumijevajući. »Ali kako, Valy, kako može radi toga biti nesretna? Ona me ne voli i samo je nasilu postala mojom ženom, jer je to htio tvoj otac.«

Valy učini kretnju na obranu. »Tu se upravo hvastala, znaš — jer je bila preponosna. To znači — ona nije htjela udati se za tebe, ali ne zato, što te ne bi voljela, nego zato, što te je uvijek voljela, a osjećala je, da joj ti ne vraćaš ljubavi. No otac joj nije pustio na volju. I radi toga eto uvijek se vladala kao da te ne voli. Ti ipak znaš, već sam ti pripovijedala o rupi od čvora. No kako joj se to naplatilo! K tomu je još čula, što si rekao svojoj majci, da si u drugom braku još nesretniji, nego u prvom. No — i tada pohvastala se posve ponosno i rekla ti, da te ne voli. Ali ja vidim, da je to budalaština, jer kako ćeš inače doznati, da je ona tako strašno nesretna. Ona veli, da će radije umrijeti, nego tebi dati na znanje, kako si joj drag.«

Đuro najednom usklikne, podigne Valeriju u zrak, izgledao je posve neobično preobražen i sretan.

»Dragi bože — ti si poludio!« poviče prestrašena.

On je oprezno spusti dolje i poljubi je od srca u usta. »Valy, divna djevojko, zlatom ću te okovati, ako je sve istina, što si mi rekla.«

Ona ga je gledala mašući glavom. »No znaš, ja ti nijesam htjela kazati ništa ugodno, nego sam ti htjela otčitati bukvicu.«

On ju je tresao i gledao je kao zanesenjak. »Je li doista sve to istina, Valy? Znaš li pouzdano, da

se Katica samo hvastala, kad mi je rekla da me ne voli?«

»Ta da, to je posve sigurno i zbilja istinito. Ja dakako sad ne znam, jesam li počinila kakvu veliku ludost, što sam ti to sve odala. Katica će se sigurno jako ljutiti na mene, kad to dozna. No ja sam htjela konačno da napravim kraj mučenju s tim pismima. A ti ćeš mi obećati, da se to ne će više dogoditi.«

Đuro se srećno nasmije. »To ti obećajem, moj mali, divni obješenjače. A ti budi mirna — ti si sasvim krasno djelo dokončala, ti si učinila, da je slijepac progledao.«

Valy je nemirno disala. »Znaš, ja te ne razumijem. No ako više ne budeš mučio moju Katicu i ako ne budeš dopisivao s tvojom Lotom, onda je moj govor nešto koristio.«

On je pogladi po kosi. »Vrlo, vrlo mnogo je koristio, Valy. A ja uopće nijesam ni jedno pismo pisao mojoj prvoj ženi, samo sam tri primio. Sve je to drugačije, negoli ti misliš, mala Valy, posve drugačije. To ćeš istom kasnije doznati. Sada mi moraš još i nadalje biti od pomoći, da Katicu učinim srećnom — moje djevojče, hoćeš li?«

Valy pristane voljko i uzbuđeno. »Da, da — reci samo, što moram da činim. Pa da je ne znam kako teško, već ću učiniti.«

On se blaženo nasmije. »Ne, teško to nipošto nije. Ti samo treba posve mirno, kao da se nije ništa prije dogodilo, da ostaneš kod svojih darova i da ih promatraš, kao da cijelo vrijeme ništa drugo nijesi radila. Katica će se sigurno uskoro povratiti, kad se smiri. Onda ćemo raditi posve otvoreno, čuješ li?«

»Da, da. A dalje?«

»A dalje pazit ćeš na to, kad ja uzmem u ruke tvoju lijepu crtariju Brandnerhofa, da je promatram. To je znak za tebe, da se odstraniš pod bilo kojim izgovorom. Vani ćeš ostati tako dugo, dok te sam ne pozovem, a pazit ćeš malo i na to, da nas nitko od služinčadi ne smeta. To može prilično dugo da

potraje, zato uzmi sa sobom knjigu i štogod da griskaš, da ti ne bude dosodno. Pod svaku cijenu moram s Katicom da govorim posve nesmetano. Jesi li razumjela?«

Valy potvrdi. »Hm! Sve ću točno izvršiti, ali mi najprije jedno obećaj, da ne ćeš Katicu mučiti«. On se blaženo smješkao. »Ah, ti luda Valy — prije bih sam podnio i najveći jad, negoli bih Katici svijesno i najmanje zlo učinio.«

Ona se lecne. Zatim ga najednom prodrma za ruke. »Ti — na kraju nije ni to istina, da onu drugu još voliš?«

On zaniječe glavom. »Ne, nije istina. Ja ne volim ni jednu drugu nego moju Katicu, ali nju zato od svega srca. Jesi li zadovoljna?«

Ona ga zagrli s napola pritajenim poklikom veselja i poljubi ga u usta. Od uzbuđenosti više je pogodila vrh nosa, ali to je nije smetalo.

Izatoga morala je na čas da sjedne. I za njezinu snažnu narav bilo je to malo previše uzrujavanja. »Ah bože — meni je, Đuro, od samog veselja posve slabo«, uzdisala je.

Đuro podigne glavu prisluškujući. »Tiho — Katica dolazi — oprez, hajde na svoje mjesto!«

Valy skoči i pristupi naoko nedužna lica k svom stolu i stane revno prebirati po svojim stvarima.

Đuro sjedne u naslanjač i rukom podupre glavu. Odmah za tim otvore se vrata i Katica krzmajući uđe unutra. Sjaj njenih očiju i crvene vjeđe govorile su o prolivenim suzama. No oko usnica titrao joj smeten, usiljen smiješak.

Đuro ju je gutao očima. Nikada mu se nije učinila ljepšom i milijom nego sada s tim tužnim, smetenim smiješkom.

Oklijevajući pristupi k njemu. »Moram te, Đuro, moliti za oproštenje, što sam malo prije onako smeteno pobjegla odavde, to je bilo samo — imala sam — tako mi je došlo — ja sam doista malo nervozna — posljednjih dana radi očeve smrti bilo je za mene

malo previše uzrujavanja. A onda — tvoja me dobrota poništuje — ja ti nažalost ne mogu vratiti istom mjerom, što mi činiš. Uza sve to, ipak nijesam smjela onako otići. Sada sam poremetila lijepu svečanost — sama se na sebe jako ljutim. Molim, oprosti mi!«

Đuro sačuva prisutnost duha i silom pokaže mirno lice.

»Zaista se, Katice, ne trebaš da opravdavaš. Tko može s raspoloženjem da vlada. Valjda si se primirila.«

»Da sigurno«, reče tiho.

»Hoćeš li pogledati tvoje darove? Nijesi mi još ni rekla, jesam li pravo pogodio.«

Ona pristupi k svom stolu.

»Sve je prelijepo i preskupocjeno za mene, i daleko premnogo.«

On se k njoj približi. »Biserni đerdan je od majke. Sviđa li ti se?«

Ona primi u ruke niz bisera. »Divno! Dobra majka. Razmazit će me, a tomu nijesam ninajmanje navikla.«

Valy je virila prema Katici, no ne reče ništa. Srce joj je skočilo u grlo, a molitvu jednu za drugom slala je prema nebu, da sve bude dobro.

Dok je Katica bila zabavljena oko svojih darova i sada se opet činila mirnom, uzme Đuro u ruke crtež kredom dobacivši Valeriji značajan pogled.

»Zaista, Valy, ti si to vrlo lijepo izradila«, reče s priznanjem. Valy je znala, da je to njena lozinka.

»Samo ako ti se sviđa, Đuro. Ja bih se silno radovala, kad bih dobro naredila«, reče značajno. Onda ostavi svoje stvari, što ih je imala u ruci i s riječima: »Žedna sam — moram u kuhinju da dadem natočiti čašu svježe vode. Odmah ću se povratiti,« brzo iziđe iz sobe. Đuro ni ne maknuvši se promatrao je tobože s velikim zanimanjem Valerijinu crtariju. Zatim pogleda na poslovicu, što mu je Katica izvezla.

»Za čim težiš — postići ćeš,« reče preda se. »Lijepa rečenica, Katice.«

Katica je bez misli iz ruke u ruku premetala jedan dar za drugim, a da nije znala što čini. Osjećala je, da on očekuje, da bi izjavila kakvo veselje nad tim. Zbilja krasne je stvari za nju priredio. Ali uza sav uloženi trud nije smogla ni riječi. Jadno ono raspoloženje, što ju je malo prije onako naglo prevladalo, još je u njoj podrhtavalo.

»To je staronjemačka poslovica, a našla sam je prijeko u biblioteci u jednoj staroj knjizi. Jedan od tvojih predaka napisao ju je kao posvetu svom sinu — na prvi list. Meni se svidjela i dala mi je misao, za taj posao.«

»Koji si vanredno umjetnički izvezla«, reče on približivši joj se.

Ona se branila naglom kretnjom.

»To je tako malo, što sam ti mogla dati,« reče mučeći se.

Tada on brzo odloži poslovicu i prije nego je znala, što on hoće da učini, naglo je zagrli.

»S tim nijesam ni ja zadovoljan, Katice. Više, mnogo više hoću od tebe.«

Ona zadrhće i pokuša da se oslobodi. Puna straha gledala je prema njemu.

»Pusti me — o, pusti me,« molila je na smrt blijeda i klonula duhom.

Ona se bojala strastvene provale njegovih ćutila. No kad je pogledala u njegove oči, vidjela je u njima sasvim drugi izražaj negoli se bojala.

»Ne, Katice, ne ću te pustiti. Sasvim čvrsto držat ću te i ne ću te pustiti, dok mi još jednom ne kažeš glasno i jasno: »Ja te ne volim!« Ali pritom moraš me gledati. Samim tvojim ustima više ne vjerujem, i oči tvoje moraju mi posvjedočiti istinitost tvojih riječi.«

Preplašivši se zabaci glavu nazad i zatvori oči. »Čemu sve to? Molim, pusti me,« reče suho i hladno bojeći se, da se ne oda.

On ju je motrio, kako se prepala do najtanje žilice. A sada pojuri joj mračan žar u lice.

»Ne, ne puštam te,« reče on suzdržavajući se. »Ovdje te držim, na mojim rukama, na mom srcu. A sada mi reci, da me ne voliš, kao što mora da voli žena čovjeka, komu se radosno predala. Reci mi, ako možeš.«

Ona je htjela da izreče tu laž, a ipak nije mogla. Od uzbuđenosti jeza ju je prožela, a kao prikovan bio joj je pogled u njegovim očima, u kojima se odražavalo suzdržavano blaženstvo. »Ne muči me — ah, ne muči me!« poviče u skrajnjoj muci.

On položi blago i nježno njezinu glavu na svoja prsa.

»Miljenče — slatka ludice moja — sada dosta muke — za nas oboje. Pogledaj me i čitaj u mojim očima. Zar tako gleda čovjek ženu, koju ne voli? Kakve smo lude bili, moja Katice! Kako sam bio slijep, da sam ikad prije vjerovao, tako slijep, kao i ti, moje miljenče, kad si vjerovala, da moje srce pripada drugoj. Samo tebi ono pripada, odavna, odavna već — svakom žilicom, svakim kucajem.«

Kao ljubavni val razlile su se njegove riječi po njoj. Kao u snu gledala je u njega, strašljivo i malodušno, a ipak s proklijalom nadom. Ćutila joj se smetoše. Duboko uzdahne i gotovo se onesvijesti. On je nježno spusti u naslanjač i klekne pred nju od srca je grleći.

»Dođi k sebi, moja Katice, moja slatka, ljubljena ženo. Pogledaj me i reci mi, da mi vjeruješ, kad ti velim, da tebe — samo tebe volim, da nijednoj drugoj kraj tebe nema mjesta u mom srcu.«

Razmišljajući prijeđe rukom preko čela.

»Ah — to nije moguće — ne može biti. Toliko sreće — ne, ne — ti si me uzeo za ženu samo zato, jer je to željela tvoja majka.«

»Doista, Katice, to priznajem posve otvoreno. Samo mojoj majci za volju odlučio sam se na drugu ženidbu. I meni je bilo svejedno, komu ću pružiti

ruku. Prije jedva da sam te ikad pravo vidio, nijesam ništa znao o tebi i o tvojoj naravi. No doskora probudilo se u meni neko osobito zanimanje prema tebi. Od dana u dan postajala si mi simpatičnijom. Još to nije bila prava ljubav. Nikada nijesmo bili sami, nijesmo se nesmetano mogli jedno drugom predati. U takvim okovima ne cvate ljubav. A ti si me izbjegavala, osjećao sam. Onda sam te zatekao u vrtu, znaš, u jagodnjaku. Znao sam, da ću te tamo naći — htio sam da te jednom imam nasamu. I vidio sam te tada preda mnom u svoj svojoj mladenačkoj ljepoti. Tada se u meni najprije probudio čovjek. Povukao sam te neobuzdano i nepromišljeno na sebe. Tvoja čista narav shvatila je to kao uvredu, bila si zbunjena i nastojala si me se osloboditi. Boljelo me je što sam te uvrijedio, ali nijesam htio da to priznam i oslanjao sam se na svoje pravo. Nijesam li bio za nekoliko dana tvoj muž? No moj muškarački moral jadno je doskora nastradao. Ja nikako nijesam mogao zaboraviti, kako si problijedila, kako si drhtala u mom naručaju. I odonda sam te volio, Katice, i moja ljubav bivala je sve jača i dublja, što sam te bolje poznavao. No na veliku moju bol opazio sam, da te muči i razapinje moje milovanje koje mi je dolazilo iz dna srca. Tada sam se prepao, da nikad ne ću zadobiti tvoju ljubav i osjećao sam se vrlo nesrećnim. U tom raspoloženju rekao sam mojoj majci, da me drugi brak čini nesrećnijim nego prvi. To si ti nažalost čula. No što sam ja izatoga razgovarao s majkom, nijesi razabrala, inače bi nam bilo uštеđeno mnogo muke. Majka me je tješila i odmah mi rekla, da ti nijesi takve naravi, koja svoju ljubav pokazuje. Ti da si zavrijedila, da se borim za tvoju ljubav. To sam onda i činio, Katice. No ti si mi zatim rekla ponosno i hladno, da me nijesi voljela i da si samo silom postala moja žena. Bio sam bez ikakve nade, no kasnije iznova sam ipak nastojao da te pridobijem. Da ti nijesi nikom drugom bila sklona, dalo mi je opet snage i nade. Sebi sam govorio, da dosada nijesam pogodio pravi način, da sam te često preplašio svojom silovitom, vrelom krvlju. Stoga sam se svladavao i zatomljivao svoju žarku čežnju da te posjedujem. Što me je stajalo to svladavanje, ti ni ne slutiš. I sada przo poreci nesmiljenu riječ, koju ti je diktovao povrijeđeni ponos, reci mi, da me voliš, kao što ja volim tebe, da ćeš sada biti moja dušom i tijelom.«

Vrelih očiju gledala je Katica u njegove. Neprestano se stresala pod navalom osjećaja, koji su nad njom hujali. Kad je zatim zašutio, reče ona tiho, drhtavim glasom.

„Ja ne ću i ne mogu više lagati — doista, Đuro, ja te volim — neizrecivo — bezgranično — rado bih umrla za svoju ljubav. Ja mislim da je ona uvijek bila u meni — otkad te poznam — i u svoj nevolji postala je velikom i jakom. Ali još uvijek ne usuđujem se vjerovati, da mi je suđena tako velika, neizreciva sreća."

On se blaženo nasmije. „Katice, luda Katice, ta pogledaj me! Zar tako izgleda samilost?"

Duboko su gledali jedno drugom u oči, a Katica podrhtavala je u njegovu naručaju od sreće i uživanja.

„A pisma od tvoje prve žene, Đuro? Ja znam, da si od nje primio pisama."

On srdito potrese glavom.

„Ta neželjena pisma, moje sirotno miljenče — samo da sam slutio, da ti zadaju bol!"

Ona pocrveni i pogleda ga. „Odakle to znaš?"

S mnogo ljubavi privuče je k sebi.

„Vesela ptičica ispjevala mi je to — pod jelom. No o tom kasnije. Sada ću najprije da ti skinem brigu sa srca radi tih ludih pisama. To su bila pisma, kojim od mene moli i onda se zahvaljuje za dvije tisuće maraka, što sam ih bez ijedne riječi kao potporu poslao jednoj pustolovki. Ništa drugo i nije više ona žena. Tebi pak za umirenje još nadovezujem, da sam ja u duši već odavno s njom

obračunao, prije nego sam i mislio da se ponovno oženim. Tebi nijesam govorio o tim pismima, jer se te žene još uvijek stidim. Vidiš li, miljenče moje — to je cijela ta velika nesreća, radi koje si plakala. Ipak je bila velika sreća, što si oderotak jednoga od tih pisama tako brižno čuvala u svojoj kutiji za nakit. Tko zna, kakvo bi inače još zlo nastalo".

Katica pocrveni kao rak.

„Odakle znaš o tom papiriću?"

„To ću ti reći istom onda, kad me posve dragovoljno zagrliš i poljubiš. Ah milo moje — i ti si mene doista dosta namučila. Sada to popravi! Evo posve mirno ležim do tvojih nogu i čekam."

Katica ga je motrila u plahoj blaženosti, a onda se baci u njegov naručaj i položi svoje usnice na njegove u slatkom žaru.

On je čvrsto prihvati i ne pusti je. Dugo su im usnice počivale jedne na drugim, a blažena slast ispunjavala im je srca. Svijet se gubio za dvoje sretnika — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — —

Valy je morala dugo čekati, dok ju je Đuro pozvao. No na svoje veliko veselje zatekla je dvoje srećom obasjanih ljudi, koji su je uzeli između sebe i naizmjence se milovali i ljubili. Ona junački zatomi svoje ganuće i onda poviče obijesno: „No hvala bogu, da ste se napokon opametili! Meni je pak posve zlo od glada. Večera će se pokvariti u kuhinji, da bi u čovjeku srce zaplakalo. Kuharica je sva zdvojna, već čitav sat pere ruke od svake krivnje i htjela je silom provaliti k vama. Ja sam vršila ugodnu dužnost, da je daleko držim od vas. Sada budite ljubazni i dođite napokon k stolu. I svijeće su gotovo već izgorjele na jeli."

„Postavit ćemo nove, Valy, i slavit ćemo još jednom iznova. A večera, nadam se, ne će biti baš posve pokvarena — i ja sam naime gladan", reče Đuro smijući se.

Sve troje pođu u jedaću sobu. Jelo je bilo izvrsno uza sve crno proricanje Valerijino. Bila je to vesela gozba. Između čorbe i pečenja sastavi Đuro brzojav majci.

„U Brandnerhof pod jelom ušla je sreća. Pozdrav i poljubac. Đuro i Katica."

Glasnik je morao smjesta da otpravi brzojavku, a sutra ujutru išlo je za njom potanko pismo, u kom je Đuro točno izvijestio o svem što se dogodilo, pa i o Valerijinim zaslugama pritom. A Ana Brandnerova razmišljala je, kad je to čitala: „Sreća je, da ima bezobzirnih ljudi. Valy je bez straha presjekla gordijski čvor, koji je još dugo mogao biti zauzlan. Da sam ja tu stvar htjela urediti s mnogo obazrivosti, ne bi mi uspjela uza sve mudrovanje."

Ona napiše djeci ljubazno pismo i izreče svoju srdačnu radost nad njihovom srećom.

Sad bi se zapravo mogla mirne duše povratiti kući, ali u prvom redu njezin putni program za Genf bio je gotov, a onda i sama je mislila, da se mladi ne će srditi, ako još koje vrijeme mogu biti sami.

Ana Brandnerova povrati se kući nekako pred Uskrs. Stigla je još pravodobno, da sudjeluje kod Jelkine jednostavne svadbe.

U zakupnikovoj kući sinulo je sunce jasno i toplo u svaki kut. Valy se doskora sasvim povratila kući i ubrzo bila je od izdašne pomoći u kućanstvu. Uza sve to već za kratko vrijeme našla se druga služavka u Suntheimovih. Za nju se našlo novaca. Iza zakupnikove smrti, činilo se, da je blagoslov sišao na tu kuću. Braća su uz pomoć Đurinu sklopili nove, povoljne veze. Posao su znatno povećali razašiljanjem biljki i sjemenja. Povećali su i kulturu povrća i voća, jer je Đuro proširio svoju tvornicu i kupovao im sav prirod. Izvjesno blagostanje doskora se zapažalo.

Gospođa Sutheimova opet je oživjela, pošto je preboljela svoj bol.

I Marija djelovala je sada s više radosti. Ona se uživjela u veseloj rezignaciji, da će kasnije biti dobra tetka djeci svojih sestara. Za dobru volju i veselje brinula se Valy.

Ona je postala ljubimicom Ane Brandnerove, koja se u Brandnerhofu povukla na svoju djedovinu i više nije uzimala uzde uprave iz ruku Katičinih. Osim Valerije dolazili su staroj gospođi samo još Đuro i Katica.

A istom, kad se u Brandnerhofu kroz nekoliko godina našao zdrav, čvrst dječak i dražesna djevojčica, potisnuše njih dvoje sve na stranu u srcu bakinu. I nad to dvoje mališana razlilo je bakino srce svoju nježnost, koju je iz pedagoških razloga uskratila svomu sinu. Ovdje nije trebala da odgaja, ta dužnost pripadala je roditeljima, ovdje je trebala, kao svaka prava baka, da rasiplje samo ljubav i nježnost.

Zakupnikova kćerka bila je najsretnija gospodarica Brandnerhofa, što ih je igda bilo. Nikada više nije oblak pomračio nebo njezine sreće.

Preveo **L. K.**